

Arv. 11 15.00

Hind 40 senti.

Fr. K. Krentzwaldi nim.
Eesti NGV Riidlik
Raamatukogu

SÕDUR

XI aastaküik

P. Du Thoit: Vabadus.
Maailmasõja Muuseum, Pariis.

VABRIK:
Järvakandis.
Tel. Lelle 7.
□□

Järvakandi klaasivabrik

KONTOR:
Tallinnas,
Süda 1
Tel. 15-38, 5-27.
□□

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

Fourcault sisseseade
valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures
kõrgeväärtuslikku

heledat tahvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas on hea-
duselt parem vastava sordi import-klaasist.

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse väljas-
pool järjekorda mõne päeva jooksul, sest produkt-
sioon ületab siseturu kogutarviduse mitmekordselt.

Igasugused Järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähelepanu.

Kevadiseks hooajaks

soovitame oma kauplustest suurel ja väikesel arvul järgnevaid kaupu :

Keifigenbeifi sahad,

Flötheri seemendamise sahad,

Witte mootorid,

„Massey Harris“ mootorid ja niidumasinad,

„Herkules“ niidumasinad ja loorehad,

Shermeniuse reihepeksumasinad,

Saha terad ja hõlmad,

Kahest, balata- ja kaamelikarvadest rifmad,

Igasugused masina-, tsilindri- ja mootori-õlid,

Igasugused ehitustarbed, nagu: raud, raudtalad, naelad,
plekk, tsement, lubi, telliskivid, katusekivid, katusepapp j. n. e.

Kontor: Tallinn, Merepuiestee 17.

Kauplused: Merepuiestee 17 ja Estonia puiestee 19.

A.-S. „SILVA“.

№ 19/20

Laupäeval, 18. mail 1929.

JALAKI lastakäik.

Ilma vankumata rahutahiteta ei saa ärahoida sõdasid.

Järjekorralise desarmeerimise konverentsi nurjamineku puhul.

„Sõdurile“ kirjutanud **E. M. Vericofa.**

Pärast seda, kui Maailmasõjas langes 10.000.000 inimest, kui kümned miljonid oma tervise kaotasid, hakati energiliselt võitlema rahu aate eest. Tõsi, senini pole deklaratsioonidest kaugemale jõutud, kuid see, mis saavutatud, omab siiski äärmise tähtsuse rahvusvahelises elus. Rahvaste Liit, Locarno, Kellogi pakt, Pan-Euroopa liikumine — need ja sarnased tõsiasiad avavad uusi perspektiive kõigile rahuarmastajatele. Need perspektiivid paistavad mõnele nii avarad, et rikkama fantaasiaga ja üldse tunde-inimesed kipuvad unustama karmi realiteedi, mis brutaalselt näitab, et kestvast rahust niipea ei saa asja. Vaatleme, miks see nii on.

Kes vähegi tuttav rahvusvahelise eluga, peab veendumusega tunnistama, et suurem osa praegusi rahulepinguid sugugi ei soodusta rahu püsimist. Kui enne Maailmasõda riikide piirid olid kohati ebamäärased, kui tõsiasiaks oli ühe rahva vägi-valdne painutamine teise ülevõimu alla, siis seda näeme ka tänapäev. Aga ülekohut ei taheta ju igavesti kanda; ebamäärasusi ei taheta kestvalt respekteeida. Revanši tunne on loomulik elujõulistest rahvastes. Teda püütakse varjata ilusate sõnadega, kuid nõela on raske kottis peita. Hoida, mis kättevõidetud — ka see on loomulik. Ja nii näeme, et iga elujõuline rahvas (riik) on sunnitud olema oma huvide valvel. Vastastikku umbusaldust on veel palju. Kõike seda meie reaalselt tunneme igapäev ja eriti aga desarmeerimiste küsimuste lahendamisel. Käidakse koos konverentsidel, kuid alati hoitakse

rusikas taskus. Nagu kibeda irooniana tundub, et desarmeerimiste läbirääkimiste ajal lastakse vette uusi ristlejaid, ehitatakse tuhandeid aeroplaane, katsetatakse uusi „mõjuvamaid“ sõjagaase. Elu läheb oma rada... Ühes sellega tundub, et täna nagu eile rahvad lasevad end veel juhtida põhimõttest, et kui kaalul elulised huvid, siis on püha iga abinõu. Kas ei ole näiteks Vene-Saksa sõbrustamine ka üks hädaabinõu? Moskva korraldab mässu Berliinis, aga see vist ei muuda Vene-Saksa poliitilist suuna. Nende riikide koostöö annab neile reaalselt tulu, suurendades ühise väljaastumise mõju rahvusvaheliste küsimuste otsustamisel. Saksa läheb koos Venega olude sunnil. Olude sunnil haaravad rahvad ka relvad kätte. Eriti väljendub sarnane talitamisviis suurte rahvaste juures, kellede ääretu loov energia kutsub esile loomuliku lajutamise tungi — imperialismi. Sellepärast suured rahvad pole veel hingeliselt küpsed desarmeerimiseks.

Tuleviku sõda, hirmsamat, kui meie suudame ettekujutada, tuleb ärahoida inimsoo kultuuri nimel. Aga nagu näeme, ei ole selleks veel konkreetseid väljavahendeid. Seda peavad alati meele pidama eriti väikesed riigid. Need riigid, psühholoogiliselt võõrad igasugusele imperialismile, on valmis suurtele kompromissidele, et rahu kindlustada. Nende kohta võime öelda, et nad on juba psühholoogiliselt desarmeerunud. Kahjuks ka nemad on sunnitud mõtlema enesekaitsele, s. o. peavad end relvadega kaitsma, kui keegi teine ähvardab nende suveräänsust.

Eelmise põhjal arvan, et senine tee desarmeerimise alal ning senini tehtud

1963. 964

ettepanekud iialgi tagajärgi ei anna. Võib olla, saavutatakse mõningat relvastuse kulude vähendamist, aga praeguse poliitilise olukorra juures jäävad püsima konfliktide põhjused, seega — sõdade põhjused. Oletame, näiteks, et homme kõik riigid tõesti lasuvad laiali omad sõjaväed, et hävitavad kõik relvad ja sõjatagavarad. Aga kui ülehomme tekib ülepea semata raskus rahvusvahelistes suhetes, kas pole siis tõenäolik, et see, keda rõhuma hakatakse, otsekohe loob relvad või kas paljakäsi saab võitlema oma huvide eest. On küll allakirjutatud Kellogi pakt, millega loobutakse sõjast, kui politika abinõust. Aga temasse vist pole usku. Vastasel korral võiks ju desarmeerimise küsimus osutada väga lihtsaks. Kui osutub võimalikuks võistlust ning lajutamise tungi asetada ühistöö ning solidariteediga, kui saaks kustutada rahvaste hingest nende mineviku, ainult siis võiks meie eeldada tagasipööramata murrangut rahvaste psühhi- kas rahu kasuks. Siis vast pääseb mõjule v a n k u m a t a t a h e rahuks, ilma milleta ei päästa inimkonda sõdadest üksi „materjaalne“ desarmeerimine. Kokkuvõetult — ainult psühholoogiline desarmeerimine on tõsiseks garantiiks sõdade ärahoidmiseks. Kõik sarnased paktid, nagu Kellogi oma, küll näitavad, et inimkond areneb selles suunas. Ja see annabki meile lootust, et lõpuks tuleb aeg, kus sõjast, kui politika abinõust, tõesti loobutakse.

See lootus oleks märksa tugevam ning konkreetssem, kui tänapäeva inimkonnas aset poleks leidnud uued ühiskondlised õpetused, mis suunitud seniste ühiskondlike tõekspidamiste hävitamiseks vägivalda teel. Need haiglased, eluvõõrad liikumised on laialt maad võtnud, kuid nad kuidagi viisi ei taha sobida tingimustega, mis tänini on olnud inimsoo progressi aluseks. Seda allakriipsutades, vaatleme neid voolusid rahu kindlustamise seisukohalt.

Kommunistline ja temale lähedal seisvad liikumised ei soodusta rahu. Vastupidi, nad tahavad olla kõige jõledamate sõdade otsekohe seks allikaks. Sarnase järelduse teeb igauks, kes vähegi soovib süveneda kommunismi ideoloogiasse ning kes soovib analüseerivalt ja arvustavalt vaadelda kaasaegseid sünd-

musi. Kommunismi ideoloogiast annavad ilmeka kokkuvõtte programmid: 1928. a. 1. septembril VI komm. inter. kongressil vastuvõetud „kommunistlike internatsionaali programm“ ja 1929. a. 13. märtsil kommunistlike intern. täidesaatva komitee poolt kinitatud „kommunistlike noorsoo programm“. Neis dokumentides on avalikult välja öeldud, mis tahab kommunism ja kuidas ta võitleb oma sihtide taotlemiseks. Kommunistlikes „strateegias“ ja „taktikas“ on iga abinõu hea. Lepimata vaenulikus teisitimõtletajate vastu, „revolutsioonilise südametunnistuse“ absoluutne vabadus, kultuur - inimestele omaste moraalsete tõekspidamiste ja õiglus- ning autunde täielik ignoreerimine — kõik see teeb kommunistide käed vabaks. Haarates endale võimu Venes, on kommunistid saanud tugeva baasi oma tegevuse arendamiseks. „Saagihimulised“ kodanlised riigid aitavad sellele tegevusele kaasa, vaatamata tervele reale hoivatavatele sündmustele. Need riigid on nagu pimedusega löödud ja ei näe, et läbikäimisel teistega kommunistline riik varitsedes otsib vaid parajat juhust, et „sõbrale“ nuga selga lüüa, saates „õpetatud riigipöörajaid“ mässude korraldamiseks. Hiljutised Berliini sündmused on selles mõttes paremaks näiteks. Kommunistline internatsionaal, olles tänapäev ülemaailmliseks organisatsiooniks ning tuginedes S. S. S. R-ile, tahab ka trüitl võidelda oma leivaisa eest, nagu seda nõuab komm. programm ja nagu seda väljendasid Saksa kommunistide juhid 1. mai ohvrite matusel — saksa proletariaati kutsuti üles võitlema S. S. S. R-i eest, kui temale „imperialistid kallale tungivad“. Teiselt poolt S. S. S. R. oma konstitutsiooniga, „internatsionaali“ mängimisega ametlikkudel juhtumistel, samuti punaväe määrustikkudes leiduvate põhimõtete ning võimukandjate deklaratsioonidega mitmesugustel esinemistel — avalikult kinnitab, et kogu Nõukogude Liit ning punavägi pole muud kui abinõud maailmarevolutsiooni teostamiseks. Eriti on see allakriipsutatud punaväe „välimäärustikus“, kus loeme: „Punaarmee... juba oma olemasoluga aitab kaasa kogu maailma orjastatud töötavatele hulkadele nende võitluses vabaduse eest“. „Punaarmee ja kogu maailma töötavate hulka- de huvide ühtekuuluvus annab punaväele ääretuma moraalise ülekaalu kodanliste riikide sõjavägede üle“ (§ 2). Väärib

märkimist ka Vorošilovi kõne Moskvas 1. mai paraadil.

„Proletariaat peab hoolitsema, et iga sõda, mida peavad kodanlised riigid, muutuks kodusõjaks“. Siis punavägi leiab tee, kuidas sirutada avitavat kätt. Ja et see käsi tugev oleks, tehakse väga palju tööd punaväes endas ning S. S. S. R. rahvamassides, milliseid kavakindlalt kasvatatakse ja õpetatakse sõjaks. On käimas kõige laiem militariseerimine sõna otsekohehes mõttes. Kui lugejal aega, võtku Vene ajakirja „Osoaviohimi“ numbrid ja vaadaku seal, kuid naised ja pisitilukesed lapsed on relvadega töötamist õppimas, kõnelemtaa juba meestest.

Kui meie ja mitmed teised rahvad võivad kinnitada, et oleme psühholoogiliselt desarmeernud ning sellega anname parema tõenduse küpsusest kestvaks rahuks, siis seda kuidagi ei saa öelda S. S. S. R-i rahvaste kohta. Kommunistline ideoloogia, moraal, strateegia ja taktika kasvatavad neis vaenulikust kõikide teiste riikide vastu ning aktiivset tahtet segada teiste sisemistesse asjadesse, mis juures revolutsioon ja kodusõda on ihaldatavateks abinõudeks.

Võib küsida, aga Litvinovi protokoll? Kui mõni rahvusvaheline dokument on väärt, et teda paberilipakaks nimetada, siis tänapäev võib seda kahjatsusega mõelda just selle protokolliga kohta. Et sarnases „delikaatses“ küsimuses lugejat mitte tõendusteta jätta, soovitan asjast huvitatuile tutvuneda N. Vene sõja-politilise ajakirja „Vojennõi Vestnik'us“ käesoleva aasta nr. 12-s toodud artikliga pealkirja all „Pahurpidi pöördud internatsionaalse kasvatuse vastu“, milles käsitatakse punaarmee masside kasvatusküsimusi. Autor (L. Petrov) leiab, et „internatsionalisaatsia“ punaväes sageli on korraldatud lohakalt ja pealiskaudselt, ning ei taba märki, mis seisab selles, et „teha punaväelasest rahvusvahelise proletariaadi armee sõdurit“. Märgist möödalaskmist autor tõendab terve rea väidete abil. Ta leiab, et ajalooliselt S. S. S. R-i ning kapitalistlike riikide üheaegne olemasolu üldse pole mõeldav ning et praegusel „rahulisel perioodil“ märgatav ajutine kõikuv vahetõrge imperialismi ja proletariaalse revolutsiooni jõudude vahel ei või kesta lõpmatuseni. Sellepärast ei saavat kuidagi lubatavaks pidada, kui

ametliku rahupropagandaga uinutatakse punaväe massides klassidevahelist vaenu, mille tõttu kasvab patsifistlik vaim. Autor kategooriliselt nõuab võitlust patsifistlike illusioonide purustamiseks, näidates punaväelastele, et S. S. S. R-i ja kapitalistlike maailma vastolud möödapääsematult peavad esile kutsuma sõjalisi kokkupõrkeid. Ja seda tulevat meele pidada eriti lähemal perioodil. Autoril on selge — S. S. S. R. ei või jagada põhimõtet — „rahu iga hinna eest“; samuti on tal selge, et maailma revolutsiooni protsessis on proletariaalsete riikide sõjad kodanlike vastu möödapääsematud ja vajalikud (?!), eesmärgiga vabastada maailm kapitalismist. Kõneledes sõjatekkimise võimalustest, autor ütleb, et „S. S. S. R. võib olla sunnitud andma relvastatud abi teiste maade võitlevale proletariaadile, sest Nõukogude Liit on ülemaailmlise proletariaadi eelpostiks ja punavägi on rahvusvahelise proletariaadi sõjavägi“. Samal ajal autor kriipsutab alla, et S. S. S. R-i välispolitika on osa üleilmlise revolutsiooni strateegiast. Tungivalt olevat vaja meele pidada, et S. S. S. R-i rahupolitika on eriline viis klassivõitluses ja kui sarnane peab alluma proletariaadi võitluse üldistele ülesannetele.

Edasi autor selgitab, et kui S. S. S. R. algab sõda, siis see hoopis ei tähendavat, et ta on loobunud rahupolitikast (sic!). Vastupidi võivat mõelda vaid see, kes on unustanud Lenini õpetused. Kõik sõjad, mis peab S. S. S. R., olevat sõjad sotsialismi eest ja sellepärast sarnased sõjad olevat tõsiseks võitluseks rahu eest, seda enam, et S. S. S. R-i välispolitika olevat rahvusvahelise revolutsiooni politika, mis ainuüksi võivat lõpetada kõik sõjad. Teisiti talitades olevat ta äraandjaks sotsialismile.

Välja minnes eelmisest autor selgitab, mis õieti tuleb aru saada kaitses, kui sarnasest. Autoril on täitsa vastuvõtmatu, kui punaväelane kaitsest nii aru saab, et vaja kaitsta S. S. S. R-i piire vaenulikude vägede sissetungimise eest. Ta nõuab, — punaväelased selgesti teadku, et S. S. S. R. on kohustatud abi andma revolutsioonilisele liikumisele teistes

maades. See olevat raudne loogika leninismi-marxismi aabitsast, kus öeldud, et lõpulik sotsialismi võit tuleb vaid ülemaailmlises ulatuses. Andes abiteistele, ka väljaspool S. S. S. R-i piire, on ikkagi kaitsetegevus. Sarnane sõda olevat ka õiglase sõda. Ja sarnast seaduslikku, õiglast (!) sõda võivat tänapäev pidada ainult proletariaalne riik. Autor leiab, et ametlik rahupolitika, Tschitscherini politika, ja tema tõlgitsemine vormalsete dokumentide alusel, ei peaks eksitusse viima punaväge. Kogu kasvatust internatsionaalses mõttes tuleks vankumata korraldada autori väidete kohaselt. S. S. S. R-ile olevat surm, kui ta karvaväärki unustab omad rahvusvahelise revolutsiooni ülesanded.

Nii punane autor. Mis me võime siit järeldada? Lihtne loogika ütleb: Kommintern õhutab revolutsiooni, parajal juhusel tõstetakse mässjasiis on S. S. S. R. kohustatud punaarmeeaga mässulistele abi andma, s. o. — kallale tungima riigile, kes mässu maha tahab suruda.

Kõik sarnased à la Petrov väljendused paistavad meie mõistete ja arusaamiste kohaselt haiglaseks sonimiseks. Aga nii võidakse sonida ametlikus ajakirjanduses parajasti ajal, mil Litvinov Genfis suure suuga kõneleb rahust!... Ja kui meie

nende väidete valgustusel vaatleme sündmusi, millistest kommintern ja S. S. S. R. ühel või teisel viisil osa on võtnud (näiteks meie oma 1. dets. 1924), siis peame küll järeldama, et N. Liidu ametlik rahupolitika on vaid „puru silma ajamine“, kuna tegelik elu areneb kõige intensiivsemas sõdade ja revolutsioonide väljakutumise suunas. Ja sellepärast naiivilt ja pimedalt talitavad need poliitilised tegelased meil ja mujal, kes loodavad rahu maa peale tuua, enne kui inimkond pole üle saanud kommunistlisest infektsioonist. Isiklikult arvan, et varem-hiljem see „tervekssaamine“ sünnib. Saab terveks ka Vene.

Nii näeme, et kõik püüdmised rahu kindlustada, põrkavad kokku realiteediga. Materjaalne desarmeerimine ialgi ei anna küsimuse lõpulikku lahendust. Jääb üle ainuke tee — kasvatada rahu tahet, Kellogi pakti vaimus. Kuid see tee on pikk ning vaevaline. Eriti S. S. S. R-i — komminterni olemasolu tõttu. S. S. S. R-ist, komminterni kaudu, kasvatatakse tahet sõjaks, kõige pealt vennatapmise sõjaks, millega kaasas käivad palju suuremad laastamised, kui iga teise sõjaga.

Kavakindel, väsimata töö rahu heaks jääb ka edaspidi kultuurrahvaste hüüdnaks. Kuid see ei vabasta rahvaid kohustustest, valmis olla enesekaitseks, mida täna eriti vaja, kui ei taheta, et homme tuleb jagada õnetu Vene rahva saastust.

Saksa sõjavägi

kui tiivalöögi ja haaramise põhimõtte pooldaja ning teostaja Maailmasõjas 1914. a.

„Sõdurile“ kirjutanud Soome kaitseväge kapt. E. Kuusela.

Saksa sõjaväe väljaõpe ja lahingdoktriin niisugusel kujul, kui nad esinesid Maailmasõja alul, olid vili sellest tööst, millele aluse pani „vana“ Moltke, ja mille täiuseni viis Schlieffen. Ehkki Schlieffen juba 9 aastat enne Maailmasõja lahtipuhkemist oli oma koha Kindralstaabi ülemana jätnud „noorele“ Moltkele, olid tema ideed jäänud püsima Saksa sõjaplaanis ja Saksa vägedes.

Schlieffen oli „Vernichtungstaktika“ (hävitustaktika) pooldaja. Tema arvates

võis eesmärgile, vaenlase täielikule hävitamisele, jõuda kõige paremini, teotesdes Cannae põhimõtete järele, haarates vaenlast tiivadelt. Oma teoses „Cannae“, mis põhjenes Cannae lahingu uurimusele, näitab ta, et haaramine ja ainult haaramine on see, mis annab otsustava võidu. — Cannae vaimus kasvas Saksa sõjavägi ja Cannae vaim pani pitsati Saksa sõjaplaanile. Võime öelda, et haaramisemanöövril ja tiivalöögist oli kujunenud ennemaailmasõja-

Soome kaitseväge lipupäeval.

„Sõdurile“ kirjutanud **Aarne Vuorimaa**, Soome saadik Eestis.

Minister A. Vuorimaa
Soome saadik Eestis.

16. mail Soomes peetava Soome armee lipupäeva puhul on „Sõdur“ lahkesti annud tarvitada oma veerge allakirjutavale ja mul on eriti hea meel täita seda palvet väljendamiseks teile, Eesti vennasrahva sõdurid, mõningaid mõtteid lipu tähendusest.

Kui teie näete hoonetel või kõrge varda otsas lehvimas lippu, kas olete siis kunagi mõelnud, mis jaoks see lipp õieti on sinna pandud? Võib olla, olete arvanud, et see on vaid peo ilustuseks. Kuid see pole siiski ainuke ja sügavam põhjus. Ei. Sel lehvival lipul on palju suurem tähendus. See on sümbol, mis kujutab mõtet, mille auks ta tuules lehvib.

Lipu eesmärgiks on koondada. Ühendada ja koguda neid, kes tunnistavad ühist aadet. Rahvuslipu tähendus on sel-

les, et ta kujutab riigi iseseisvust ja koondab enese ümber kõiki, kes kuuluvad samasse rahvusse. Sugupõlvete vaheldumisest hoolimata kujutab rahvuslipp rahva edasikestvust ja teadlikkust sellest, et iga üksikule jõudu eluvõitluseks ja isegi eneseohverdamiseks, sest ta teab, et ta töö pole olnud asjata, vaid läheb terviku kasuks. Ja kuna see lipp on rahvuse tunnusmärk, iga kodaniku tunnusmärk, kaitsetakse ja austatakse lippu viimseni, nagu tuleb kaitsta kõiki elu algväärtusi. Ja kes haavab või häbistab lippu, see haavab ja häbistab isiklikult ka iga kodanikku. Sellepärast äratabki rahvuslipu haavamine püha viha nende vastu, kes julgevad rahva kallimat tunnusmärki reostada.

Nagu rahvastel on ühised lipud, nii on ka sõjaväeasutusel ja ta üksustel oma lipp, mille tähendus oma ulatuselt on piiratud, kuid siiski omab sama tähenduse, kui riigilipp kogu rahvale.

Sõjaväelippe peavad rahvad suures aus, nagu rahvuslippegi, ja viimased on pärinud palju aatelist sisu esimestelt. Sõduri peamiste väärtuste hulka ongi kõigi aegade jooksul kuulunud peale isamaa-truuduse ustavus oma lipu vastu, sest lipp on märk, mida surmani tuleb kaitsta.

Kuna lipu tähendus on nii suur, siis on loomulik, et teadlikkust sellest peab saama iseenesestmõistetavaks. Sellepärast korraldabki Soome armee iga aasta lipupeo, kus iga väeosa austab oma lippu. Ja kui noored mehed pööravad sõjaväeteenistusest tagasi koju, teavad nad lipu tähendust ja nähes rahvuslipu lehvimas, oskavad seda austada kõrgeima rahvus-sümbolina.

Ja kas on mõnel teisel tunnusmärgil või võrdluskujul suuremaid eeldusi kui lipul, isamaa erapooletu sümbolina, liita ja koondada sama rahvast, lipuga, mis on ka demokraatia sümbol, kuna ta lehvib ühte viisi kõigile.

aegse Saksa lahingdoktriin, doktriin, millest oli läbiimbunud Saksa kapral samuti kui feldmarssalgi.

Enne kui asume selgitama küsimust, kas teotses Saksa sõjavägi oma doktriini kohaselt Maailmasõja esimesel aastal,

peame, et erapooletut pilti saada, otsima vastuse küsimusele, kas oli Saksa sõjaväele — suures mõõdus võetuna — antud võimalused viia ellu Cannae põhimõtteid. Uurime küsimust Läänerinde kui peasõjateatri seisukohast.

Saksa sõjaplaan a. 1914.

Tunneme Schlieffeni sõjaplaani, mis lühidalt sisaldas järgmist:

1. Pealööök suunitakse sõja alul Prantsuse vastu.

2. Parem tiib, löögi raskuspunkt, haarab, tungides peale läbi Belgia, Prantsuse armee vasakule tiivale, ja surub selle oma vasaku tiiva vastu, uuendades sellega Cannae, aga hiigla mõõdus.

Mis olid selle plaani elluviimise põhinõuded?

Esimesele kohale peame asetama jõudude grupeerimise küsimuse. — Parem tiib pidi kujunema nii tugevaks, et selle pealetungijõud hoiduks alal, ehkki sellel tuleks tungida sügavale vaenlase territooriumile ja pealetungi vältusel eraldada jõudusid oma seljataguse kindlustamiseks (belglaste vastu, kindluste piiramiseks jne.). Strateegilises mõttes passiivseid rinde osi — tsentrumit ja vasakut tiiba — ei tohtinud teha tugevamateks kui hädatarvilik, sest nende tegevus oli defensiivne, vaenlase vägesid köitev. Kui nad oleks tehtud tugevamateks, kui nõudis nende otsekohene ülesanne, oli hädaoht, et nad oma ülekaalu tundes puht taktikalistel põhjustel algavad pealetungi ja suruvad vaenlase välja sellest kolist, mis oli Schlieffeni kava peaesmärk.

Teine nõue oli kindel ja tugev juhatus. Eriti just armeede juhatajatel pidi alati silmade ees olema suur strateegiline eesmärk, mida muutuvad taktikalised olud ja ajutised raskused ei tohtinud segada.

Edasi nõudis kava elluviimine võimalikult suuremat operatiivvabadust paremale tiivale, eriti just äärmisena paremal teotsevale armeele, et sellel oleks alati olnud võimalus kõik oma tähelepanu ja jõud suunida vaenlase vasaku tiiva haaramiseks.

Meie teame, et neid Schlieffeni poolt ülesseatud nõudeid ei rahuldatud a. 1914.

Schlieffeni plaanist oli Moltke noorem jätnud puudutamata ainult idee, aga abinõud kava elluviimiseks olid tähelepandavalt muudetud, nagu eelpool esitatud võrdlusest jõudude grupeerimises lääne- rindel vastavalt Schlieffeni ja Moltke kavadele selgub. (Vaata tabel lhk. nr. 447)

Näeme, et parem tiib, haaramise teostaja ja löögirusikas, oli tunduvalt nõrgenenud. Seda on seletatud Moltke kartusega, et prantslaste pealetung murrab defensiivse Saksa rinde Metzi raioonis. Selle hädaohu kõr-

valdamiseks kõvendas ta vasakut tiiba parema arvel. Aga ta patustas sellega strateegia põhimõtte vastu, mis nõuab ülekaalu otsustaval kohal, ja ajaloo kättemaks saavutaski tema juba Marnel.

Moltke oli seega asetanud parema tiiva armeede juhatajad äärmiselt raskesse seisukorda. Neilt nõuti Cannae, aga jõudusid selleks ei antud. Möödapääsematu nõue niisuguses olukorras oli, et parema tiiva armeede grupile (1., 2. ja 3. armee) oleks pidanud määrama ühine juhatus, mis oleks võinud nende tegevust kokkukõlastada strateegilist eesmärki silmas pidades ja eriti, mis oleks võinud määrata momendi, millal paremal tiival tuli oma liikumise suuna edelast lõunasse ja hiljem kagusse muuta.

Mis tegi Moltke selle nõude rahuldamiseks? — Ta allutas 1. armee, kelle kõige rohkem oli vaja operatiivvabadust, 2. armee ülemale ja määras 3. armee teotsema kooskõlas 2. armeeaga. See samm oli kaugeleulatava tähtsusega. 1. armee seoti 2. armee tegevusega. V. Bülov, 2. armee ülem, juhatas seega tegelikult peale oma armee veel oma mõlemaid naaberarmeetid, olles siiski mitte armeedegrupi juhataja. Niisuguse juhatuse organisatsioon oli täiesti ebaloomulik, sest arusaadav on, et Bülov vaatles asju rohkem oma armee, kui terviku seisukohast. — Kindel, tsentraliseeritud juhatus ja parema tiiva operatiivvabadus — Schlieffeni kava elluviimise teine ja kolmas nõue — polnud seega ka mitte rahuldatud.

Kokkuvõttes näeme, et Saksa sõjavägi esines 1914. aastal haaramisemanöövri pooldajana. Tema sõjaplaan oli läbiimbutatud „Cannae“ ideest, aga selle ide läbiviimiseks puudusid need eeltingimused, mis Schlieffen oli leidnud pikkade kaalutluste järele möödapääsematuks.

Saksa sõjavägi haaramise manöövri teostajana.

Siirdume nüüd otsima vastust küsimusele: Saksa sõjavägi haaramise manöövri teostajana a. 1914. Teeme selle strateegilisest vaatepunktist, jälgides ainult armeede tegevust.

Sakslaste parem tiib algab oma karkäiku läbi Belgia. Juba kohe alul tehakse viga, mis käib haaramiseidee vastu. — V. Schlieffen oli ette näinud 1. armee hargnemise läbi Limburgi, aga poliitistel põhjustel seda ei teostatud. Oota-

Üksused	Parem tiib		Vasak tiib	
	Schlieffen	Moltke	Schlieffen	Moltke
Jalaväe diviisid (akt. ja reserv)	63	52	9	16
Landwehr-brigaadid	22	12	4½	10½
Ersatz-brigaadid	32	—	—	17

matus jäi saavutamata ja belglastel jäi aega taandumiseks, sest 1. armeel tuli oma argnemine täide viia, liikudes 2. armee tagant oma kohale. Belglased päästis ennast haaramise hädaohust ja siirdusid Antwerpeni kindlustatud joone taha ja sakslastel tuli moodustada Antwerpeni piiramisejõud suuremaks, kui oleks vaja olnud juhusel, kui 1. armee oleks võinud küllalt kiirelt teotseda. Kui 1. armee haaramine oleks õnnestunud, oleks sakslastel Marnel olnud 30.000 meest rohkem, kui tegelikult nüüd oli.

Kõige suuremat vastupanu parema tiiva liikumisele Pariisi sihis avaldas 5. prantsuse armee. Loomulikult oleks Saksa paremal tiival tulnud kõik oma jõud selle takistuse kõrvaldamiseks rakendada. Selleks aga oleks vajatud tsentraliseeritud juhatust, siiski mitte niisugusel kujul, nagu Moltke selle oli korraldanud, vaid armeegrupi (1., 2. ja 3. armee) staabi näol.

Moltke pooliku korralduse tagajärgi näeme juba Sambrel. 5. prantsuse armee seisib Sambre-Maasi kolmnurgas. Otse rindelt lähenes suund 2. Saksa armee. 1. Saksa armee suund viis ees seisvate inglaste üle, Maubeuge läänepoolt, 5. prantsuse armee seljataha ja 3. Saksa armee oli vasakult suunitud üle Givet-Fumay liini 5. armee tiivale ja seljatagusesse. Olukord oli seega ideaalne Cannae teostamiseks ja 5. prantsuse armee reast välja löömiseks. 2. armeel tuli kõita vaenlast rindelt ja 1. ja 3. armeel ainult jätkata endises suunas. Tegelikult oli sündmuste käik vastupidine, v. Bülov (2. Saksa armee ülem) forsseerib Sambre, tungib 5. armeele kallale, satub raskustesse ja vajab abi. Et oma seisukorda päästa, määrab ta 1. ja 3. armeele suunad, mis viisid peaaegu 5. armee rinde ette. Haaramise teostamine oli seega võimatu ja Lanrezac (prantsuse 5. armee ülem) libiseb Bülov'i survele kolist välja. V. Kluck (1. Saksa armee ülem) nägi hädaohu, mis suuna muutmisest oleks järgnenud, nimelt kolme armee jõudude kuh-

jumine Sambre-Maasi kolmnurka, missugusest olukorrast armeede operatiivvabaduse jalule seadmine oleks võtnud rohkesti aega, mis oli praeguse kava pealelement, kui jõud olid nõrgad. — Ta liigubki edasi aeglaselt, parem tiib järgustatult. Monsi juures puutub ta kokku inglastega. Kordub v. Bülov'i viga väikeses mastaabis. v. Kluck'i alljuhid, nähes rinde ees inglasi, tungivad neile kohe kallale. Aga nende ees on inglaste tsentrum, mitte tiib, mida v. Kluck otsis. Inglased taganevad ja haaramise võimalused järgustatud parema tiivaga olid sellega kaotatud.

Samal ajal kui sündmused Sambre-Maasi juures arenevad hoopis vastupidiselt haaramiseideele, algavad Saksa 4. ja 5. armee (tsentrum) pealetungi Longvyy juures. Selle vastu, et tsentrum oleks taandunud (nagu Hannibal Cannae juures 216 e. Kr.), milleks ootamata soodus juhusele oli sellepärast, et prantslased ise tungisid peale, algab ta pealetungi ja 25. 8. öhtul Saksa sõjavägi Läänerindel seisab sirgjoonelises rindes, vaatamata sellele, et parem tiib oli marsinud 130 km ja terve aja katsunud strateegilist haaramist teostada. — Millega on niisugune asjaolu seletatav? —

Alul näitasin, et Schlieffeni kava järele ei tohtinud vasakut tiiba ega tsentrumit teha tugevamateks kui hädavajalik, et nad oma ülekaalu tundes ei hakkaks peale tungima. Nüüd olid jõud tsentrumis ja vasakul tiival võrdsed parema tiivaga ja see avatles nad pealetungile.

Väga kriitiliseks muutub olukord pärast 1. armee jõudmist Bray-Peronne-Vermand liinile, kui ta on marssinud juba üle 300 km. Armee jõud on peaaegu lõpuni kulunud, sest täiendusi ei tulnud. Sellepärast tahabki Kluck loobuda haaramisest Pariisi läänepoolt ja kasutada juhust Lanrezac'i haaramiseks paremalt. 2. armee oli nimelt Lanrezac'iga lahingus ja vasakult lähenes lahinguteirile 3. armee otse prantslaste seljataha. Kordus olukord Sambrel. Nüüd oleks olnud

võimalus parandada tol korral tehtud viiga. — Vahele aga segas ennast saatus kuulsa Oberste Heeresleitungi 27. 8. antud käsu näol, mis kategooriliselt nõudis Kluck'ilt Pariisi haaramist läänepoolt. Kluck loobus Lanrezac'i haaramisest ja viimane taandus jälle.

Olukord paremal tiival oli nüüd kujunenud sakslastele ülejõu raskeks. 6. prantsuse armee koondumise ga Amiensi raiooni, olid sakslased arvuliselt juba nõrgemad oma vastastest. — Huvitav siiski, et nende vasak tiib oli märksa tugevam paremast. Moltke oli viinud Schlieffeni rusika Metz'i raiooni! — Pariisi haaramine kokkusuland parema tiiva jõududega oli seega läänepoolt võimatu ja 30. 8. on v. Kluck sunnitud suunima oma liikumise lõunasse.

Nüüd oleks Saksa vägede ülemjuhatusel olnud viimane võimalus viia üle jõudusid vasakult tiivalt paremale ja teostada haaramist. Seda aga ei sünni. — Vastupidi. — 1. armee saab käsu Marnele lähenedes liikuda järgustatult 2. armee taga. Käsu täitmine tähendas 2—4 päeva viivitust! — See näitab, kui võrt vähe ülemjuhatus tundis olukorda rindel, sest operatsiooni õnnestumise eeltingimuseks käesoleval momendil oli kiirus.

Prantslaste haaramine, mida Kluck ikka veel lootis, oleks sellest käsust tingituna olnud võimatu. Sellepärast Kluck jätkabki pealetungi võimalikult kiirelt, et purustada eesseisvad vaenlase osad enne, kui tema paremale tiivale koonduvad prantsuse väed muutuvad hädaohtlikkudeks. 2. armee liigub aga liig aeglaselt; vaenlase surve tema rinde ees muutub järjest tugevamaks ja inglased tungivad lõhesse, mis tekkinud 1. ja 2. armee vahele. 2. armee otsustab taanduda ja sellest tingituna, on ka Kluck sunnitud muutama oma kava, mis nägi ette pealetungi, ja taanduma Aisne jõe.

Pärast Marne lahingut algab lääneringel teine strateegilise manöövri periood, n. n. „Jooks merele“. See periood ei ole siiski meie uurimusele nii tähtis kui eelpoolkirjeldatud ajajärk. Siin jääb ka maksimaalse haaramise idee, aga nii suurepäralise võimalusi idee elluviimiseks ei ole, kui sõja esimesel perioodil. Suurem osa jõududest on seotud positsioonile Sveitsi piirist kuni Aisne jõeni ja sündmused ida piiril nõuavad rohkem vägesid kui sõja alul.

Mõlemad sõdijad pooled algavad vastase tiiva otsimist, eriti hoogne on ratsaväe tegevus tiibadel, kuid alati jõuab vas-

tane ette. Jooksule paneb lõpuks piiri meri ja rinne kivineb. Ilmuvad traattõkked, blindaažid, kaitsekraavid. Inimmass, mis augustist novembrini oli liikunud sajandeid kilomeetreid ja tunginud peale, kaevub maasse, teadmata sealjuures, et tema ees on nelja-aastase positsioonisõja vintsutus.

Oleme lääneringelt leidnud strateegilise haaramise idee, mitte aga selle teostamist. Saksa sõjavägi saavutab küll ühe taktikalise võidu teise järele. Ta ähvardab liitlasi haaramisega, aga haaramise eesmärgile, vaenlase elava jõu hävitamisele, ta ei jõua.

Kui vaatleme sündmusi väiksemas mõõdus, peame tähendama, et Saksa vägede ja keskjuhatusete ning isegi armeede juhatusete tegevuses (näiteks saksa 5. armee pealetung Saint-Mihieli juures) leiame mitu õnnestunud üksikut operatsiooni, mis põhjenesid haaramisele ja tiivalöögle. Kõige rohkem toetab seda väidet 1. armee allüksuste tegevus, millest allpool esitan paar näidet.

1. armee III korpus oli sõja alul tunginud Belgia armee tiivale Diesti juures ja ähvardas haarata selle. Sarnases olukorras pidid belglased katkestama lahingu rindel ja taanduma loodesse, loobudes Dyle jõel ettenähtud peatusest.

Eriti edukalt teotsevad 1. armee korpused 26. augustil. — Cateau raionis kohatavad Kluck'i kolm korpusit inglaste II korpuse ühes nelja diviisiga. Kõva pealesurumine tiibadele sunnib inglased suurte kaotustega taanduma. — Samal ajal annab Kluck'i armee II korpus löögi d'Amade grupi tiivale Cambrai raionis ja sunnib ka tema korratult taanduma. — 26. 8. lahingud on selles mõttes tähelepanuväärivad, et sakslaste energiline tegevus tiibadel ehmatab inglaste juhataja nõu võrt, et ta kaotab usu ettenähtud taandumise-manöövri õnnestumisesse ja loobub katsetud peatusest Somme jõel, mille tõttu 5. pr. armee tiiba ähvardab terve taandumise aja hädaoht.

Edasi leiame Marne lahingus IV res. korpuse tegevuses õnnelikult läbiviidud tiivalöögi. Korpus seisis Marcuil-Chambre liinil rindega läände ja kaitses 1. armeed 6. prantsuse armee löögi eest. Korpuse vasaku tiiva hoogne pealetung prantslaste tiivale sundis nad taanduma ja 1. armeele jäi täielik tegevusevabadus rindel.

Sarnaseid näiteid võiks esile tuua lõpmata palju. Nad annavad meile pildi Saksa vägede suurest manöövriskusest ja

kindlustavad eelpool esitatud väiteid, et strateegilise haaramisema-nöövri äpardumine olenes mitte vägede oskuse puudusest, vaid ülemjuhatusel vigadest.

Kokkuvõttes võime öelda sakslaste tegevuse kohta a. 1914, et nad katkusid viia ellu oma lahingdoktriini. Nad otsivad vaenlase tiibu. Nad püüavad haaramise ja tiivalöögiga vaenlast purustada. — See õnnestub neile, kuid ainult piiratud mastaabis. Nad saavutavad haaramise abil hiilgavaid taktikalisi võite, aga strateegiline eesmärk jääb saavutamata. — v. Schlieffen'i plaan oli julge ja ühtlasi lihtis. See nõudis oma teostajaks geeniusi, aga a. 1914 Saksal polnud oma vägede etteotsa panna aasta 1870 Moltket. — Noorem Moltke, kes selle teosta-

jaks sattus, ei osutunud oma kõlava nime vääriliseks.

Toimetuselt. Maailmasõja kaotades otsivad sakslased kaotuse põhjusi, süüdlasi... Saksa sõjaajakirjanduses tõusis kord tugevasti esile vool, mis püüdis lüüasaamist kirjutada Moltke noorema strateegia arvele, kes ei olevat täitnud Schlieffeni strateegilist testamenti. Lp. kpt. Kuusela omas artiklis osalt pooldab tolle voolu seisukohti. Viimastel aastatel on aga Saksa kui ka teiste rahvaste sõjaajakirjanduses ikka sagedamini ilmunud artikleid, mis kaugelki ei pea Schlieffen'i „võidu testamenti“, „võiduresepti“ vastuvaidlematuks, vaid otse vastupidi leiavad Schlieffen'i strateegilises plaanis 1914—1918 a. sõjas palju iganenut, uues olukorras palju teostamatut.

Võitlejate moraalne ja sõjatehniline ettevalmistamine Maailmasõjas.

„Pärast pikaajalist ja mõjuvat suurtükil- tuld suurtest ja väikestest kaliibritest, kindlustatud positsioonid muutuvad lehriväljades, kus vaafuspostide ja varjendite läheduses asuvad lehrites võitlejad väikeste gruppidenä 10—8 ja vähemgi meest. Päeval on võimata luua mingisugust kindlat sidet üksikute gruppide vahel, rääkimata suurematest üksustest, ainult öö on selleks enam-vähem soodne.“ *)

Kompaniiülemate ja nendest nooremate ülemate (kõrgematest ülematest rääkimata) mõju oma alluvate peale lahingus ei olnud lehter-positsioonidel nimetamisväärki. Ta avaldus vaid nii palju ja nii kaugale kui palju alluvaist nägid ülemat. Sarnases seisukorras üksikud julged, terasnärvidega inimesed said lahingu juhtijaiks. Tummalt käsklusi täitva massi asemel kerkis esile üksik indiviid — inimene kõigi oma pahedega ja voorustega. Seepärast nõudis lahing võitlejate suurt ettevalmistust lahingtegevuseks vajalistes tehnilistes oskustes ja moraalsel ettevalmistust lahinguraskuste ärakandmiseks. Väljaõppe raskuspunkt positsioonisõjas lasub üksikvõitleja väljakoolitamises, kus domineerisid kaks momenti:

- meeoleolu tõstmine võitlejas sarnase kõrguseni, milline viib teda eneseohverdamiseni niisugusel raskel ja äärmist pingutust nõudval lahingu aktil, nagu seda on kindlustatud positsioonide ründamine ja
- eriline treening kindlate võtete ommiseks nii kindlustatud positsioonide kaitseks kui nendest läbimurdmiseks.

Muidugi moraalne ettevalmistamine omas domineeriva tähtsuse, kuid peab meelles pidama, et moraalsed jõud andes impulsu võiduks, ise aga ei tööta aktiivselt. Moraalsete jõudude tagavara võib kiiresti langeda, kui ei ole vastavat tehnilist ettevalmistust. Sealjuures aga tehniliselt täiuslikud sõjariistad tõstavad märksa sõjaväe meeoleolu. Sõjavägi, kes on paremini varustatud, tunneb ennast üleolevalt ja tal on palju eeldusi olla moraalselt vastasest tugevam. Peab ütlemä, et võitlustel kindlustatud positsioonidel Maailmasõjas läänerindel lõputegurina nii üksikus lahingus kui terves operatsioonis esines mitte niivõrt tehnika, kui võidu tahe organiseeritud massis.

Positsioonisõda, mis oli seotud alalise elamisega kaevikuis ja suurte töödega, mida nõuavad kindlustused, surub võitlejail alla tahe pealetungida. Alaline istumine

*) N. Kapustin. „Njekotorõja võivodõi germantsev iz opõita boev pod Verdenom i na r. Somme.“ lhk. 20.

varjendites ja liikumine mööda ühenduskraavisi sundis võitlejaid alaliselt mõtlema varjest, suurendades seega kartust lahtise välja ees. Inimised õppisid ülehindama tegelikku ohtu, sest vaenlase asumine nii ligidal lõi ettekujutuse, et surm on määratud igale, kes pistab välja pea kaevikust.

Moraalsete väärtuste kahanemine positsioonsõjas on möödapääsemata. Kuid lisaks sellele asumine positsioonidel mõjus veel halvavalt väeosade sisemisele sidele, arusaamisele ja tundmisele ühtekuuluvusest. Kui võitlused positsioonidel isegi kõvendasid üksikute väikeste osade — võitlusgruppide sisemist sidet, siis suuremates üksustes langes see seda kiiremini. Seda võis ja pidi tagasi saama õppuste ja ühiseluga puhkeperioodidel. Tegevuses olles kaotasid väed palju moraalset ja füüsilist jõudu. Kui viimane oli võrdlemisi lühikese aja järgi tagasitulev, siis esimene nõudis pikaajalist rahulikku elu. Maailmasõjas sakslased ja prantslased lugesid tarvilikuks anda kannatada saanud väeosadele puhkeks vähemalt 15 päeva.

Sakslaste väejuhatust hindas vääriiliselt moraalse elemendi tähtsust nagu seda on näha feldmaršal Hindenburg'i käsukirjast, kus tema tähendab muuseas, et „... suur vangilangenute arv näitab vaimunõrkust. Treeninguga, drilliga ja õppusega peab jõudma endise vaimuni. Peab suurt rõhku panema sõõgi, riietuse, ruumide, puhkeaegade ja puhkuste korraldajate ja õigetele ja otusele. Ülal tähendatud küsimused praeguse aja lahingus ei ole vähema tähtsusega, kui taktikalised võtted ja seepärast rõhutan neid eriti alla.“

Sõja-tehniline ettevalmistamine koosnes positsioonsõjas:

- üksik- ja ühisõppustest väeosades,
- õppustest kõigi väeliikidega ja
- juhtide ettevalmistamisest.

Nagu juba tähendatud, on positsioonsõja tagajärjel langemas võitlejate moraalne tasapind ja arusaamine ühtekuuluvusest väeosas. Õppused, mis korraldatud seljaga, pidid uuesti äratama väeosades selle ühtekuuluvuse tunde ja varustama võitlejaid vajalikkude tehniliste oskustega. Ühised õppused kõikide väeliikidega pidid ettevalmistama väeosi ühtlaseks tegevuseks lahingus. Erilise tähtsuse omasid õppused kõikide väeliikidega eel läbimurret, kui need õppused olid korraldatud täpselt sarnasel maastikul, nagu nendel tuli teotseda

tegelikult läbimurdmisel vaenlase kindlustatud positsioonidest.

Järjest muutuvad taktikalised võtted ja tehnilised abinõud, samuti alaline taktikaliste ja fortifikatsiooniliste ideede evolutsioon tegi ka juhtide ettevalmistamise möödapääsematuks, kusjuures ettevalmistamine ei piirdunud nooremate juhtide väljakoolitamisega vaid organiseeriti õppekeskkohad ka vanematele juhtidele ja kindralstaabi ohvitseridele (Prantsusmaal 1915. a. ja Saksamaal 1917.). Õppeesmärgiks oli tähtsate, positsioonsõjale omaste küsimuste selgitamine. Koostöö mõttes jalaja suurtükiväe vahel korraldas Saksamaal kolonel Bruchmüller iga kord enne läbimurret ettekandeid jalaväe juhtivale koosseisule, mis andsid ülevaatliku pildi suurtükiväe tegevusest eelolevas operatsioonis ja olid ühendavaks lüliks mõlemi väeliigi vahel läbimurdel.

Feldmaršal Hindenburg ühes käsukirjas, milline ilmus pärast Somme lahingut (1916. a.) ütleb, et „Lahingud näitasid noorema juhtiva kaadri, alates kompaniiülematest allapoole, suurt tähtsust. Ühtlasi selgus aga nooremate juhtide ettevalmistamatus. Kõrvaldada niisugust nähet, millel võivad olla kurvad järelused, võib ainult täiendavate kursuste avamisega. Selleks tuleb kasutada ära kõik võimalik aeg. Eriti suur töö lasub siin pataljoniiülemate peal, kellel suur ja vastutusrikas tööväli. Niisama ka kompaniiülemad peavad suurt tähelepanu pöörama oma alluvate väljakoolitamisele. Mitte küllalt intensiivne õppuste pidamine väeosadega, kellel varsti ees seisavad tõsised ja rasked ülesanded, toob nende kahju aga mitte kasu.“

Peale rivi- ja taktikaliste õppuste tuleb erilist tähelepanu pöörata veel takistuste võitmisele ja üldse kehalisele kasvatusle ja mängudele. Organiseeritud spordiväljad on tarvilikud.“ (See on mõeldud muidugi väeosadele kes on puhkel).

Kokkuvõttes, positsioonsõda seab juhtidele suured ülesanded oma alluvate moraalsete tasapinna tõstmisel ja sõjalise väljajõu teostamisel. Eriline seisukord positsioonsõjas, kus võitlejad nädalaid ja rohkem asuvad lahututult, võimaldab nii moraalsete väärtuste loomist kui õppuste korraldamist teostada ainult seljaga, milleks võitlejad peavad teatud ajavahemikkude järgi saama eesliinilt seljagusesse toodud. Vastasel korral võib

väeosa oma võitlusvõime kaotada pea täielikult.

Närvevapustav seisukord suurtüki- ja automaat-relvade tule all ja mitmesugused tehnilised ootamatused mõjutavad võitlejate vaimlist seisukorda, seda isegi ebanormaalsesse olekusse viies. Sakslastel Maa-

ilmasõja jooksul juhtus närvi süsteemi rikkeid 552.388 võitlejal ja peale selle oli 3828 enesetappe juhtu. Need arvud võib julgusega panna nende võitlustingimuste arvele, milliseid dikteerib positsioonisõda. See sunnib omakord tõsiselt suhtuma väeosa vahetusküsimusse ja puhkustesse.

N. Rg.

Gaasimürsud aastal 1650.

Sageli arvatakse, et mürgiste gaasidega täidetud mürske võeti tarvitusele alles Maailmasõjas. Tegelikult aga see võitlusviis on väga vana.

Väga huvitavaid andmeid sellel alal pakub Kasimir Semjonovič^{*)} kuulus töö „Artilleeria suur kunst“, mis ilmus trükkist aastal 1650.

Selles raamatus Semjonovič käsitleb nii „ajaviite“ kui ka „sõja- ja tõsist“ pürotehnikat. Viimane puudutab granaate, pomme, süütemürske („tulekerasid“), valgustuskuule ja lõpuks mürgiseid pomme. Käesolev artikkel käsitleb ainult neid viimaseid.

1. Mürgised mürsud.

Mürgitatud mürskudele ehk keradele (suurtükikuulid sel ajal olid kerataolised) autor on pühendanud tähelepanuväärilise peatüki (XI).

Peatüki alul autor pikkade seletustega püüab õigustada lõhkevate mürgitud pomme tarvitamist, millest võime järelda, et sel ajal nende tarvitamine äratas samasugust südametunnistusepiina, kui käesoleval ajalgi.

Esmalt autor tuletab meelde üht vana saksa suurtükiväelaste vandetöötust, mille pidid andma kõik need, kes soovisid end pühendada salapärasele pürotehnika kunstile:

„... et nemad kunagi ei valmista mingit kunstlikku lõhkevate, pöörlevate või löövat tuld, et öösi nemad ei lase suurtükkidest; et nemad ei peida varjatud kohtadesse salakavalat tuld; et nemad kunagi ei konstrueeri mürgitatud pomme ega teisi leidusi pürotehnika alal, mis sisaldavad mürki ja et nemad kunagi ei kasuta seda inimeste hävitamiseks; sest

meie kunsti esimesed ülesleidjad lugesid sarnase tegevuse ülekohtuseks ja mittevääriliseks ausale sõdurile ega inimesele, kellel on süda.“

Selle huvitava lehekülje lugemine viib meid tahtmatult endisaja saksa suurtükiväelaste võrdlusele nende praegusaja järeלטulijatega. Viimased tarvitasid Maailmasõjas kõike seda, mis nende esivanemad keelasid: tulistamist öösi, pomme hilise süütamisega ja peajaslikult mürgiseid mürske.

Semjonovič loeb selle endisaja vandetöötuse põhjendatuks:

„On ju nii, et jumala ja inimlikud seadused keelavad tarvitada tsiviliseeritud riigis neid ohtlikke ja kahjulikke leidusi, mis toovad piina ja kehalisi kannatusi neile, kes — rahuldades oma kuritahtlike kirgesid — tarvitavad seadusevastaselt mürki, nõidusi, võlumisi, lausumisi ja teisi sarnaseid kurjasid tegevusi.“

„... ma palun tungivalt mitte arvata meie sõjaliste leiduste hulka seda teguviisi vaenlasele kahju teha, mida saavutatakse temale mürgitatud pomme lastes: see tegevus — surmata oma ligimest mõne mürgiga või uimastava ainega — on kõlvatu ja ebakohane ausale ja julgele sõdurile, samuti ka tõelisele kristlasele.“

Võiks järelda, et Semjonovič ei soovita tarvitada seesuguseid lubamatuid relvu. Kuid ta teeb ootamatult järsu pöörde ning jätkab järgmiselt:

„Pealegi kõigis selles, mis me võime lugeda ajaloos esimestel sajanditel teostatud meisterteoste kohta sõjapidamise alal, ei leia me kuskil midagi, mis mõistaks hukka mürgitatud pomme häid omadusi või veendaks meid nende ebaseaduslikkuses (sest see peab olema lubatud). Ma ütlen, et endistel aegadel oli lubatud ka kõige õrnema südametunnistusega hingedele ja praegu on lubatud ka kõige usklikumatele kristlastele tarvita-

^{*)} Kasimir Semjonovič — Leedu rüütel ja endine suurtükiväe kindral-leitnant Poola kuningriigis.

da neid pomme, muidugi mitte kristlaste vastu, vaid türklaste, tatarlaste ja teiste paganate vastu, kes on neetud vastased kristlusele ja sellele usule, mida meie omaks peame ja keda meie võime ilma etteheideta südametunnistusest mitte lugeda oma ligimesteks.“

Vahetegemine kristlaste ja paganate vahel oli tol ajal reegliks. Näiteks Latrani konsiilium 1139. aastal keelas ära kirikuvande ähvardusega: „tarvitada viskurite ja vibulaskjate kõlvatut ja hävitavat kunsti kristlaste ja katoliiklaste vastu, lubades seda ainult paganate vastu.“

Seega Semjonovič on kooskõlas kui mitte oma südametunnistusega, siis vähemalt toleaege moraaliga: ta ei tarvitsenud olla tagakiusamiste kartuses kahtlaste ilmavaadete pärast. Tema aja järgul mürkide tundmist ja ka pürotehnikat kahtlustati olevat ühenduses nõidusega. Seepärast Semjonovič püüab igalpool tõendada oma täielikku usklikkust.

Selle väikseid vastolusid sisaldava sissejuhatus järel Semjonovič jätkab oma uurimist. Kõigepealt ta selgitab tähtsust, millise omavad sõjas mürgised mürsud:

„Ma ei tunne mõjuvat ega laiemat ulatusga abinõu viskamiseks vaenlase sekka laagrites ja kindluste piiramisel, kui pomme, mis sünnitavad lõhkemise kohtadel mürgitatud (katku tekitavat) õhku, surmates inimesi, ilma et selle vastu oleks võimalik leida mingit abinõu.“

„Meie oleme veendunud isiklikkudest kogemustest ja arstide seletustest, et suitsustatud mürgid (mida kasutatakse tähendatud pommide valmistamisel) mõjuvad eriti kahjulikult inimese tervisele, katkestades ühenduse hinge ja kehaliste organite vahel.“

Teisest küljest autorile ei ole jäänud teadmatuks raskused, millega on seotud atmosfääri mõjuv mürgitamine.

„Kuid igal juhul tuleb arvesse võtta, et mürgiseid pomme võib tegelikult kasutada ainult niisugustes kohtades, mis on igast küljest ümbritsetud ja ka pealt kaetud ja mille ruumala ei ole mitte väga suur; sest tõtt öeldes, on väga raske valmistada mürki, mis avalduks suurt mõju vabas õhus.“

Autor püüab veenda, et mürgiste pommide tarvitamine paganate vastu on lubatav ja seaduslik.

„Neid võib kasutada muidugi mõista

mitte usu vastu, vaid ainult nende vastu, kes sõdivad kristlaste ja usu vastu.“

Edasi Semjonovič pikalt kirjeldab mürgitatud noolte tarvitamist, tsiteerides Pliiniust, Virgiliust, Homerust; ta näitab võimalusi tulirelvade kuulide mürgitamisk.

Siis autor käsitleb kõige huvitavamat küsimust: mürgiste mürskude laskmist kahurist või müüserist.

Nende valmistamiseks tuleb „tulekerasid“ täitev segu imbutada ainega, mille retsepte autor toob rohkesti. Mürgid, mille peale ta juhib tähelepanu, on järgmised:

Taimeriigist: akoniit, anemoon, metsik puljong, cicuta jne.

Mineraalidest: arseen, merkuurium, cinnober, tinaoksüüd jne.

Ja lõpuks loomariigist, mis on kõige omapärasemad: „roti, kassi ja karu peaju, marutõbise koera vaht, nahkhiire veri, õli, milles on surmatud suurem arv ämblikke“ ja veel teisi, mida on isegi võimata tsiteerida.

Kärnkonnad ja ämblikud mängivad eriti tähtsat osa, mida tõendavad kaks järgmist retsepti:

„Segu, mis on võimas mürgitama õhku ja surmama igalt, kes selle suitsu sisse hingab, võite valmistada järgmiselt: Mässige kärnkonn salpeetrisse ja pange ta kaheks nädalaks hobusesõnnikusse; siis võtke ta sealt välja ja segage väävliga ja söega.“

„Või kui see teile rohkem meeldib, siis sulatage vastavas nõus tuliste süte peal salpeetrit, visake sinna sisse elavaid ämblikke, et nad lämbudes heidaksid välja kõik oma mürgi.“

Semjonovič lisab juurde mõned täiendavad õpetused. Ta juhatab, kuidas muuta mürgiseid aineid raskemaks kasetohu või rohu abil.

„Sest kõik need ained tekitavad väga tihedat ja rasket suitsu; rohujuured või märkejad lehed avaldavad samasugust mõju; suits, mis nendest tekitatud, sisaldab palju niiskust ja ei tõuse ülesse, vaid liigub aeglaselt edasi maapinna läheduses, hoidub kaua sellel kohal, kus ta sünnitatud, kandub ühelt tänavalt teisesele, tungib majade vahele ja piiratud eseme kõige varjatumatesse kohtadesse.“

See kirjeldus on tähelepanuväärne ja võiks veel tänapäevalgi leida kasutamist raskete sõjagaaside kohta.

Semjonovič käsitleb ka meteoroloogilisi tingimusi, mis on soodsad mürgiste mürskude tarvitamiseks. Ka siin on tema juhatused maksvad veel praegugi.

„Ei ole võimalik valida paremat aega, mis rohkem aitaks kaasa nende pommide laskja kavatsuste täideminemiseks, kui siis, kui taevast on tugevasti kaetud raskete ja madalate pilvedega, paksu udu ajal, siis kui sajab peenikest vihma või lund, pimedatel ja süngedel öödel: need on kõige kohasemad sarnaste kavatsuste kordaminekuks; sest sel ajal meile kõige lähem atmosfääri piirkond on äärmiselt röske ja tihe ja järelikult hoopis raskemini läbistatav mürgisele suitsule, millel on tung ülesse tõusta. Selge ilmaga, kui päike paistab ja taevast on läbipaistev, on seisukord vastupidine: mürgine suits ei leia ühtki tõket levinemiseks laia õhuruumi.“

Lõpuks hoiatab ta sellest hädaohust, mis ähvardab kristlasi sarnaste relvade tarvitamisel.

„Ma tuletan teile jälle meelde ja koridan veel seda, mis ma juba olen öelnud, et neid leidusi võib kasutada inimeste hävitamiseks ainult niimoodi, et ei selles ajalikus ega ka loodetavas igaveses elus ei tarvitseks kunagi kahetseda, et olete tarvitanud sarnaseid kardetavaid abinõusid, mis näivad kahtlastena heale südametunnistusele: teie ei saavuta kunagi andestamist, pidades meeles, et ligimesearmastus peab alati käima kaasas jumalaarmastusega, et meil on Jumal ja meie Kohtumõistja, kes meid näeb alaliselt ja kes meile maksab kätte kõik meie poolt tehtud ülekohtud.“

2. Pisaraidtekitavad ja aevastusgaasid.

Semjonovič nimetab neid „haisevateks keradeks“. Nende tarvitamise ta tunnustab moraalsemaks, sest nad on vähem mürgised.

Võib arvata, et haisevad ja halvasti lõhnavad pommid võivad asetada uimastavaid ja mürgiseid pomme. Neid võib tarvitada palju vabamalt, kui eelpool kirjeldatud, sest nad ainult tülitavad piiratuid oma haisevate aurudega, vastiku suitsuga ja uduga, mis on väljakannatamatud ninale ja peaaugule oma haruldase haisevuse tõttu. Ka on nad kahjulikud silmadele oma teravate, põletavate ja söövate omaduste tõttu.“

Nende pommide täite koosseis on järgmine: tõrv, väävel, kampol, süsi, hobuse või eesli kabja kraaped, assa foetida jne.

Semjonovič arvestab võimalusega, et haisevate pommide tarvitamisega võib saavutada surmavaid tagajärgi, piiratud linnas nendega õhku rikkudes ja seega välja kutsudes hakkavaid haigusi ja epideemiat. Sellega on väljendatud bakterioloogilise sõja põhimõte.

„Kes ei tea seda, et õhk, mida me hingame, võib olla täiesti rikutud ja et haisev ja rikutud õhk sünnitab sageli hakkavaid haigusi ja katku, mis on tihti möödapääsemata“.

Autor kirjeldab pikalt, kuidas ümberpiiratud linnades õhku suuresti rikuvad haigete halb ja mädanev hingeõhk, langenud sõdurite surnukehad, lõpenud loomad, sõnnik ja kõik mustus, mida ei ole piiramise ajal võimalik linnast välja vedada“.

„Piirajad võivad tekitada peaaegu samat mõju, heites linna mitmesuguseid mürgiseid pomme, või sinna visates vanaaegsete viskemasinatega sõdurite surnukehi, hobuste ja teiste loomade poolmädanenud raipeid, mis on täis mitmesuguseid haiguseid; peale selle — vastavatesse nõudesse täidetud peldikute tühendusi ja igasuguseid teisi haisevaid ja vastikuid aineid, mida võib lasta sadada vihmana piiratud kaela“.

3. Suitsumürsud mürgitava mõjuga.

Sellele küsimusele pühendatud peatükk kannab pealkirja: „Kerad, mis pimestavad ja mis sünnitavad suurt suitsu ja mida sakslased nimetavad Dampf- und Blendkugeln“.

Ta väljendab selgesti neid hüvesid, mis annab suitsu tarvitamine nii kaitsel kui pealetungil. Ta juhib tähelepanu ka nende mürgitavale mõjule.

„Ma puudutan siin ainult kunstlikku pimedust ja peaauguliku sarnast, mida võib tekitada ja hoida alal teatud aja kestvusel mõnes kitsas kohas vastavalt meie kunsti reeglitele: olgu selleks, et pimestada vaenlast, kes meile tahab kallale tungida elava jõuga, eesmärgiga võtta meilt elu, au ja varandused, või selleks, et kergendada meie kallaletungi, ümbritsetes piiratuid nende kindlustustes tiheda ja vastiku suitsuga; siis võib vaenlast võtta nagu uimaseid kalu sogases vees. Selle eesmärgi saavutamiseks

valmistatakse kerad, mis põlemisel sünnitavad teravat ja vastikut suitsu ja nii suurel määral, et seda on võimatu välja kannatada“.

Semjonovič tunnistas nende tarvitamise seaduslikuks, muidugi mõista hariikkude piiramistega.

„Et sõda, milles kasutatakse sarnaseid kavalusi, ei võetaks ette ülekohtuselt, tahan ma tõrjuda kaugele meie kunsti piiridest ja kristlikust sõjaväest kõik need seadusevastased abinõud; sest ma loen selle kunsti autuks, kõlvatuks ja täis uskmatus, mis suuremalt jaolt kasutab nõidusi, võlumisi, sortsikunsti, kurjade vaimude väljakutsumisi ja paljuid teisi inentuid ebausukombeid, mis on vastikud Jumalale ja inimestele, ning ei ole kuidagi moodi väärilised Kunsti nimele“.

Autor toob näiteid „Tatarlastest, Moskvalastest ja isegi meie kasakatest“, kes „põrgulikkude jõudude kaasabil olevat väga osavad „tekitada udu, välja kutsuda tormi, mis pimestab päevavalguse,

nii et ka kõige lähemad asjad ei ole nähtavad udu, tiheda auru ja suitsu tõttu, mis on nii vastikud ja jälgid, et näib nagu oleksid nad terve oma eluaja olnud Persia prohveti Zarathoustra koolis, või nagu oleksid nad üles kasvatatud Plutoni ja kõigi kuradite juures ja seal õppinud need musta kunsti“.

Tähendab, suitsu tarvitamine idamaa rahvaste juures oli vanal ajal sagedaseks nähtuseks.

Vanaaegsete mürgiste mürskude mõju oli väga nõrk: see oli ka põhjuseks, miks neid vähe tarvitati. Ainult suured edusammud keemiatööstuses võimaldasid nende laiaulastuslikku tarvitamist meie ajal.

Mürgiste mürskude idee juures võime tähele panna, et endistel aegadel selles küsimuses valitsesid samad kahtlemised ja kõhklemised, oli samane tarvidus selgitada mürkide tarvitamise moraalsel külge ja seaduslikkust nende tarvitamise õigustamiseks, nagu käesoleval ajalgi.

H. V.

Uuest kaitseväe kraamiga varustamise seadluse eelnõust.

Neil päevil varustusvalitsus saatis laiali väeosadele seisukoha võtmiseks kaitseväe kraamiga varustamise seadluse eelnõu ühes seletuskirjaga ja kraamivarustuse tabelite kavadega. Seadluse eelnõu seisab koos üheksast osast: I. Eelmärkus. II. Põhilauseid. III. Väeosa kraamivarustus. IV. Aja-teenijate pesu. V. Ohvitseride (kaitseväe ametnikkude) ja üleajateenijate varustus. VI. Nõudmise, arvepidamise ja aruandmise kord. VII. Väeosade kraamiga varustamine mobilisatsiooni ja sõja ajal. VIII. Käsutus-, reserv- ja maakaitseväelaste varustamine. IX. Seadluse käsitamine ja maksmapanek. Eelnõul on 78 paragrahvi. Eelnõu maksmahakkamisega kaotavad oma maksvuse kõik senised kaitseväe kraamivarustust käsitavad seadlused.

Tabeleid on üksteist:

- Kraamivarustuse tabel nr. 1 — aja-teenijate varustus.
- Kraamivarustuse tabel nr. 2 — kadettide ja allohvitserikooli õpilaste varustus.
- Kraamivarustuse tabel nr. 3 — ravitsusasutuste varustus.

— Kraamivarustuse tabel nr. 4 — erivarustus.

— Kraamivarustuse tabel nr. 5 — aja-teenijate pesu.

— Kraamivarustuse tabel nr. 6 — üleajateenijate varustus.

— Kraamivarustuse tabel nr. 7 — ohvitseride ja kaitseväe ametnikkude varustus.

— Tabel nr. 8 — kraamivarustuse rahanormide tabel.

— Tabel nr. 9 — reserv- ja maakaitseväe ohvitseride varustus.

— Tabel nr. 10 — käsutus-, reserv- ja maakaitseväelaste-sõdurite varustus.

— Tabel nr. 11 — käsutus-, reserv- ja maakaitseväelaste-sõdurite rahanormide tabel.

Uue kaitseväe kraamiga varustamise seadluse vajadus on eelnõu seletuskirja järele tingitud järgmistest asjaoludest:

— tarvidusest kaitseväe kraamiga varustamist rohkem kooskõlastada üheaastase kaitseväeteenistuse siseseadmisest tekkinud olukorraga;

- soovist kraamivarustuse normeerimist lihtsustada ja paenduvamaks teha, väljainnes aastate jooksul omandatud kogemustest;
- tarvidusest väeosade huvi suurendada kraamivarustuse säästulisema tarvitamise alal, et sellega saavutada suuremat kokkuhoidu;
- tarvidusest lähemalt kindlaks määrata tegelikku kraamivarustuse tarvitamise korda väeosades ja
- tarvidusest saavutada ühtlasemat seisukorda väeosade kraamiga varustamise alal üleminekul rahuaajast sõjaajale.

Neid asjaolusid lähemalt selgitades selletuskirjas on toodud järgmised põhjendused:

1. Üheaastase kaitseväge teenistuse juures mõlemi jalatsipaari andmine ajateenija omanduseks tema kaitseväge teenistusest lahkumisel (praegumaksva kaitseväge kraamiga varustamise seadluse § 40 R. T. nr. 45/46 — 1925. a.) — muutub ebamajanduslikuks. Sarnane kord sunnib igale üheaasta teenijale tema teenistusse astumisel välja andma kaks paari uusi jalatseid.

Eelnõus ette nähtud kord (§ 17) võimaldaks tulevikus riigil iga üheaasta teenija peale kulutada ainult ühe paari uusi jalatseid, kuna väljaantava teise jalatsipaari aset täidaks eelmise aastakäigu ajateenijatelt äravõetud üks pruugitud jalatsipaar.

2. Nagu tegelik elu on näidanud, vahiüksustes reameeste ja kapralite kohtadel teenivad üleajateenijad kujutavad enesest palju kiiremini vahelduvat elementi kui teised üleajateenijad. Arvesse võttes vahiüksuste nimetatud üleajateenijate palga ja teenistusolusid ja teenistuses edasinihkimise väljavaadete puudumist, samuti seda inimeste liiki, kellest need üleajateenijad suuremalt jaolt komplekteeritakse (need on peaaegjalikult inimesed, kellel käesoleval hetkel „kuhugi minna ei ole“) — on vahiüksuste koosseisu kiire muutmise ka arusaadav.

Selle tõttu vahiüksustes reameeste ja kapralite kohtadel teenivaid üleajateenijaid varustada teiste (kõrgemal ametikohtadel teenivate) üleajateenijatega ühisel alusel muutub riigile liig kulukaks.

Eelnõus on sellepärast nende kraamiga varustamine viidud ühisele alusele ajateenijatega, s. o. need üleajateenijad isikulist varustust, peale pesu, ei saa. Riiete, rakmete, jalatsite ja magadisriietega varusta-

takse neid teenistuse aja kestvusel väeosa poolt (§§ 52, 15 ja 17).

3. Ajateenijate üleviimisel kaadriväeosast kaitsevägeosast praeguse kraamiga varustamise korra juures riiete tagasisaatmisega ja uuesti selgapassimisega tekkivad asjata kulud ja sekeldused.

Nende vältimiseks on uue eelnõu järele ette nähtud võimalus ajateenijatele riideid kätte jätta kogu teenistusaja kestvuseks, kuna väeosad oma vahekorrad likvideerivad arvepidamise teel (§§ 22, 23, 24 ja 25).

4. Praegumaksva kaitseväge kraamiga varustamise seadluse järele on väeosadele antav kraamivarustus normeeritud sel kombel, et kraamivarustuse asjade kandetähtsuse kohaselt on fikseeritud iga üksiku asja väljaandmise määr. Väeosal ühe varustusaja asemel teist asja saada pole selle korra juures võimalik, kuigi üht asja väeosas oleks ülikülluses ja teist väga napilt.

Tegelikult väeosades kujunebki sarnane olukord, et mõningatest asjadest ajajooksul koguneb suurem tagavara, kuna teistest tekkib nappus või isegi puudujääk (võlad intendantuuri osakonnale — ettevõetud asjade näol). Sarnane olukord on paratamatu, sest, kohalikkudest oludest tingitult, asjade tegelikud kandeajad võivad olla mitmesugused, ja pealegi on üldse võimatu määrata täiesti täpseid kandetähtaegu.

Asjad, mille alal väeosades valitseb küllus, ei ärata väeosades iseäralist huvi nende võimalikult põhjalikuks ärakasutamiseks, kuna nende asjade liig suured tagavarad võivad väeosale pikapeale koorvamaks muutuda. Seda liiki asjade tähtsaja pikendamine ei suuda siin ka palju parandust tuua, sest väeosas kord sissejuurdunud asjade tarvitamisviis on visa muutumatu, kui selleks puuduvad erilised ajurid (väeosa kraamivarustuse seisukorra üldine paranemine, väeosade omavaheline võistlus sel alal, säästusaaamise võimalus jne.). Pealegi, nagu öeldud, kohalistest oludest tingitult, võib ühes väeosas tekkida küllus ühest, teises — teistest asjast. *)

*) Praegumaksva normeerimise süsteemi eba kohasuse näitena võiks tuua, ütleme kas või voodilinate tarvitamise mõnede väeosade poolt, kus neid asju (vaatamata nende tähtsaja pikendamisele 1926. aastal — R. T. nr. 19 — 1926. a.) on kogunud suuremad tagavarad. Pole kellegi saladus, et paljudes väeosades voodilinasid tarvitatakse aknakardinate, laudlinade, isegi näiteseinte valmistamiseks jne. Ka nende lõpuliikule ärakasutamisele voodilinanana ei panda kuigi

Et väeosades äratada rohkem huvi ja püüdmist kraamivarustuse paremale järjele tõstmiseks ning ühtlasi püüdes saavutada selle varustuseala odavamaks muutmist, on uues eelnõus väeosa kraamivarustus normeeritud rahaliselt (§§ 8, 34, 35, 36, 38 ja 74). Kraamivarustuse asjade hinnad, samuti asjad, ained ja materjalid, mis väeosad on kohustatud võtma varustusvalitsuselt natuuras, määratakse iga aasta peale kindlaks varustusvalitsuse ülema poolt (§§ 41 ja 42).

Selle normeerimise viisi juures väeosad saavad oma äranägemise järele kõige otsustabekohasemalt ja paremini ära kasutada kõik neile määratud kraamivarustuse ressursid, kusjuures nende peale langeb täiel määral ka vastutus väeosa kraamivarustuse hea järje eest (muidugi niivõrt, kuivõrt see kinnitatud normide piirides üldse on võimalik). Selle ala hea korraldamise juures tekkivad rahanormide ülejäägid jäävad väeosale. Suurem osa neist ülejääkidest (75%) väeosad võivad ka ülekanda oma üldsäästsummadesse ja neid seega kasutada oma üldise olukorraga parandamiseks.

Et kraamivarustuse rahanormide ülejääkide ülekandmine väeosa üldsäästsummadesse sünniks täiesti läbikaalutult ja põhjendatult, ning et väeosa kraamivarustuse huvid ei langeks ohvriks üldsäästu tagaajamisele, selleks on eelnõus ette nähtud, et üldsäästsummadesse ülekandmine võib sündida ainult Kaitseministri loal, kusjuures 25% ülekantavatest summadest maksetakse riigi sissetulekute arvele Kaitseministeeriumi alal (§ 44).

Sarnase korra juures on loomulik, et väeosa üldsäästsummad on vastutavad ka kraamivarustuse rahanormide puudutuleku eest (§ 44 kolmas lõige).

5. Keskasutiste ja väeosavahelise kontakti hoidmiseks ja vajalike informatsiooniks väeosa kraamivarustuse seisukorra üle on eelnõus ette nähtud väeosade selle ala inspekteerimine vastavate ohvitseride kaudu vähemalt üks kord aastas (§ 45).

6. Praegumaksvas kaitsevæe kraamiga varustamise seadluses kraamivarustuse tegeliku tarvitamise reeglid pole kindlaks määratud, vaid see on jäetud täiesti väeosa ülema äranägemise hooleks (R. T. nr.

95 — 1926. a. § 28). Selle tõttu kraamivarustuse tegelikus tarvitamises puudub ka ühtlane süsteem ja kraamivarustuse üldine seisukord on väeosades väga lahkuminevat laadi, olenedes peaaesjalikult iga üksiku väeosa korraldamisostkust.

Uues eelnõus kraamivarustuse tarvitamise üksikasjalikumad reeglid on jäetud osalt keskasutuse määrata, kuid suuremalt jaolt samuti väeosade enese väljatöötada (§ 14). Riiete kohta aga on eelnõus eneses (§§ 18, 19, 20 ja 21) kindlaks määratud nende komplektidesse ja gammise süsteem (pühapävariidid, õppuseriidid, tööriidid) ja võimalik kuu-luvus ühele sõdurile kogutema teenistuse kestvusel (§ 15, 16), või vähemalt ühes väeosas viibimise kestvusel (§ 22). See süsteem võimaldab riideid palju säästulikumalt kasutada, kui seda võimaldaks, näiteks, uute riiete võtmine otsekohe igapäevaseks tarvitamiseks (üks üldine riiete komplekt).

Tegelikult ülalkirjeldatud süsteemi fikseerimine uues kraamivarustuse seadluses eelnõus ei olegi enesest mingiks uuenduseks, sest enamikus meie väeosadest on sarnane süsteem juba praktiliselt maksmatandudki, olgu kas väeosa omal algatusel, või vastavate diviisülemate käsukirjade põhjal.

Sel süsteemil, peale säästulikkuse, on veel järgmised head küljed.

Esiteks rakendatakse sellega kraamivarustuse heale järjele seadmise teenistusse täiel määral — väeosade üksteisega võistlemise püüd, kuna, ühelt poolt, pühapävariiede korralikkus täielikult nähtavale toob väeosa riietuse üldise hea seisukorra ja teiselt poolt õppuseriiede (tööriiete) osavas ja põhjalikus ära kasutamises kõige paremini peegeldub väeosa kraamivarustuse hea korraldamise oskus.

Teiseks, selgapassitud korralikkude (uute, uuepäraste) pühapävariiede olemasolu väeosades kõige paremini tagab väeosade ühtlase ja hea riietumise mobilisatsiooni puhul.

7. Natuuras antavate kraamivarustuse asjadega kiireks rahuldamiseks on varustusvalitsusel tingimata vajalik pidada nende tagavarasid. Need tagavarad, mis osaliselt hoitakse väeosade juures (puutumata tagavarade nime all) mobilisatsiooni korral ühtlasi tagavad ka väeosade komplekteerimiseks saadetavate käsutus- ja reservväelaste kraamiga varustamise. Puutumata tagavaras hoitavad kraamivarustuse as-

suurt rõhku. Nii, näiteks, võiks voodilina kandeaaja kestvust märksa pikendada sel teel, et keskelt juba kulunud lina aegsasti poolitatakse õmbluste abil ja keskmised (rohkem kulunud) osad paigutatakse ääre- ning otsapoolseteks. See võtte aga pole väeosades senini kasutatamist leidnud.

J. O.

jad ja nende arvud, samuti nende tarvitu- sele võtmise kord määratakse kindlaks va- rustusvalitsuse ülema poolt, vastavalt ül- distele nõuetele ja kraamivarustuse taga- varade seisukorrale (§ 7).

8. Mis puutub teistesse muudatustes- se, võrreldes praegumaksva kraamiga va- rustamise viisiga, siis peab veel nimetama seda, et uue eelnõuga ohvitseride kraami- ga varustamine viiakse täielikult rahalisele alusele (§§ 51, 56, 58, 59, 60 ja 67). Se- nini teatavasti üksikud ohvitseride kraami- varustuse asjad või nende põhimaterjalid anti natuuras (R. T. nr. 45/46 — 1925. a. §§ 6 ja 25).

Peaks võima arvata, et käesoleval ajal, kus meie majanduseelu on juba küllalt sta- biliseerunud, ei ole erilisi käskivaid põh- juseid selleks, et ohvitseride kraamiga va- rustamine tingimata peaks sündima natuu- ras antavate materjalide, või asjade näol. Seda enam, et ka teistes riikides, välja- arvatud N. Venemaa, ohvitserid selle va- rustuse saavad ikka rahas. Viimane va- rustamiseviis oleks igatahes palju lihtsam ja otstarbekohasem, kuna see varustusva- litsuse vabastaks ohvitseride varustusemu- retsemise lisakohustustest ja ohvitseride riidematerjali kvaliteedi tõstmise ja hinna reguleerimise annaks vabakaubandusliku võistluse kätte. Harilikult see viimane palju tõhusamini viib sihile kui sagedane ohvitseride riide tehniliste tingimuste muut- mine ja võistluspakkumise korraldamine väheste vabrikute vahel. Ei saa küll sala- ta, et praegumaksev ohvitseride kraamiga varustamise viis on märgatavaks toetuseks meie riidetööstusele, kuna ohvitseride riide tellimise tõttu varustusvalitsuse poolt meie riidevabrikutel on täiesti kindel iga-aasta- ne tellimiste kvantum, mille teostamiseks pealegi tegelikult antakse kuni 50% avansi. Siiski selle tellimise võrdlemisi tagasi- hoidliku arvu tõttu*) võib arvata, et käes- olevas eelnõus ettenähtud ohvitseride va- rustamiseviisi muutmine meie riidetööstu- sele ka ülesaamata raskuseid ei sünnita seks, et uue olukorraga (s. o. ohvitseridele riide müümisega erakaubanduse kaudu) kohaneda.

9. Uue eelnõu maksmapanek asja hõlp- sama läbiviimise huvides on ettenähtud va- rustusaasta algusest, s. o. 1. aprillist 1929. a. ning ohvitseride suhtes — 1. aprillis 1930. a. Viimane tähtaeg on tingitud

ba valmis muretsetud ohvitseride varustuse tagavarade ära kasutamise vajadusest.

Ülemineku reeglid antakse Kaitseminist- ri poolt. Nende reeglite põhimõtteks on kavatsus panna järgmised alused:

- väeosadele praegumaksvate kraami- varustuse tabelite nr. nr. 1, 2, 3, 5 ja 6 järele kuni uue eelnõu ilmumi- seni antud kraamivarustus loetakse väeosa kraamivarustuseks vastavalt sellele, kuidas see varustus väeosa sellekohaste aruannetega (R. T. nr. 95 — 1926. a. § 49) kustutatakse;
- ajateenijatelt, kes käesoleval aastal kaitseväeteenistusest lahkuvad, võe- takse üks (parem) jalatsipaar ta- gasi;
- vahiüksustes reameeste ja kapralite kohtadel teenivad üleajateenijad, kes ilmuvad teenistusse pärast uue seadluse avaldamist, viiakse eelnõus ettenähtud varustamiseviisile otse- kohe, kuna enne seda tähtaega tee- nistusse asunutega see sünnib järk- järgult, vastavalt neile väljaantud varustusasjade tähtaegadele.

10. Puudutades kraamivarustuse nor- misid uue seadluse eelnõuga koos esita- tavate tabelite järele (tab. nr. nr. 4, 6, 7, 8 ja 11), tuleb märkida, et need on võetud praegumaksvate normidega ja hindadega enam-vähem kooskõlas, kusjuures, arvesse võttes seniseid kogemusi, on tehtud vaid üksikuid vähemaid muudatusi, peasjalikult kärpimise suunas. Siiski, selles eelnõus näidatud kaitseväe kraamiga varustamise süsteemile täiesti üle minnes, üksikud selle varustuse alad muutuvad märksa odava- maks

ja umbes järgmiselt:

- ajateenijate varustamine ja- laväes 23%
- ajateenijate varustamine suurtükiväes 15%
- ajateenijate varustamine ratsaväes 26%
- ajateenijate varustamine merekindlustes 25%
- ajateenijate varustamine side-pataljonis ja auto- tanki rüg. 16%
- ajateenijate varustamine pioneer pataljonis 19,5%
- ajateenijate varustamine mereväes 15,5%
- valve- ja vahialuste var. distsiplinaarkompaniis 40%
- kaetud varustamine 13%
- ravitsusasutuste varustam. 8%

*) Umbes 19% kogu kaitseväele tellimistest riidetest, välja arvatud linased riided.

— teiste väeosade varustamine 22%
 ehk kõigi ajateenijate, kadettide ja ravitusasutuste varustamine kokku ümmarguselt 23%.

See odavamaks muutumine on tingitud peaaesjalikult ajateenijate jalatsitega varustamise viisi muutmisest ja magadisriiete loodetavast paremast ärakasutamisest.

Üleajateenijate varustamine uue tabeli (nr. 6) järele läheb 10% kallimaks selle tõttu, et kuue tähtaega, arvesse võttes tegeliku elu nõudeid, on osutunud vajalikuks vähendada (ühe aasta peale). Ka on selles tabelis kõigile üleajateenijatele mereväs ette nähtud kuued (enne oli osale madruspluusid, mis odavamad).

Ohvitseride varustus (tab. nr. 7) jääb umbes oma senise hinna piiridesse.

Maaväe ohvitseride kraamivarustuse niimestikku on võetud täiendavalt kaks uut asja, nimelt rännakkohver ja välivoodi. See osutus tarvilikuks järjest intensiivsemaks muutuva laagrielu, välisõitide ja täienduskursuste tegevuse tõttu. Et need asjad on enesest pika eaga (10 aastat), siis nemad kuigi märgatavat kulude suurenemist kaasa ei too.

Üldiselt võttes, uues eelnõus ettenähtud kaitseväge kraamiga varustamise süsteem

teeks varustusvalitsuse selle ala tegelikud kulud umbes 330.000 krooni võrra aastas odavamaks, võrreldes tegelikkude kuludega, nagu need tekkivad praegumaksva seadlusega kindlaks määratud süsteemi juures.

11. Lõpuks, mis puutub selle seadluse eelnõu maksmapanemisel kujunevaise kaitseväge kraamivarustuse kuludesse käesoleval aastal, siis need 1929./30. a. eelarve § 55 (kraamivarustus) kuigi suuri vähendava iseloomuga muudatusi ei too, sest selle paragrahvi summad, võimaliku kokkukohiu arvel, on juba vähendatud 252.364 krooni võrra. Umbes 80.000-krooniline ülejääk peab saama ära kulutatud kraamivarustuse tabelis nr. nr. 1 ja 2 ettenähtud sooja pesu*) tagavarade soetamiseks, milleks seda vaevalt jätkub.

Tulevased eelarved, nagu seletuskirja p. 10. järeldada võib, saavad aga küll eelarve § 55 alal näitama alanemise kalduvust, eriti pärast seda kui kraamivarustuse korraldamiseks vajalikud tagavarad juba on soetatud.

J. O.

*) Uute tabelite järele on ajateenijatele ja kadettidele ette nähtud soe pesu, mis meie kliimas ja meie riietuse juures on tingimata tarvilik ja tegeliku elu kogemustega täiesti põhjendatud.

J. O.

SSSR'i punaväe kortervarustus rahu- ja sõjaajal.

Kortervarustus rahuajal.

SSSR'i sõjaväe kortervarustuse teenistuse funktsioonid oleksid kokkuvõetult järgmised:

- kasarmute ning muude punaväele tarvilikkude ehitiste püstitamise ja remonteerimine;
- tarvilikkude maa-alade nõutamine ja valitsemine;
- hoonete sisseseadmine ja korrahoidmine ning väeüksuste varustamine tuletõrjevahenditega;
- väeüksuste varustamine küttega, valgustusega ja veega;
- hoonete teenimiseks tarviliku isikonna palkamine.

Loetletuid funktsioone teostavad järgnevad kortervarustuse teenistuse organid:

- üleriikses ulatuses — sõjaväe ehitus-korteri valitsus, mis allub punaväe varustuste ülemale;

- sõjaringkonnas — ringkonna varustusvalitsuse ehitus-korteri osakond;
- kubermangus — kubermangu sõjakomissariaadi korteriosakond;
- väeüksuse koosseisuga ettenähtud kortervarustuse teenistuse isikond;
- ajutised ehituse ja remont-ehituse komisjonid.

Kortervarustuse teenistusega ühenduses olevad kulud kaetakse kas sõjakomissariaadi krediitidest või omavalitsuste summadest. Kohalikkude omavalitsuste summadest kaetakse: valgustus, veevarustus, sibi- ja korstnapühkimise tööd, mustuseveod ning kasarmute jooksevremont kõikides väeüksustes kuni korpuse staabini (viimane ühesarvatud). Sõjakomissariaadi varustada jäävad:

- kesk- ja sõjaringkonnaasutised;
- väeüksused, mis asuvad kindlustes, kindlustatud raioonides, meribaasides ja sõjasadamates.

Mobilisatsiooni kuludest kohalikud omavalitsused kannavad kogumispunktide sisseadmisega ühenduses olevad kulud.

Mõned kehvemad omavalitsused, kes ei suuda neid kulusid täies ulatuses katta, saavad toetust riigikassalt.

Kortervarustus antakse väeüksustele peajasjalikult natuuras. Rahasantava varustuse väeüksused soetavad iseseisvalt. Varustuse õigeaegse nõudmise eest vastutab väeüksuse majandusülem (rügemen- di ülema abi majanduslisel alal).

Ruumide, remondi, kütte ja valgustuse normid ning kasarmu sisseade ja tule- tõrjevahendite tüübid määratakse kindlaks sellekohaste koosseisudega või tabeli- tega.

Kasarmute ja muude hoonete otseko- hene valitsemine lasub väeüksuse õlgadel. Kasarmute ja hoonete korrasoleku eest vastutab väeüksuse ülem ja poliitiline komissar.

Väeüksuse ülema ja komissari järele- valvel majandusülem korraldab:

- hoonete jooksvat remonti, kui seda ei tee kubermangu täidesaatev komitee ise, ning puhastamist, küt- mist ja valgustamist;
- hoonete, sisseade ja inventari korrahoidu;
- tuletõrjeteenistust.

Majandusülemale allub vahenditult kor- termeister. Tema kohuseks on:

- jooksvaremondi tegelik teostami- ne. Selleks tarvilikkude materja- lide muretsemine ja tööliste palka- mine;
- aruannete kokkuseadmiseks tarvi- likkude andmete esitamine majan- dusosakonnale;
- valvata, et punaväelased täidaksid täpselt kõiki kortervarustuse tee- nistuse alal antuid korraldusi.

Iga hoonetegrupi peale väeüksuseülem määrab komandandi väeüksuse ohvitse- ride hulgast. Komandandid alluvad va- henditult kortermeistrile.

Komandandi hoole all on hooned, in- ventar ja tuletõrjevahendid. Otsekohene

vastutus nende korrasoleku eest lasub ko- mandandi õlgadel. Kohalikkudest oludest tingituna väeüksused paigunevad kas sõ- jakomissariaadi päralt olevates kasarmu- tes või kubermangu täidesaateva komitee kaudu nõutatud erahoonetes. Väeüksuste paigunemise tabeli kinnitab sõjaringkonna ülem. Selles tabelis ei tohi keegi teha muudatusi sõjaringkonna ülema loata.

Väeüksustele määratavad ruumid pea- vad vastama kindlatele normidele.

Küsimuse iseloomustamiseks toon täht- samaid norme:

— sõdurite elamisruumid.

Ruumi norm ühele sõdurile: põran- dapind — 4,55 m², õhumaht — 14,5 m³ ruumi normaalse kõrguse (3,4 m) juures. Koridore, kodasi, trep- pe ja muid kõrvalruume arvesse ei võeta;

— allohvitseride elamis-

ruumid. Allohvitser saab eraldi toa, mille põrandapinna suurus on 13,6 m². Vajaduse korral võib paigutada ühte tuppa ka 2—3 alloh- vitseri. Ühistoa põrandapinna suu- rus on 18—22,7 m²;

— pesemisruumi põrandapind — 22,7 m² iga kompaniile;

— söögitoa põrandapind — 0,8 m² iga punaväelasele;

— kõõgi põrandapind: rügemen- dile — 227,6 m², pataljonile — 91 m² või kompaniile — 36,4 m²;

— rügemen- di raamatukogu ja lugemistoa põrandapind — 780 m².

Ohvitseri korteri suurus oleneb pere- konnaliikmete arvust ja ametkohast. Nor- mid on näidatud allseisvas tabelis.

Koridore ega muid kõrvalruume ar- vesse ei võeta.

Korterite puudumisel vallaliste ohvit- seridele seatakse sisse ohvitseridekodud.

Hooned ja ruumid antakse üle väeük- sustele inventuuri järgi ja ühes äratõmme- tega hoonete plaanidest. Inventuuride ja plaanide originaalid hoitakse alal kuber- mangu sõjakomissariaadi korteriosakon- nas.

Ametkoha nimetus	Igale täiskasvanud perekonnaliikmele	Iga alaealisele perekonnaliikmele	Kabinett ja võõrastetuba	Korteri maksimaalne suurus aga ei tohi tõusta üle
	Põrandapind m ²			
Diviisi ülem ja kõrgemad punaväe juhid	27,3	13,65	72,83	182,08
Rügemen- di ülem	27,3	13,65	45,55	154,80
Pataljoni ja kompanii ülem	27,3	13,65	18,20	127,45
Nooremohvitser	27,3	13,65	—	109,25

Hoonete ja ruumide vastuvõtmiseks või üleandmiseks moodustatakse komisjon. Komisjonis on esindatud kubermangu sõjakomissariaat ja asjaomased väeüksused. Kui on tegemist kubermangu täidesaatva komitee kaudu nõutatud eraruumidega, siis komisjoni koosseiu kuulub ka komitee esindaja. Vastuvõtmise või üleandmise kohta seatakse kokku akt.

Kapitaalremondiks nimetatakse tähtsaimaid remonttöid, milliste teostamine vajab tehnilist järeelvalvet, nagu: kōdunenud või nõrgenenud ehitusosade uuendamine, akende või uste arvu suurendamine jne. Kapitaalremondi teostamiseks moodustatakse väeüksuse juures sõjaringkonna ülema korraldusel ajutine remont-ehituse komisjon. Käsukirjas sõjaringkonnale avaldatakse komisjoni koosseis, remonttööde nimestik ja tööde teostamise tähtaeg.

Remont-ehituse komisjoni koosseisu kuuluvad: esimees — väeüksuse ülem või tema esindaja, ja liikmed — väeüksuse poliitiline komissar ja ehitusinsener kubermangu sõjakomissariaadi korteriosakonnast. Viimane ei tohi osa võtta remonttööde tegelikust täitmisest. Korteriosakonna esindaja komisjonis on remonttööde tehniline juht.

Komisjoni otsustab asju lihthäälteenamusega. Tehtud otsused protokolleeritakse komisjoni päevaraamatus. Kui komisjoni liige-insener jääb tehnilistes küsimustes eriarvamise juure, siis on temal õigus tööd katkestada. Sellest ta kannab ette kubermangu sõjakomissariaadi korteriosakonna ülemale.

Remonttööd teostatakse majanduslikul teel või ettevõtja kaudu. Viimasel juhul vähempakkumised kuulutab välja väeüksuse ülem. Vähempakkumisi juhivad väeüksuse ülemalt määratud ohvitser.

Jooksvaremondi teostamine, kui seda ei tee kubermangu täidesaatev komitee ise, on väeüksuse hooleks. Väeüksus seab kokku remonttööde nimestiku ja esitab selle kubermangu sõjakomissariaadile, kes nõutab tarvilikud krediidid. Krediidi ülejäägid kuuluvad tagasimaksmisele. Teh-

tud tööde ülevaatamiseks määratakse erikomisjon. Komisjoni akti ära kiri lisatakse tehnilise aruande juure.

Uute ehitiste püstitamiseks või olemasolevate ümberehitamiseks moodustatakse „ajutised sõjaväe ehituskomisjonid“. Komisjoni ülesandeks on ka ehituskava ja eelarve kokkuseadmine. Ehituskava ja eelarve kinnitab see ülemus, kes komisjoni määras.

Küttaeineid antakse väeüksustele:

- ruumidekütmiseks;
- söögikeetmiseks, leivaküpsetamiseks ning tee- ja joogivee valmistamiseks;
- saunakütmiseks, pesupesemiseks ja haigete vannitamiseks;
- ohvitseride varustamiseks.

Kütte põhiainena esinevad põletispuud. Aseaineteks on kivisüsi ja masuut. 1 m³ puid asendatakse 0,75 kg. kivisöega või 0,45 kg. masuudiga.

Riigi territoorium jaguneb ilmastikuloolest tingituna viide kütterraiooni. Põletispuude normid on näidatud allseisvas tabelis.

Meie naabruses asuvad kubermangud (Petrogradi ja Pihkva) on arvatud III kütterraiooni.

Peale selle väeüksus saab puid iga sõduri peale aastas:

- söögikeetmiseks . 0,08000 kuubiks.
- tee- ja joogivee valmistamiseks . 0,02700 „
- leivaküpsetam. . 0,02137 „
- saunakütmiseks . 0,01350 „
- pesupesemiseks . 0,01500 „
- haigete vannitamiseks 0,00975 „

Kokku: 0,167 kuubiks.

Ohvitseride aastane puudenorm on järgmine:

- perekonnainimesele — 5 jooksvat sülda;
- vallalisele — 2,5 jooksv. sülda.

Kui ohvitser puid natuuras ei saa, siis tasutakse temale puude väärtus rahas eelarve hinna järgi.

Kütterraiooni nimetus	Kütteperioodi vältus	A a s t a n o r m	
		Ühe ahju peale	Ühe sõduri peale, kui ahjude arvu ei saa kindlaks teha
	Kuud	m ³	
I raioon (Siber)	7,5	1,10	0,183
II raioon (põhjakubermangud) . .	7	0,93	0,155
III raioon (keskvenemaa)	6,5	0,75	0,125
IV raioon (Idunavenemaa)	5	0,53	0,088
V raioon (Turkestani, Kaukaasia ja Krimmi)	4	0,37	0,062

Kütteinete muretsemine on normaalselt väeüksuse hooleks. Väeüksus aga võib sellest loobuda ja nõuda puid natuuras.

Kütteinete tehnilised tingimused on kokkuvõetult järgmised:

— p u u d (tamme, kase, lepa, männi, kuuse jne.) olgu kuivad ja ilma mädanemise või pehitumise tunnusteta. Halu läbimõõt — mitte alla 9 cm. Okslisi halge võib olla kuni 15%. Oksade pikkus kuni 2 cm;

— k i v i s ü s i olgu ühesordiline, mittepõletunud ega kõdunenud. Süsi ei tohi sisaldada mulda, liiva, savi, kive, lund ega jääd. Söeprügi võib olla kuni 5%. Söeprügi sisaldumus määratakse kindlaks 25 mm aukudega varustatud sarja abil. Põledes süsi ei tohi anda tuhka ega muid jäätiseid üle 10%. Väavlit ei tohi ta sisaldada üle 3%. Söeprügi, väavli või tuha sisaldavus üle tähendatud normi ei takista kivi-söe vastuvõtmist, vaid alandab söe hinda;

— m a s u u t ei tohi sisaldada segusi, väävelhapet ega lehelist.

Mööbli, inventari ja tuletõrjevahendid väeüksused saavad natuuras. Mööbli, inventari ja tuletõrjevahendite korrashoidmiseks ja parandamiseks väeüksustele assigneeritakse raha.

Kõik punaväelased peavad tundma tuletõrjevahendeid ja oskama neid tarbekorral kasutada.

Lõpuks on huvitav veel see, et punavägi on hakanud prügiveedu asendama prügipõletamisega. Selleks soetatakse

ümberkantavad prügipõletamise ahjud või ehitatakse alalised ahjud telliskivist. Ümberkantav ahi põletavat ööpäeva jooksul keskmiselt 570 kg prügi, tarvitades seejuures 4—5 kg kütteineteid. Alalise ahju tootmine tõusvat kuni 2000—4000 kilogrammini. Ahi tarvitavat selleks umbes 130 kg puid.

Kortervarustus sõjaajal.

Kortervarustusega varustamine sünnib sõjaajal üldiselt samadel alustel kui rahuajalgi. Sõjaväljal asuvatele väeüksustele on tehtud järgmised erandid:

— kortervarustuse teenistust korraldavad siin rinde, armee ja diviisi vastavad organid;

— kütte- ja valgustuse normid kaevikutes või välitelkides asuvatele väeüksustele määrab kindlaks rinde revolutsiooniline sõjanõukogu;

— krediitid ajutiste ehitiste püstitamiseks määratakse tegeliku tarviduse piires. Ehitustöid teostavad väliehitusorganid: inseneri töösalgad ja hüdratehnilised salgad ning mobiliseeritud kodanlised organisatsioonid;

— väeüksused, kes saavad kortervarustuse kohalikkudelt elanikkudelt natuuras, annavad neile selle vastu kviitungid. Kviitungid tasub selleks moodustatud rinde komisjon. Mõningatel juhtudel elanikud on kohustatud andma varustust ka tasuta.

Kr-m.

Ratsaluurest meie oludes.

Nagu meie eeskirjadest võib välja lugeda, on meie oludes mõeldav kõvendatud luursalk, millele võib luurel juurde anda soomusautosid. Erijuhtudel võib ratsarügemendile anda kaasa ühe soomusautokompanii, näiteks kaugeluurel. Kaugeluurel oleks soovitatav soomusautodele juurde anda pioneere, kes kõrvaldaksid teedelt takistused ja parandaksid ka silde, sest aja võitmine sarnasel puhul on väga tähtis. Soomusautokompanii allub luurel ratsarügemendi ülemale ning soomusautode kasutamine sünnib kooskõlas soomusautokompanii ülema arvamistega. Üldiselt liiguvad soomusautokompanii rühmad rügemendi peajõudude ees ja taga, kaitstes nende julgeolekut. Ratsarügemendi ülem

saadab välja luursalgad kuni ühe eskadroni suuruses, kusjuures igale luursalgale antakse luureriba. Tähtsamas suunas liikuvale luursalgale annab ratsa rügemendi ülem juurde soomusautorühma; viimane liigub siis sarnaselt, et oleks kindlustatud luurpatrulli ja viimasest väljasaadetud piilkondade ja piilurite julgeolek. Tarbekorral saadab ratsarügemendi ülem luursalkadele täienduseks soomusautorühme, kui seda nõuab olukord ja ülesanne. Siis saadab ta ette teedale (teesõlmedele) teadetekogujaid ratsanikke, kes toimetavad teateid rügemendi ülemale. Ratsarügemendi ülemalt antud ribas saadab eskadroni ülem välja luurpatrullid omal äranägemisel. Kui olukord nõuab, suurendab

ta luurpatrullide arvu, et ei katkeks pidevus. Kõik luurpatrullid saadavad ette kas otsekohe piilurid või jälle piilkonnad, kes omakorda saadavad välja piilureid. Piilurid on maastiku vaatlejad ja vastutavad oma ülesande korraliku täitmise eest. Nii selgub, et ratsarügemendis toimetavad tegelikult luuret luursalkadest väljasaadetavate luurpatrullide piilkondade piilurid või otsekohe luursalgast saadetavate piilkondade piilurid. Luursalkade südamikud või järgnevad peajõud soomusautodega sisaldavad endis: 1) jõude luure pidevaks läbiviimiseks; 2) võimsat julgeoleku toetust luure tegelikkudele täitjatele ja 3) laske-moona ja muu varustuse täiendusi.

Tegevuse tehniline kujunemine on ühesugune nii eseseisvalt tegutsevail luurosadel, kui väeosast, brigaadist või diviisist väljasaadetud luurosadel.

Eseseisvalt tegutsevaile luurosadele, kui luuretegevus kestab pikemat aega, tuleb loomulikult anda kaasa voo-riina hädatarvilik varustus, sest seljatagune jääb sarnasel puhul kaugele.

Et saada ilmeka pildi tehnilisest luure läbiviimisest, võtan vaatlemisele luursalga, kus soomusauto rühma kasutab ratsa eskadron.

1) **Eeltööd.** Eskadroni ülem saab käsu luureks, rügemendi või vastava ülema poolt, kes teda luurele saadab; soomusauto rühm saab samuti käsu luureks, kus ühtlasi öeldud: kellega koos töötada, andmed teede kohta, koonduspunkt pärast luureülesande täitmist ning sinna ilmumise aeg ja erilised ülesanded (nagu retked jne.), kui need ette nähtud. (Ratsaluurosade koonduspunktid, mis samuti määratakse, nagu soomusautodelegi, võiksid lähestikku olla just sellepärast, et kui on ette näha koostöö ka jägmisel päeval või mõne päeva pärast, et siis nii juhid kui meeskonnad kohaneksid üksteisega ja tutvuneksid väeliigi omadustega jne.) Saadud käsk harutatakse koos mõlema juhi poolt läbi põhjalikult ja töötatakse välja „luure läbiviimise kava“, mis sisaldaks järgmist: 1) milliseid teid kaudu kavatakse liikuda luursalga ülem, missugune peasuund, kus eskadroni ülem kavatakse soomusautosid kasutada; peasuunas olevate teede kohaselt annab soomusauto rühma ülem konkreetse ja autoriteetse vastuse, missugust teed tee seisukorra tõttu võib kasutada. Eskadroni ülem peab sellega arvestama, kas peasuunas olev lühem tee on pehime ja soomusautorühma ülemalt valitud tee on pikem, kuid kõva pinnaga;

2) teede luure teostamine piilurite poolt ja missugustes kohtades; 3) peatuste kindlaksmääramine kooskõlas soomusautorühma ülema arvamisega; 4) millal lõpetada luuretegevus ja kuidas sünnib liikumine kogumispunkti; 5) side: liikumisel määrata kindlaks leppemärgid ja mootorratta-, jalgratta- ja ratsakäskjalgade asukohad ja ülesanded jne.

Kui „luure läbiviimise kava“ on valmis, algavad üksustes sisemised eeltööd. Vastavalt väeliikide iseloomule lähevad eeltööd mõnes osas lahku, kuid mittelahkumine oleksid järgmised: 1) ohvitseride tutvunemine maastikuga kaardi järgi, kus saab hargnema luuretegevus ning täpne meeletamine, mida nõuab ülesanne; 2) kaardil liikumise teede märkimine; 3) kellaegade õige seadmine ülemuse kella järgi; 4) relvade, laskemoona, meeskonna varustuse kontrollimine; 5) binoklite, kompasside jne. kontrollimine; 6) meeste järelevaatamine, et ei oleks dokumente ja paberid, mis võivad olla vastasele kasulikud vangilangemisel või muul põhjusel; 7) asetäitjate määramine.

Erinevad ja tähtsamad eeltööd ratsaeskadronis oleksid järgmised: 1) eskadroni ülem saadab välja teede luure otsekohe, kui see tarvilik soomusautomobilistidele; 2) sadulduse ja paunade kontrollimine; 3) hobuste rautamine ja tervislik seisukord; 4) eskül teeb käsuga teatavaks muuseas: a) luursalga numbri, b) patrullid, nende numbrid, koosseisu, ülesanded ja liikumissuunad, kuidas neid saavad teetama soomusautod, ja c) kuhu jääb voo-riina.

Erinevad ja tähtsamad eeltööd soomusautorühmas: 1) saadud luure-andmete kohaselt märgivad ohvitserid kaardile peale liikumise teede: teede laiuse, sildade seisukorra, kus võimalik ümber pöörata, takistused teedel ja kuidas neid kõrvaldada, teede asendi maastikul, kust võib sattuda vastase vaatluse või tule alla; 2) kus pool teel võimalik liikuda varjatult vastase vaatluse eest; 3) kus ja kuidas astuda lahingusse vastase soomusautodega; 4) kontrollida ning täiendada vee, bensini ja õli tagavarasid; 5) kontrollida lasketorni liikuvust, tööriistu, mootoreid, periskoope jne.; 6) käsk. Kui eeltööd lõpetatud, algab liikumine kindlaksmääratud kellaajal.

2) **Liikumine väljaspool vaenlase mõju piirkonda.** Luursalga ülem (eskül) saadab kõigepealt ette peasuunas liikuva luurpatrulli, missugune liigub umbes 4–6 km kaugusel luursalga

südamikust. Luurpatrull liigub alul väli- galoppis ning edaspidi vahelduva alüü- riga, tehes tunnis 7—8 km. Külgedele saadab alul piilurid, kui seda nõuab kin- nine maastik; need liiguvad silmside kau- guses südamikust. Peasuunas liikuva pat- rulliga side pidamiseks saadab luursalga ülem sideratsanikke, kes omavahel silm- sides kuni luursalgani. (Peasuunas liikuva luurpatrulli asemel võib olla ka jaosu- rune piilkond.) Seljataga saavad liikuma kas üks või kaks piilurit, kes silmsides südamikuga. Luursalga südamiku ülem on eskül, tema reguleerib liikumise kiirust. Üldiselt sünnib liikumine eemal vastasest võimalikult kiirelt, et rutem kokku puu- tuda vastasega. Kui vastasega on kon- takt loodud, siis liiguvad luurosade süda- mikud hüpetega järgmiselt: (et vastane lahtisel maastikul südamikke ei hävitaks, selleks liigub südamik olenedes olukor- rast) kas hüpetena jagude, kolme, kahe jne. kaupa, üldiselt reguleerides liikumist eelpiilurite järgi. Soomusautorühm saab hüpetena liikuma luursalga südamiku ning peasuunas liikuva luurpatrulli või piilkon- na vahel. Kui on ette näha mõni asula või tee, mis tarvis läbi luurata, saadab eskül täitma seda ülesannet soomusautod, kes võivad kiirelt täita oma ülesannet ja ta- gasi pöörates ootavad peasuuna teel või ristil, kuni luursalga südamik neist möö- dub. Siis teevad hüppe edasi. Mõnel juhusel võib soomusautodega kaasa minna väike ratsaosa, kes liigub othlikkudele esemetele lähenemisel soomusautodest püssitule kaugusel. Sarnasel juhusel vaat- levad ratsapiilurid neid osi asulast, kuhu ei pääse soomusautod. Minu arvates võiksid soomusautod mõnel juhusel liikuda luurpatrulli juures, kiirendades othlikkude esemete vaatlust, muidugi silmas pidades, et nad ei satuks võimaliku vaenlase näht- avuse piirkonda, mis annaks välja soom- usautod, kaotades ootamatuse mõiste. Kuid kui olukord nõuab, tuleb neid igal juhusel saata abiks luurpatrullidele. Üle lagendikkude minekul sõidavad soomus- autod eespool piilureid ja jõudes varjeni, ootavad neid, kuid liikumine üle lagendik- kude võib sündida ka piilurite järel, olene- des sellest, kuivõrt leiab juht tarviliku ole- vat demaskeerida soomusautode kasuta- mist. Teederistil sõidavad üksikud soom- usautod piiluritega lähematesse asula- tesse ja vaatlevad nad kiirelt läbi; sel ajal jääb aga üks auto peasuuna teele ning peab vaatlust nimetatud teel. Kui on tee ääres hõre mets, siis vaatleb selle samal

ajal läbi piilurite ahelik. Sel juhusel pea- tub luursalga südamik oodates vaatluse tagajärgi. Kui mets tihe, tuleb piilureid saata mööda sihte. Metsast läbiminekul liiguvad soomusautod luursalga südamiku lähedal ja viimase kaitsel, sest soomus- autode vaatlus on piiratud ja iga üllatus vaenlase poolt võib lõppeda soomusautode kaotamisega. Kõrgustikust üleminekul jäävad soomusautod niikaua luursalga juurde, kui kõrgustik on järele vaadatud ja eelpiilurid on jõudnud kõrgustiku taga oleva varjeni, kuhu siis ka kiirelt sõida- vad soomusautod. Teest mõlemalpool olevate kõrgustikkude vaatlemisel liigu- vad soomusautod jälle luursalga südamiku juures, kuni piilurid on nad läbi vaadanud. Kitsustikkudest läbiminekul jäävad soom- usautod koos luurosa südamikuga lähe- ma varje ning ootavad, kuni piilurid on kitsustikust läbi läinud. Piiluritega ühes liiguvad jalgratturid või mootorratas, kes koos piiluritega tee järgi vaatavad ja tule- mustest kiirelt teatavad soomusautorüh- male, kes siis liikumist jätkab. Ratsa- piilurid aga jätkavad liikumist soomusau- tosid ootamata. Orgude vaatlemine on analoogiline kitsustikkude vaatlemisele. Jõgedel vaatlemisel moodustavad soomus- autod koos eelpiiluritega üle jõe vaenlase poolel valvekaitse, kuni jõgi on läbi vaada- tud ning eelpiilurid võivad jätkata liikumist.

3) Liikumine vaenlase mõju- piirkonnas ja kontakti loomi- ne. Liikumine sarnases olukorras, sünniks varjatult esemelt esemeni, ühest vaatluspunkti teise, seega hüpetena. Soomusautode kasutamisest luurpatrullide töö täiendamiseks tuleks loobuda, et tagada ootamatust kuni viimase hetkeni. Vasta- sel korral võiksid vaenlase luurosad või julgestusosad astumata tulekontakti jäl- gida meid, kuni neil võimalik lõksu püüda soomusautosid. Juhusel aga, kui meie eelpiilurid on mööda lasknud vaenlase eel- piilurid ja on valvel kuni vaenlase luurpat- rulli südamiku lähenemiseni, algab soom- usautode aktiivne tegevus, tormates kiirelt vaenlase luursalga südamikku ja hävitab selle tulega. Kui siin on veel või- malik hoida saladuses soomusautosid, siis võib luursalga ülem organiseerida lõksu vaenlasele või hädakorral, kui soomus- autod määratud mõne teise luurpatrulli toetamiseks ja ümberpaigutus raskenda- tud, ründab ratsaluursalk vaenlase luur- salka kõige soodsamast lähtealusest. Jul- gestusosadega kokku puutudes, kes kor-

ralikult sisse kaevunud, tormab soomusautorühm ettepoole piilureid ning hävitab flankeeriva tulega kahurist ja kuulipildujatest vaenlase pesad, kusjuures iga soomusauto oma tulega peab hävitama tulepesi, mis mõnele tema rühma soomusautole ohtlikud. Seega oleks teineteise toetus järgmine: esimene auto (harilikult kahurauto või vastavalt olukorrale, kui vaenlasel ajutise iseloomuga kerge kaitse süsteem, siis kuulipilduja-auto ees) hävitab peamiselt vaenlase tähtsamaid tulepesi, teine toetab seda või, nagu kolmaski, hävitab neid tulepesi, mis esimese soomusauto tegevust takistavad. Tulepesi, millele hävitamine raskendatud maastiku voitude tõttu, hävitavad jalastud ratsaluurosad oma tulega; äärmisel juhusel võib saata hävitama paar meest kuulipildujaga soomusautost, kui ette näha edukat tagajärge ja kui ratsaluursalga jalastud osadel see mingil põhjusel raskendatud. Kui vastase julgestusosade vastupanu on kahe või kolme tee raionis, mis asuvad luurpatrulli tegevuse ribas ja kui need teed umbes 1 km teineteisest eemal, võib saata nende hävitamiseks üksikuid soomusautosid. Sarnasel juhusel kujuneks soomusautode tegevus järgmiselt: soomusauto sõidab kiiresti ühes jalgrattur- (või mootorrattal) käskjalaga teda vajava luurpatrulli või piilkonna liikumissuunas olevale teele ning hävitab oma kiire sissemurdega vastase vastupanu süsteemi, nii et võimalik hävitada flankeeriva tulega julgestusosade pesi (mõnel juhusel piki kaevikuid). Võib ka olla juhus, kus hävitati vastase vastupanu rühma tegevussuunas, oletame luuretoimetamise peasuunas, siis peapatrull võib jätkata liikumist. Peasuuna võib jätta ühe soomusauto ja ülejäänud soomusautoga sõita selle luurpatrulli liikumisteele, kus vastupanu hävitamata. Esimene soomusauto tormab kohe teed mööda vastupanu sisemusse, kuna teine jääb vastupanu eelservale esimese soomusauto tegevuse kaitseks. Tulistamine sünnib kiirete hüpetena peatuselt, kusjuures distants soomusautode vahel kõigub kuni 1 km. Luurpatrullide kaitsele tuleb lugeda tähtsamaks kahe soomusauto tegevust, sest siis on võimalik vastastikune tuletoetus ja ohtude puhul (kui soomusauto saanud vigastada) üht soomusautot teise soomusauto kaasabil välja vedada vaenlase mõjupiirkonnast. Vabadussõjas on olnud palju sarnaseid juhusid; kui aga on kasutatud üht soomusautot, siis need pole vigastuste puhul langenud vastase kätte just meeskonna jul-

gusest ja vahvusest, kes oma autot seni kaitstes, kuni avanes võimalus soomusauto pukseerimiseks seljatagusesse. Neljasoomusautoline rühm võimaldab head kahe auto kasutamist, ilma et tarvitseks ühe autoga opereerida.

Kui on võimalus ümber sõita vastase julgestusosad seljatakk, siis seda teeb normaalselt soomusauto rühm. Sarnast vastast demoraliseerivat retke peavad luurosad kasutama, hävitades ühtlasi vastast kallaletungiga. Siin tuleb silmas pidada seda, et soomusautod sarnasel juhusel tulnud teed kasutada ei või, sest see tee võib vahepeal lõhutud saada vastase poolt või seista suurtükitle all. Sellepärast peavad autod sõitma tagasi meie luurosade juurde uut teed kaudu. Sarnasel tegevusel peab olema kindlaks määratud mingi hästi nähtav signaal oma soomusautode äratundmiseks. Side pidamine on võimalik ainult postituidega.

Jõudes vastase vastupanupositsiooni eelserva ette, hoida alal kontakt, kuni luursalka asetab kas jalaväe või ratsaväe peajõud. Soomusautod toimetavad tulivõitlust koos ratsaluursalga niivõrt, kui see vastab üldülesandele, kuid julged soomusautode kallaletungid suurema toetuseta muutuvad ohtlikuks.

4) Tegevus öösel ja udus. Luurtegevus on võimalik ainult kuuvalgel ööl ja videvikus, kuna pimedas luure toimetamine on väga ohtlik. Siin tuleb tihti jalastuda, ja piilurid võivad liikuda 100—200 m südamikuu ees, vahest vähem või rohkem, nii kuidas öine valgus ja kuidas maastik päeval läbiluuratud. Öine tegevus nõuab vaikust ja selle tõttu võiks vast kasutada ettevatlikkusega käsigranaate ja teises järjekorras muid tulerelevi. Võiks nimetada paar juhust, mil tarvilik ratsaluursalga tegevus öösil: 1) kui päevane luuretegevus on selgitanud vastase asetuse ja maastiku, siis jätkatakse luuretegevust öösel eesmärgiga, saada teateid, kas vastane ei võta ette ümbergrupeerimisi või ei jäta maha oma positsioonid liikudes edasi või tõmmates tagasi; 2) ööliste rännakute puhul, kusjuures maastiku luure on tehtud juba päeval.

Udus tegutsedes on olukord sama kui pimedas, sest kaugele ette ei näe, kuid siin võib udu kattel vastasele kaunis lähedale hiilida ning udu laialivalgudes vastasele ootamatult peale langeda.

5) Luuretegevuse lõppemise ga asuvad luurosad normaalselt seljatagusesse puhkusele, ravitsedes nii soomusautosid kui hobuseid.

N. B.

Raadio aerodroomide sidevõrgus.

Igasuguse lennuteenistuse organisatsiooni edu ja tegevus oleneb tänapäeval, ning oleneb iga aastaga ikka rohkem ja rohkem, kiirest ja teguvõimsast sideorganisatsioonist, mis luuakse aerodroomide vaheliste, lennukite omavaheliste ja lennuki ning aerodroomivaheliste ühenduste pidamiseks.

Enne kui üleminna üldise sideküsümuse harutamisele, peab tähendama, et esimeses järjekorras on vajalik eeskujulik meteoroloogia teenistus kõikidel aerodroomidel, mis koosneks meteoroloogia ohvitserist ning erelistest meteoroloogilistest aparaatidest.

Iga aerodroomi vaatlusandmed peavad laialisaadetama nii, et kõik aerodroomid neid õigel ajal kasutada saaksid. Eriti tähtis on see maades, kus ilmastik sagedasti muutub — vast isegi mitu korda päevas.

Toome siin ühe näite, kus lennukitel tuleb ühelt aerodroomilt teise lennates 1000-miililine maa-ala katta. Oletame, et nende kahe aerodroomi vahel on veel kolm vaheaerodroomi. Märgime lõpuaerodroomid tähtedega A ja B, vaheaerodroomid aga tähtedega C, D ja E. Iga päev teatud vaheaegade järel on aerodroomidel A, B, C, D ja E tarvis teada, missugune on ilm igal teisel aerodroomil. Kui meie oletame, et lennuk keskmiselt 100—110 miili tunnis lendab, siis katab ta ühe jaama-vahe umbes 2 tunniga. Maandudes vaheaerodroomil peab lendur enne edasilendu varustatud olema andmetega ilmastikulude üle järgmise aerodroomi vahe kohta. Suuremad lennukid, võttes suurema tagavara põletismäärdeaineid peale, võivad kauem (4—5 tundi) õhus viibida. Nii-sugusel juhusel lennuk igal vaheaerodroomil aegaviitvat maandumist ette ei võta, vaid maandub igas teises jaamas, s. o. A'st — D'sse ja D'st — B'sse. Lennates vaheaerodroomidest C ja E üle, peab lennuk siiski meteoroloogiliste andmetega järgmise aerodroomide vahe kohta varustatud saama — kas siis vaheaerodroomilt ehk mõnelt lendavalt lennukilt, — et ärähoida hädamaandumisi, mis halva maastiku tõttu mitte üksinda lennuki hävinemisega, vaid ka lendava koosseisu surmaga lõppeda võib.

Nende nõuete täitmiseks, nagu näeme, on meteoroloogiliste vaatlusandmete kõikidele aerodroomidele, kui ka õhusviibi-

vatele lennukitele, teatavaks tegemine hädatarvilik.

Sellest on ka kõigile selge, et ülelendude edu oleneb suurelt sidesüsteemide arengust.

Pikaajaliste katsete ja kogemuste varal on suuremates riikides kindlaks tehtud, et kõige kiirem teadete edasiandmine sünnib raadiotelefoni teel. Kui veel tarvitusele võtta foneetiliselt hea koodi, siis muutub see ühendusviis kõige kiiremaks.

Pikasõnalise koodi tarvitamisel sünnib täpsem edasiandmine muidugi raadiotelegraafia Morse tähestiku abil, kuid kaugegtki mitte nii kiiresti. On ka jäänud selle juurde, et kiire iseloomulised, tähtajalised teated antakse edasi raadiotelefoni teel, kuid sealjuures võimalikult lühikese ja foneetiliselt hea koodi abil. Iga tahes neis jaamades, kus raadiotelefon tarvitusel, peavad ametnikud lühikest koodi hästi mõistma kasutada.

Kõigest sellest meie näeme, et esimeseks sammuks sidevõrgu loomisel on kõigil viiel aerodroomil raadiotelefoni aparaatide sisseseadmise.

Saatejaamad igal aerodroomil peavad nii võimsad olema, et üle ühe vaheaerodroomi järgmise aerodroomiga ühendust suudaksid pidada; s. o. nii, et aerodroom A võiks ühendusse astuda D'ga, üle C aerodroomi jne. Nii-sugusel korral suudaksid viis aerodroomi kõikide aerodroomide ilmatede vastuvõtta poole tunni jooksul, sealjuures neid ka koodi peale ümberseades.

Neis maades, kus ilmastik väga muutlik, sünnib ilmatede vahetus iga kahe tunni tagant, kui mitte veel sagedamini. Maades, kus ilmastik stabiilsem, paremal juhusel tuleb ilmatede vahetada ikkagi iga 4—6 tunni tagant. Igal juhusel ilmatede vahetus peab nii sündima, et terve sideorganisatsioon maximum tööajast lennukite kutsete vastamiseks vaba oleks. Peab meelespidama, et peale ilmatede tuleb aerodroomide radiojaamadel edasianda ja vastuvõtta ka teateid lennukite väljalendamistest, maandumistest, hädamaandumistest jne., ning igasuguseid muid teenistusteadteid.

Keskmise suurusega aerodroom peab sarnase sideorganisatsiooniga olema, mis võimaldab igasuguste õhuteadete vastuvõtmist ja edasiandmist, ühes arvatud

573.964

ilmateadete edasiandmine õhusviibivatele lennukitele.

Suuremad aerodroomid (keskaerodroomid) näit. Tallinna, peaksid eriliste, suuremate, aerodroomide raadiojaamade-ga varustatama, nagu seda Croydoni aerodroom Londonis on. Peasjalikult kasutatakse seda raadiojaama pikamaa ühenduste pidamiseks ja ka ühenduste pi-damiseks õhusviibivate lennukitega. Sel-lejuures on soovitatav, et aerodroomideva-heliste ilmateadete vahetamiseks oleks keskaerodroomil sissesetatud iseseisev vä-hem raadiojaam, mille tõttu keskaerodroo-mi pearaadiojaam ei saaks koormatud.

Praegusel ajal, kus lennuasjanduses iga vähemagi asja otstarbekohasust kaalutak-se pikalt ja laialt, on ka selle peale mõel-dud, et lennuki raadiojaamaga töötajal või-malikult kerge ja lihtne oleks lennuki juh-timise, ehk muu töö kõrval, ka sidet pida-da. Kaua tehti katseid igasuguste raadio-telefoni aparaatidega, et muuta viimaseid äärmiselt kergelt ümberkäidavaks, et ilma erilise ettevalmistuseta lendur ehk vaat-leja igas olukorras suudaks kas maapeal-sete ehk teiste lennukite jaamadega ühen-dusse astuda. Katsetel olid ka head taga-järjed. Kunagi ei saaks telegraafiga, Mor-se tähestiku abil, nii vabalt ühendust pidada, kui seda saadakse raadiotelefoni-lise ühendusega lihtsa sisserrääkimise teel. Üheistmelistel lennukitel töötab raadio-telefoni aparaadiga lendur, kuna suurema-tel kas vaatleja ehk laskur.

Vihmase ja uduse ilmaga võivad len-nukid kergesti äraeksida. Niisugustel kor-dadel peavad aerodroomide raadiojaamad lennukitel abiks olema nende asukoha kindlaksmääramisel.

Lennuki asukoha kindlaksmääramisel on senini kasutatud kahte meetodi — esi-mene, kui asukoha määramise aparaadid (pelengaator) maa peale, ja teine, kui nad lennukile asetatud.

Palju on vaieldud selle üle, kumba meetodi eelistada. Sõja ajal, eriti kauge-maa pommituslendudel, ei ole kahtlust, et palju kohasem on aparaatide asetamine lennukile, millal lendur-vaatleja ise võib kasutada „radio kompassi“ maajaamade poolt antud signaalide abil. See meetod on peale selle veel salajane, ning ei anna mingit informatsiooni vaenlasele.

Vähematel lennukitel ei ole see mee-tod muidugi vastuvõetav, mitte üksinda üleliigse aparaatide koormamisega, vaid ta nõuab ka lendurilt liiga suurt praktikat ja

osavust aparaatidega ümberkäimisel len-nuki juhtimise kõrval.

Teise meetodi juures, kus aparaadid maa peal, kaks lähemat raadiojaama vas-tava väljakutse peale ise määravad len-nuki asukoha, sellest lennukile teatades. Esialgu paistab see töö muidugi keeruli-sena, kuid hea praktikaga töötajad suuda-vad lennuki asukoha 1—2 minuti jooksul kindlaks määrata.

Mõlemi meetodi kohta võiks tuua järg-mised punktid poolt ja vastu:

1. Lennuki asukoha määraja (pelen-gaator) lennukil.

P o o l t: a) salajane; b) kiire asu-koha määramine otsekohe lennu-kilt.

V a s t u: a) nõuab erilist etteval-mistust lendavalt personaalilt; b) lisakaal ja -maht aparaatide näol.

2. Lennuki asukoha määraja maa peal.

P o o l t: a) ei ole vaja erilist sisse-seadet lennukil; b) ei nõua erilist treeningut lendavalt personaalilt; c) võimaldab täpsemat tööd müra puudumise tõttu.

V a s t u: a) lendur peab usaldama end maajaamade hooleks; b) väike ajaviide lennuki väljakutse ja maa-pealse raadiojaama vastuse vahel; c) vaenlane võib lennuki asukoha teate kinni püüda.

Tuues üldjoontes aerodroomide, aero-droomide ja õhusviibivate lennukite vahe-liste telefoniliste ühenduste ja lennukite asukoha määramise süsteemide (pelengaa-torite) organisatsiooni üldkirjelduse, võib julgesti öelda, et osava lendava personali abil on see sideteenistus isegi suurte dis-tantside peal, igal aastaajal, iga ilmaga, eduga läbiviidav. Tegelikult on niisugune sideorganisatsioon Inglismaal olemas.

Ülaltoodud sai arvesse võetud ainult päevased lennud. Öösel lendudel loo-mulikult tulevad juurde erilised tuletor-nid, maandumise helgiheitjad jne.

Kokkuvõetult näeme, et aerodroomi raadiojaamal on täita kolm ülesannet:

- 1) luua ühendust õhusviibivate lennu-kitega, nendele ühendusi edasi andes traaditelefoni kaudu sihtkohani;

- 2) luua ühendust teiste aerodroomi-dega;

- 3) abiks olla lennukitel asukoha kind-laks määramisel.

Siinjuures olgu veel tähendatud, et len-nuki asukoha määramiseks aerodroomile sissesetatud erilise raadiojaama vastuvõtte

osa peab, segamiste ärahooldmiseks, saate osast kaugemale paigutatama. Harilikult paigutatakse kumbki erihoonesse.

Et aga nii saate- kui ka vastuvõtte-

aparaadid ühe isiku juhatuse ja kontrolli all olema peavad, siis sünnib saatja juhtimine vastuvõtte aparateid hoonest erilise kontroll-laua kaudu. E. R.

Mõningat berberi hobusest.

Berberi hobust segatakse sageli araabia hobusega. Berberi hobuse kodu on Põhja-Aafrika — ookeanist Egiptini ja Vahemerest kõrbeni. Berberi hobuse esivanemad Numiidia ratsaväes võitsid kuuluse Hannibali sõdades (3. sajandil e. Kr.). Meieaja berberi hobu, kuigi põlvenedes osalt Numiidia hobusest, on sajandite jooksul enesesse seganud palju võõrast, peamiselt araabia ja süüria hobuse verd, ja sellepärast erineb tunduvalt esivanematest. Kasvu ja kerguse on ta pärinud Numiidia ratsult, tugeva rinna ja vastupidavuse — arvavad mõned hipoloogid — araablaselt. Esimesi kokkupuutumisi ja veresegamisi praegusel berberi hobusel araabia hobusega olevat olnud juba 7. sajandil e. Kr. On laialt maksev arvamine, nagu oleks berberi hobused kõik tumevõi helehallid. See ei ole õige. Nende hulgas leidub suur hulk kõrve ja tumepruune. Berberi hobuse kõrgus kõigub 1 m 38 — 1 m 60 vahel; keskmine kasv on 1,48 m. Berberi hobuse pea on sageli pikk ja kongusninaga. Need, kelles rohkem araabia hobuse verd, hoiavad pead „uhkemalt“, nende pea ehitus on suursugusem. Berberi hobuse otsaesine on lai, silmad suured, kõrvad kikki. Keha on tal tugev, lühidavõitu muskline; jalad jõuküllased, saba on madalal, lakk tugev; keha ehitus proportsionaalne ja tugev; kogu ilme — energiaküllasus.

Üldse aga erineb berberi hobune araabia hobusest oma liigete tuseduse, oma proportsioonide vähesema ilu ja harmoonisusega; tema allüürid on vähemad, vähem kiired ja vähem sädelevad, kuid berber on vastupidavam ja lihtsam. Berberi hobune esindab jõudu, araablane — ilu. Tema proportsioonid esimesel jalal tagumise jalaga on ideaalsed, kuna araabia hobusel on esimesed jalad proportsioonilt pikemad. Berberi hobune vastavalt elukohale laias Põhja-Aafrikas jaguneb omakord all-liikidesse. Kuid üldiselt on ta puhtaim ja elujõulisem idamaa hobustest. Ta paneb erikordselt vastu olude ja temperatuuri muudatustele, ta haigestub harva. Teda loetakse parimaks sõjaratsuks kogu maailmas, nagu seda on

tõestanud eelviimase ja viimase sajandi sõjad Põhja-Aafrikas ja Euroopas (Maailmasõda incl.). Berberi hobune on kindel jalgadel. Ta liigub kõige halvemaid radu, kindlal pikaldasel sammul, kandes ratsanikku. Berberi hobune paistab silma intelligentsiga. Olevat reegel, et hobuse mõistus areneb seda rohkem, mida vä-

Berberi hobune araabia hobuse tugeva vereseguga.

hem on arenenud see ta peremehel. Berberi hobune on heasüdamlik ja tähelepanelik oma sageli metsiku peremehe vastu. Peremehe tähelepanu, peremehe südamlikku suhtumist tasub ta koerale omase truudusega. Berberi hobune, nagu öeldud eelpool, pole eriliselt kiire sõidus, kuid tal on suur vastupidavus. Vastupidavust tõestavad ka 30—40 km-lised võiduajamised, millised möes Põhja-Aafrika pärismaalaste juures.

Viimasel sajandil, kui araablane ja berber ei saa enam vaba-kõrbe pojana ettevõtta sõjaretki omal uhkel ratsul, on muutunud ka nende suhe hobuse tõu suursugustamisele ja omaduste arendamisele. Üksikutes maakohtades P.-Aafrikas on inimene jäänud üksikõikseks hobuse vastu. Sellepärast võib siin märgata hobuse tõuliste omaduste tagasiminekut, regressi. Eriti — hobuste välimuses. Kultuurrahvad — inglased, prantslased on asunud berberi, araabia ja teiste hobuste sega-

paarituste abil arendama uusi põhjamaadele vastuvõetavaid hobutõuge. See tegevus saab kandma sõjahobuse suhtes seda suuremat vilja, mida enam tulevikusõjaks saab tähelepanu pöördama ratsaväele. Igatahes, muistsetes sõdades end sõjaratsuna maksma pannud berberi ho-

bune on ka tänapäev lugupidamises seal, kus otsitakse füüsiliselt tugevat ja intelligentsilt arenenud sõjaratsut ja kus kliimalised tingimused vähegi soodustavad tema arengut. (Revue de Cavalerie mars-avril „Le cheval barbe et son redressage“ andmetel.) K.

Kroonu-onu seiklusi.

Juhan Jaik.

Vaatled vana Savi Jaani ja mõtled:

Igal aastal sureb noori inimesi, sureb noori ja keskealisi, sureb vanaldasi. Neid veetakse kalmistule nädalas tosinate kaupa, neid murrab gripp ja pimesoolikas, nad kõngevad nagu teiste varju jäänud puud tihedas metsas. Aga vaata vana Savi Jaan seisab kui põline laanekuusk, mis ei karda neid ohte, mis murravad noori. Ta on nendest üle, nendest ohtudest, ta pole uue aja inimene, seega elab ka alles vanade seaduste järele. Vanasti polnud kombeks surra noorelt, vanasti iga poisike elas sada aastat vanaks, mehest rääkimata. Ja kui siis oled ka veel tolle vana aja inimene, siis pole kaua elamine just raske kunsttükk.

Oi, kui palju peievooridid ta on näinud omal eluajal sõitvat välja kodukülalt. Kui palju inimesi tema eluaja jooksul on sündinud ja surnud! Ja veel kui palju aastaid on tema elutee kõrvalt mööda jooksnud, suur hulk, pikk rida, kõik ühepikkused, möödunud ta elust nagu telefonipostid autosõitjast. Ja nad kandsid teineteisele edasi ta elulõnga, sitket ja katkematult nagu telefonitraat.

Ja mees oma 85 aasta juures on ikka tugev, ei temal pole ilmaski viiga midagi. Järeltulijad juba ka lugupidamist väärivas vanaduses, aga töö juures ta ikka kohtleb neid kui nooremaid, nagu viiekümne aasta eest, nagu kolmekümne aasta eest, nagu 10 aasta eestki.

Mis ta mäletab omast eluajast? Mitu miljonit aiateivast ta tampinud eluaja jooksul karjakopli aeda, mitusada jõulusiga ja süldipörsast pussitanud ja aidanud süüa, mitme vabariigi pinna võrra niitnud vilja ja heina, mitukord vagu ajades oleks võinud olla käinud ümber maakera, mitu miljoni tahedaid kuradeid riputanud sõnasoolaks ja mitu kibedat järve sülitanud piibujuppi imedes, mitu vakamaad püksitagumikke läbikulutanud ja mitu puuda

kirpe-raipeid haudunud välja oma vammuses ja sõidutanud oma käikudel igal pool kaasas, — kas ta neist asjust midagi mäletab või loeb. Need on kadunud kõik nägematude karvakestena igapäevase halli elu koesse, need on tolmukübemed ta pika elutee jalatsitel. Aga üht ajajärku mäletab ta seda paremini ja sellest rääkides mehes nagu tundub, et see oligi ainus slujärk, mida maksab mälestada, muu kõik on tühi sodi. Ühesõnaga — ainuke aeg, mille Savi Jaan oli raiunud oma mälestuskaljusse, oli see, kus ta oli alles noor, kus ta võttis osa Türgi sõjast.

Üldse kui ta räägib Türgi sõjast, Plevna vallutamisest, Osman pasha vangistamisest, Adrianoopolisse sissemarsimisest ja igasugusest muust türki peksmisest ja haledal kombel tagasihutamisest ja kui jutul selle juures pole otsa ega äärt lähedal ega kaugel, siis vahepeal laulab oma värsikese ära ka eneste, türgisõjalaste, kiituseks:

„Vat kus meie ikka lõime nii et türki tubakakotid lendasid pajupöösastesse, tegime puhta töö“.

„Ja mis siis saigi türk teie niisuguste vastu? Kui olid koos kõik niisugused ilmatoed nagu sina, kõik niisugused raudvanamehed üle suure Venemaa kokku aetud, mis sääl siis uhkustada. Kui igal türki jänesel oli kannul niisugune ränk hagijas nagu sina, siis loomulikult pidi olema üks kõvemat sorti koivade räegutamine.“

Sellesuguse vastuse peale vanamees harilikult lõpetab Türgi sõja jutu. Talle tuleb meelde, et ta neid lugusid on rääkinud viiekümne aasta jooksul vähemalt sada korda aastas. On küll katsunud seada oma mälestusse väikest raamatupidamist, et nii oleks väike ülevaade, kellele ta neid lugusid juba on rääkinud ja kellele ei ole, et nii oleks teada, kas maksab rääkida või ei. Aga see raamatupidamine mälestustes on viiekümne aasta jooksul läinud nii

sassi, et seda enam korda ei säe. On vist räägitud kõigile mitmed korrada, mõnel seisab meeles, aga teisele, näe rägi kas või igapäev, ikka ei jää pähe. Nendele kõvapäädele võib korrata, aga neile kelle need lood on kõik pääs, nagu issameie palve, neile enam rääkida ei maksa. Need ütlevadki midagi niisugust pool nõokavat ega aja suud suurest matusest laiali. Kuid sellega on Savi Jaan juba harjunud, ammuilma harjunud.

Aga siis ta võtab ja räägib midagi muud.

„Vaata, egas ma ükski sõja ajal ei teeninud. Ma teenisin rahuajal ka. Vaata kui see rahu tehti, siis kindral Skobelev tegi veel ühe suure paraadi, sõitis oma valge hobuse seljas otse mu nina eest mööda. Ma siis vaatasin ka seda imet, mispärast see kindral surma ei saanud. Kõneldi, et temal olnud kaelarätt magneediga üle määritud, nii et kuulid jäid külge kinni ja ei läinud lihasse. Kui lahingud olid möödas, siis ta muudkui puistas kaelarätiku seest kuule põrandale. Vaat mis magneet teeb! Aga egas seda ei saa ükski riik teha ühegi sõduri jaoks, magneet on hirmus kallis. Vaata mõne rauajupi juures on natuke magneedi lõhna ja sinnagi hakkavad külge kõiksugused raudasjad, aga kui ikka kaelarätile on tõmmatud peale paks kord magneeti nagu võid, siis las türk laseb niipalju kui tahab, see kõik on nagu hernepildumine. Niisugune asi on magneet. Vaata viimase ilmasõja jooksul keegi ei osanud seda järele teha ja sellest juba on näha, et Skobelev oli väga tark kindral.

Nojaa, seal ma siis nägin seda kindrali kuulust kaelarätti. Palju teda krae vahelt väljas polnud, üks ots oli, muidu puha oli krae vahele sisse topitud. Aga see ots oli hall villane riie nagu ma selgelt nägin, nii nagu meie naiste koetud villased jalarätid. Aga mõtled, et kui poleks seda rätti tal olnud, siis mees oleks sada korda olnud surnud ja sõda kaotatud.

Aga kui siis see paraad oli läbi, siis algas üks hale jalavantsimine. Tulime jala ikka kodu poole, ikka kodu poole. Just nii nagu jaapani sõjas vene kindralid — nagu lahingu lõid nii ikka kodu poole, ikka kodu poole. Oi, säääl sai mahakäidud mitutuhast versta, mitu kuud polnud muud tegemist, kui tõsta üht jalga teisest ette. Ma ütlen, nüüdsel ajal, kui kellelegi tuleks peale niisugune sindre valu, nagu meil oli tolle marssimise ajal, nii see näriks aiateibad pooleks ja haaraks hambad suhu, aga

meil näe — viga mitte midagi. Muudkui laulsime „Tvatsat gooda sluusil mina...“

Ja kui nii viimati olime juba Poolamaal, siis üteldi, et siia meie jäämegi seisma, enam edasi ei lähe. See oli enne teada, et mõni aasta jääb veel teada. Mõtlesin, et mine tea, mis utsinat siin hakatakse pidama, aga kes vana türgipeksjat enam karjasood tampima paneb. Anti meestele kontimööda ametid. Aga mulle ka sattus niisugune, mis oli kui kompvek pärast seda pikka sõdimist ja tampimist. Terve rood pandi kapsaid kasvatama, tehti terve kapsaussi tapmise polk. Kus kroonul olid Poolamaal suured kapsaaiad, kus kasvatati sõdurite jaoks kapsaid. Aga kui Poolamaal suvel see palav päike hakkab paistma, siis neid usse sigineb kapsalehele nii, et süda läheb ökitama kui peale vaatad. Ühe pigistad päkaga puruks, teise kolmanda kah, aga kui näed, et neid on hunnikute kaupa, siis mõtled, et kust see vaene kapsavaglakegi saab oma suutäie, temal raipel ka hammas sügeleb. Mõni kord siis muud kui viskasid enese kapsapeenra vahele pikali ja pöörasid päikse paistel mõne ilusa tunni. Ega seal muud palju teinudki, selles see kapsaussi tapmise töö seisiski.

Aga kui ma seal pikutasin kapsavagude vahel ja silmad katsin kätega kinni, siis ma mõtlesin oma kodumaast. Hulk aastaid olin olnud ära, kroonu oli vedanud mu konte siia ja sinna, ega ei olnud suurt uskugi, et viim kord oma jätkudest lühikeseks kulutatud koodijupid kodumaa le tagasi. Aga kui seal kapsavagude vahel suvitades tervis paranes, siis hakkasin kõvasti tahtma koju. Muudkui mõtlesin, et kunas pääsen kord minema ja kuna kuulen kord kodu jõudes oma Muri haukumist. Kui teie oleksite teadnud, kui armas oleks võõral maal kuulda kas või oma kodu koera haukumistki!

Aga siis tuli sinna üks igavene vigur vahele. Seal suure kapsapõllu kõrval oli üks poola mõisa ja see mõisnik ise ei olnud kodus ja proua hulkus mõisas ringi nagu igavene võhlu. Kui ta paar korda oli mind näinud, siis muudkui hakkas igapäev käima mu kapsaia äärde. Tuleb ja naerab:

„Trasts, soldatik! Potsilui hootsis?“

Kui ma esimest korda kuulsin, siis mõtlesin, et mis kuradi häda sind soldati juure ajab. Aga kui teine kord tuli, siis mõtlesin, et mis kuradi potsilui nälg sul on; mine tea, mis värk see on. Kui ta ikka veel tuli, pildus kompvekke ja tõmbas sõrmega ikka „pridi potsilui, pridi

potsilui“, siis ma olin asja juba järele mõtelnud ja teadsin, kuidas seda asja teha.

Vaat kui ma neid asju mõtlesin, siis mulle tuli meelde, et kui ma kodust ära sõitsin, siis oli mul oma pruut Mai, kes lubas oodata mu tagasi tulekut kas või surmatunmini. Neli viis aastat vist ootas ka, aga just siis enne Plevna peale tormijooksmist tuli kiri järele, et juba läinud mehele. Siis möllu sees see asi ei paistnud nii tähtis, sõjas polnud aega mõtelda neist asjust aga pärast tegin niisuguse otsuse, et ma ei tee väljagi sellest kirjast, teen nagu poleks kirja kätte saanudki ja kui koju lähen, siis kohe esimesel päeval kosja. Ja siis tal on südamel patt, et pettis mind.

Ja kui see proua ikka käis mulle peale kui uni oma „potsiluiga“, siis ma arvasin, et kui seda Maie enam pole mulle olemas, siis kui saan koju, siis mõni teine Mai on ikka. Egas siis maailm Maiedest tühi pole. Ja siis sellele Maiele ma tahtsin näidata, et mina pidasin küll oma sõna, aga tema, sindrinahk, ei pidanud seda mitte. Seepärast siis kui too proua jälle tuli „soldatik potsilui menää’ga“, siis ma võtsin taskuraamatu välja ja laulsin talle sealt seest eesti keeli:

Jäägu küla kuulamaie,

Mina kiidan oma Maie,

Küll on ilus Mai!

Oi, oi, küll on ilus Mai!

Proua kuulas ja kuulas, ega ta sõnadest aru ei saanud, aga mõttest vast sai aru küll. Naistel niisuguste asjade peale on terav nina. Kuulas ja kuulas, raputas üht kõrva ja teist, mina muud kui naeran pihku ja laulan. Vaat kui ta siis sai aru, et ma kiidan kedagi teist naist seal kapsavagude vahel, siis ta läks vihaseks ja hüüdis:

„Tõi shtoo orjoss, seerii valenok, istu-

kan, nuunä takoi, pestalkovoi, nestsastni, potsilui tott nee hoshh!“

Aga siis jättis käimise järele ja andis mu hingele rahu.

Siis ükskord tuligi aeg kätte, et oli käes lahtisaamine. Oh seda valu, mis oli südames. Ei tulnud und enam öösel voodis ega päeval kapsavagude vahel. Ei tahtnud süüa ega juua, iga päevaga jäin mõne naela kergemaks.

Kui meie kroonuteenistusse läksime, siis polnud neid raudteid veel ega midagi, aga vahepeal oli neid ehitatud mitmele poole. Ja kui anti paberid kätte, siis öeldi, et sõidate raudteega, õhtul tuleb rong. Aga kus meil oli aega rongi oodata. Kohe pistime jala minema viimane kui mees. Teadsin, et Eestimaa on põhjapool ja siis muudkui vehkisin siia poole. Ühe joonega tulin maha 70 versta aga siis olid ka ristluid nagu nülitud ja käia enam ei saanud. Jäin haigeks ja nii oli viidud mind raudteele ja sain rongiga kuni Pihkvasse. Sealt hakkasin jala tulema ja juba esimesel päeval jõudsin setude hulka, kus kuulsin üle hulga aja jälle eesti keelt. Siis veel mõni päev jalavaeva ja ma olingi kodus.“

„Ja läksid Maiele kosja?“

„Noo, ei läinud. Juhtus nii, et nägin teda enne kõrvalt, kui ta sõitis meie aknast mööda. Ja kui nägin, et oli jäänud vanaks, siis ei tahtnudki enam. Tegi öieti, et läks ära, minust poleks küll saanud tema võtjat, ma tahtsin nooremat.“

Aga see Poola krahvinna ei läinud meelest. Pärast hakkasin temast und nägema. Ja mõtlesin siis, et mis ma siis veel ootasin, kui ilus proua vägisi tükib kaela. Aga mis sa teed, koduigatsus oli nii suur, et kui oleks pakutud kas või kulda, või mis tahes muud, ega hoolinud kauget olles muust kui omast maast ja omast Maiest.“

Vastused küsimustele.

Küsimus 1. Kas valvurid-vabateenijad kaitseväge asutuses on õigustatud saama puhkust samadel alustel, kui riigiametnikud?

Vastus jaatav. Riigiteenistusseaduse („R. T.“ nr. 149 — 1924. a.) § 25 põhjal on riigiteenijatel õigus igal aastal saada puhkeaga: peale üheaastase teenistuse — 2 nädalat, peale kaheaastase teenistuse — üks kuu. See § on maksev ka vabateenijate kohta (§ 2).

Küsimus 2. Kas on üleajateenija jaoülem kohustatud oma alluvatega ühes ruumis elama?

Vastus jaatav. Sisemäärustiku § 672 näeb ette eraldi toad veltveebliile ja rühmavanematele ja neilegi ainult tingimusel, kui kompanii ruumid seda võimaldavad. Ei leidu kõigile neile omaette tube, siis võib ka neid paigutada mitmekesi ühte tupp, või kogumi üldruumi. Jaoülematele aga sisemäärustik üldse eraldi ruumi

Kukulinn. Kunstnik P. Litvak'i tussijoonistus.

Tükike endist kodu...

... Soo järele algavad talumeeste viljapõllud. Harvad, vikati jälgedelt ülejäänud poolikud viljakõrred, rohumättad, võsuga kasvanud kiviahvervarred põllus ja pool kinni vajunud kraavikesed tunnistavad, et põllud ja nende omanikud ka soo lähidust põevad. Eemal küll, — seal on küll tugev põllumaa, aga see on mõisa jagu ja ka Kõrgepalu küla meeste koht on sääl. Siin aga, siin on sellest küllalt, kui soo ääred kaeru kannavad ja häääl aastal viis seemet annavad. Siia pole loodus midagi annud, ei ilu ega sigidust, vaid ainult liiva ja raba. Ja ilust ei oleks siin keegi külas ka mitte lugugi pidanud! Mis siis ilma asjata raisata...

Ja ometi ei ole see soo, millesse raiped ja muud ülejäänud asjad visatakse, mitte ilma eluta, mitte tühi. Selle keskel, kõvera looga sarnasel saarekesel, liivakul, on — linn! Kukulinn. Linn! tõesti linn.

Ei kusagil, ei rahva suus ega kirjas, kui Kukulinna üleüldse ka kirja pannakse, ei ole sel teist nime. Ta pole suurem kui üksteistkümmend ütti, üksteistkümmend sauna. Kõik ühesugused, ühesuurused. Üksi esimesel on vastu lõunat laud-, vastu põhja puukatus; teisel katust polegi, kolmas on upakile, neljandal ehk viiendal jälle kas seinanurk lagunemisel ehk maja ise külakile jne. Midagi kurvemat, igavamata ei või enam mõelda, kui need saunad oma lapitud katuste ja viltu seintega ja nende ukse-esised oma kurva tühjusega, kui säält kõle sügistuul vingudes üle puhub ja liiva sinna-tänna keerutab — kuni naru-dega kaetud aknaauguni, kuni paljaks, varatuks jäänud rooviklattideni. Tühi, tühi — huu, huu! laulab tuul, nagu hakkaks temalgi siin igav, ja ruttab üle soo kaela kuusemetsa, kus koguni mõnus on mühistada...

(Juhan Liiv „Vari“)

ette ei näe. Sellest järgneb, et kasarmu piirkonnas elavad üleajateenijad jaoülemad on kohustatud elama üldruumis, s. o. ühes ruumis alluvatega. Küll võivad ka üleajateenijad (ka jaoülema ametkoha teenivad) rügemendi ülema loal erakorterites elada (sisem. § 738). Olgu veel tähendatud, et kaitseväelaste korteriga varustamise seadlus („R. T.“ nr. 29 — 1929. a.) § 14 põhjal üleajateenijad, kes elavad kasarmu üldruumis, on õigustatud saama korteri varustuse raha täiel määral.

Küsimus 3. Kas riigiteenija on õigustatud teenistusvanuse tasu saama kaitseväes üleajateenijana teenitud aja eest?

Vastus jaatav. Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seaduse („R. T.“ nr. 20 — 1929. a.) §§ 3 p. 2 ja 4 p. 6 põhjal tuleb teenistusvanuse tasu maksmisel teenitud ajana arvesse võtta ka üleajateenija teenistus kaitseväes.

Küsimus 4. Kas on õigustatud teenistusvanuse tasu saama üleajateenija, kes enne üleajateenistusse astumist on olnud teenistuses, mis teenistusvanuse tasu saamiseks arvesse võtmisele kuulub?

Vastus: Ei ole õigustatud, sest üleajateenijad ei kuulu riigiteenijate teenistusvanuse tasu seaduse alla. Teenistusvanuse tasu asendab neile üleajateenijate teenistusseadluse („R. T.“ nr. 19 — 1928) § 19 maksetav ühekordne lisatasu.

Küsimus 5. Kas kaitseleidu maleva pealikuna saadud varustus kuulub arvele võtmisele kaitseväelise varustusena kaitseleidust alalise kaitsevärke teenistusse astumisel?

Vastus: Kv. kraamiga varustamise seadluse („R. T.“ nr. 45/46 — 1925. a.) §§ 24 ja 25 põhjal tuleb ohvitseridel reservist uuesti kaitseväreteenistusse astumisel arvesse võtta varem saadud kaitseväeline varustus. Kv. kraamivarustuse tabel nr. 7 („R. T.“ nr. 25 — 1928. a. art. nr. 133) märk. 7 aga näeb ette ohvitseride varustamist nende üleviimise korral ühest väeliigist teise. Et aga kaitseleidus saadud varustus kaitsevärke teenistusse astumisel kaitseväelise varustusena arvele võtmisele kuuluks, selle kohta ei leidu seadluse ettekirjutust. Küll on kaitseleidu koosseisudes leiduvas ohvitseride varustamise määrustes (Vab. Val. 25. V 27. a. kinnitatud kaitseleidu palganormide lisareegl. § 2) ette nähtud, et kaitseväes saadud varustus kaitseleitu teenistusse astumisel sama eelarveaasta jooksul arves-

se võetakse. Neil põhjustel tuleb arvata, et kaitseleidust maleva pealikuna saadud varustuse kaitseväelise varustusena arvele võtmiseks puudub seaduslik alus.

Küsimus 6. Missugust palka on õigustatud saama sõjakooli õpilane, kes sõjakooli astus üleajateenistusest?

Vastus: Ohvitseride ettevalmistamise seadluse („R. T.“ nr. 52 — 1928. a.) §§ 3 kuni 8 mõtte järele tuleb sõjakooli vastuvõetud üleajateenijad lugeda sõjakooli õpilasteks ühesuguste õigustega kõigi teiste õpilastega, kuna nende kohta mingisuguseid erandeid ette nähtud ei ole. Sõjakooli astumise sooviavalduse (§ 5) põhjal tuleb üleajateenijat lugeda üleajateenistusest vabastatuks üleajateenijate teenistusseadluse („R. T.“ nr. 19 — 1928) § 13 korras. Neil põhjustel tuleb arvata, et üleajateenistusest sõjakooli astunud õpilased ei ole õigustatud saama üleajateenija palka, vaid neile tuleb maksta palk kv. ühendatud õppeasutuste kasvandikkudele ettenähtud normi järele.

Küsimus 7. Kas on aspirantide kursused lõpetanud reserv-lipnikul võimalik üleajateenijana tegelikku teenistusse astuda?

Vastus eitav. Üleajateenijate teenistusseadluse („R. T.“ nr. 19 — 1928. a.) § 1 järele võivad üleajateenijaks olla ainult allohvitserid ja sõdurid. Seega oleks reserv-lipnikul võimalik üleajateenistusse astuda ainult peale alandamist allohvitseri auastmesse. Kuna kaitseväre ohvitseride teenistuskäigu seadlus („R. T.“ nr. 37/38 — 1924. a.) aga säärasel põhjusel ohvitseri auastme kaotamist ette ei näe, siis ei ole maksva seaduse järele lipniku tegelikku teenistusse võtmine üleajateenijana mitte võimalik.

Küsimus 8. Kas kaitseministri käsukirjaga kv. ühendatud õppeasutuste juurde komandeeritud ohvitser, kelle peale kv. ühend. õppeasutuste ülema käsukirjaga on pandud allohvitseride kooli rühmaülema kohused mittevakant ametkoha, on õigustatud saama allohvitseride kooli rühmaülema palka?

Vastus: Kaitsevärede palganormide lisareeglite § 7 (Sõjaministri käsukiri nr. 427 — 1928. a.) põhjal on kv. ühend. õppeasutustesse väljaõppe teostajana juurdekomandeeritud ohvitser õigustatud saama juurdekomandeerimise ajal palka selle kv. ühend. õppeasutuse ametkoha normi järele, millele vastavaid kohuseid ta juurdekomandeerimise ajal täi-

tis, kui tema oma alalise ametkoha järele palka vähem sai. Seega on § 7 järele õigustatud juurdekomandeeritud ametkoha normi järele palka saama ohvitserid: 1) kes on juurde komandeeritud väljaõppe teostamise otstarbeks, ja 2) kelle alalise ametkoha palk on väiksem. Asjaolul, kas ametkoht, kus juurdekomandeeritu kohuseid täidab, on vakant või mittevakant, ei ole mingit tähtsust juurdekomandeeritu palgasaamise õiguse suhtes. Kaitseväge ohvitseride teenistuskäigu seadluse

(„R. T.“ nr. 37/38 — 1924. a.) § 168 järele kv. ühendatud õppeasutustesse juurdekomandeerimise otsustab ja ühes sellega ka juurdekomandeerimise otstarbe määrab kaitseminister.

Kõigil neil põhjustel tuleb arvata, et küsimuse all olev ohvitser on õigustatud saama allohvitseride kooli rühmaülema palka, kui ta on kaitseministri poolt kv. ühend. õppeasutustesse juurde komandeeritud väljaõppe teostajana. L—1.

Sõjaväelisi teateid.

ITAALIA.

Noorsoo sõjalisest ettevalmistusest.

(„Militär-Wochenblatt“ andmetel.)

„Mil. Wochenblatt“ nr. 32 — 1929. a. on toodud andmeid noorsoo ettevalmistusest Itaalias. Ligi kolme aasta eest pani Mussolini isiklikult aluse Itaalia noorsoo sõjalisel ettevalmistusele, rajades sellele alusena fassismi põhijooned. Sellises organisatsioonis on Mussolini tahtnud näha vägevast ja tähtsat abi kaitsevæele ning rahvast ennast — kaitsemisevõimulise. Organisatsiooni nimetatakse: „Opera Nazionale Balilla“, mille eesotsas asub kindralleitnant Renato Ricci. Igas linnas on Balillal kohapealsed grupid, igas külas — organisatsiooniliikmed (seltsiliikmed). Väljaõpetamine on usaldatud aktiiv miilitsaväe ohvitseride kättesse.

Organisatsioon: 11 meest moodustavad squadra (jao), 3 jagu ühe manipuli (rühma), 3 rühma ühe centuri (kompanii), 3 kompaniid ühe kogordi (pataljoni), 3 või enam kogorti ühe leegioni (rügemendi). Praegune liikmete arv ulatab 1.119.526 peale, mis iga aastaga suureneb.

Organisatsiooni kuuluv noorsugu jaguneb:

a) eelväesse — kuhu kuulub noorsugu 8—14 aasta vanaduses ja

b) päris „Balilla“ või noorkaitsetesse — siia kuuluvad noored 14—18 eluaastani.

Leegionid jagunevad maa- ja meriväe omadeks. Väljaõppe maaväe leegionides erineb väljaõppet meriväes.

Maaväe leegionid sisemiselt jagunevad suusatajate, kuulipildurite, õhukaitsjate, lendurite ja teiste spetsialistide allgruppidesse, kuna meriväe leegionid harjutavad endid peamiselt purjetamises ja sillaehituses. Praegu on ehitusel oma kodu 2500 noorele. Iseäranis hästi on endid organiseerinud meriväe leegionid.

Suusatajad: Neil on oma tegevusväli (harjutusväli) Alpide piirkonnas Põhja-Itaalias. Esimene leegion on pärit Roomast.

Kuulipildurid ja õhukaitsesõjaväelised: Nende arv ulatub 3000 nooreni, jaotatult 18 õhukaitsesõjaväelisele. Väljaõppe alal alluvad nad vägede õhukaitses inspektorile, kelle korraldusel neile antakse nii teoreetiline kui praktiline väljaõppe õhukaitses suurüksikute ja kuulipildurite alal.

Lendurid: Neile korraldatakse iga aasta kursused, umbes 1000 noorele. Lendur-ohvitserid ja tehnilised eriteadlased on kursuse juhtideks.

Hariliku leegioni koosseis: Igas leegionis on üks kogort, mis moodustatud eriteadlastest koosnevatest centuridest. Harilik kogort moodustub signalistide, jalgratturite ja sanitaaride centuridest. Peale selle on veel olemas iseäralised teadete centurid telefonistidega, helgiheitjatega, raadiotelegrafistidega ja mootorratturitega. Iga leegioni juure kuulub üks tehniline rühm, varustatud pumpadega vee muretsemiseks, barakkide ja hoonete ehitamiseks jne. Väljaõpet teostatakse (umbes) kaks korda nädalas õhtuti ja iga pühapäev. Peaväljaõppe teostub suvel, kui leegionid on ühiselt koondatud laagrisse. Sõjalisel harjutused, lennud, matkad, igat liiki sport jne. leiavad seal aset. 1928. a. viibis laagris 5000 noort. Igas provintsis on oma laager, sisse seatud 20-ks päevaks. Peale nende laagrite on veel olemas nõnda nimetatud „nädallaagrid“, millised on kasutada nende noortele, laupäevast kuni esmaspäevani, kelle ametikohused ei võimalda neile laagri kasutamist teisel ajal. Ka on saadetud „noorkaitse“ asumaadesse. 1927. a. oli üle 1000 noore Lybias, 1928. a. samapalju Vahemere idasadamalinnades.

Peale sõjalise ettevalmistuse on Balillal ülesandeid hoolitseda noorsoo kasvatuses ja nende keskel kultuuri edendamise eest.

Selleks otstarbeks korraldatakse õhtuseid üldhariduslisi ja igat liiki kutselisi kursusi, andes ühtlasi rahalist toetust abitarvitavatele õpilastele Suurt tähelepanu pööratakse iseloomu kasvatuses ja usu peale. Balillal on oma ajakirjandus.

Suure vaimustusega võtab sellest tööst osa ka noorsugu ise, hoides kõrgel distsipliini nõuded.

Noorkaitsele on oma vorm. Kogu organisatsiooni kujutab endast võimsat instrumenti.

En.

SAKSAMAA.

Reichsheeri minister kindral Groener noore ohvitseri kasvatuses.

Möödunud aasta oktoobri lõpul pühendati Hannoveris uut ratsakooli hoonet. Sellel pidustusel Reichsheeri minister kindral Groener esines kõnega, milles, iseloomustades nüüdisaja ratsaväe ülesandeid, muuseas pöördus oma noorte sõjapraade poole järgmiste sõnadega:

„Noorus olgu elurõõmus ja täis soove. See tuli, mis hõõgub noorte südames, säiligu ka vanaduses. Noorte elurõõm ei tohiks olla tingitud lihtsast ja mööduvast ihade mängust, ta juured asugu sügavas südame põhjas. Ja kui kellelgi puudub rõõm südames, siis tuleb ta sinna istutada tahte ja võitlusega. Sest igaüks, kes omab elurõõmsa ilmavaate, on suurima vara valdaja elu lõpuni...“

Pean juurde lisama veel mõned sõnad teie suhtes teadusele, mida olete asunud vallutama. Räägitakse ju, et Hannoveri kool on olnud sõjanduses teadusemeeste taimelavaks. Ärge tehke kerge-meelselt sellest enesele raskeid kohustusi. Teie teaduslik areng olgu vaba; teda ei tohiks mõjutada — ega mood, ega traditsioon. Teie teadusliku arengu aluseiks olgu — selged mõisted, loomulik mõistus, kiire otsustamine... Täpset ja olukorrahast teotsemist nõuab meie aeg juhilt rohkem kui kunagi ennem. Seda saavutate loomulikult arenedes.

Hoitagu siin koolis sisendamast kasvandikesse haiglast iseteadvust, üleolekutunnet, kuulsuseahnut, kadedust... Vaid kultiveeritagu seltsimehelikkust selle sõna kõige nooblimas mõttes.“ (Revue de Ca- valerie, Mars-avril 1929.) R.

N.-VENE.

Lihakonservid suurtes karpides.

SSSR'i punavägi kasutab senini liha-konserve üheratsioonilistes karpides. Nüüd aga otsustati võtta tarvitusele ka suuremad karpid. Vastavad katsed on teoksil. Varustusvalitsus tellis Kurgani konservivabrikult prooviks 1-, 2- ja 4-kilogrammised karpid.

Konservide valmistamiseks tarvitati:

Ainete nimetus	1-kg karp.	2-kg karp.	4-kg karp.
	g r a m m i		
Loomaliha I sort . . .	426	852	1704
Loomaliha II sort . . .	426	852	1704
Rasv	125,3	250,6	501,2
Sool	9,4	18,8	37,6
Sibul	12,6	25,2	50,4
Pipar	0,3	0,6	1,2
Loorberilehed	0,4	0,8	1,6
Kokku:	1000	2000	4000
Karbi mõõdud: kõrgus .	127 mm	198 mm	265 mm
läbimõõt	102 mm	120 mm	140 mm
Tühja karbi kaal	181 gr	301 gr	467 gr
Karbi kaal ühes veega .	957 „	1947 „	3870 „
Konservide bruttokaal .	1181 „	2301 „	4487 „

Konservide valmistamiseks muretsetud liha tunnustas kõlblikuks veterinaärarst. Pärast jämedamate kuivsoonte ja kelmede kõrvaldamist liha lõigati, nagu harilikult, 144-grammilisteks tükkideks. Lihatükid, rasv ja maitseained paigutati karpidesse.

Karbid valmistati valgest, inglistinaga tinutatud, plekist. Pleki paksus 0,30—0,35 mm. Tinutis võis sisaldada normaalsegusi kuni 0,17%. Segu hulgas võis olla sea-tina kuni 0,07%.

Täidisega täidetud karbid kaanestati. Karpide õhukindlus prooviti kuni 80° C kuumendatud vees. Pärast seda konservid steriliseeriti autoklaavides 112° C juures. Steriliseerimine võttis aega:

1-kg karbid	1½ tundi.
2-kg „	2 „
4-kg „	2½ „

Autoklaavides steriliseeritud lihakonservid paigutati termostaati 14 päevaks. Termostaadi temperatuur oli 37° C.

Valmiskonservide omaduste selgitamiseks moodustati erikomisjon. Komisjonis oli esindatud ka punaväe varustusvalitsus.

Katsed õnnestusid. Konservid vastasid nõutud tingimustele. Värv, lõhna ja maitse poolest konservid olid head. Karpides leidis: (Vaata tabel lhk. nr. 475)

Sarnastena osutusid erikomisjoni tööde tulemused. Varustusvalitsus aga ei leppinud sellega. Ta vajab autoriteetlikumaid arvamisi. Paarikuu möödudes kutsuti kokku nõupidamine. Kohale saabusid kutsutud professorid, eriteadlased, intendantuuri esindajad ning sanitaar- ja veterinaärarstid.

Proovide avamisel selgus:

- a) 1-kilogrammiline karp:
 - rasv: helevärviline;
 - liha: tuim (vanalooma liha), kiudjas ja moorlihale omase lõhnaga;
 - lihaleem: maitse külmalt rahuldav,

Ainete nimetus	1-kg karp.	2-kg karp.	4-kg karp.
	g r a m m i		
Lihaleem	295	655	1270
Liha	520	1005	2007
Rasv	175	330	645

kuid soojendatud leeme maitse, lõhn ja värv oli meeldiv;

b) 2-kilogrammiline karp:

- rasv: helevärviline;
- liha: mittekiudjas, hästi steriliseerunud, maitse parim kui eelmisel konservil;

c) 4-kilogrammiline karp:

- rasv: heledavärviline;
- liha: pehme, mittekiudjas, hästi steriliseerunud, maitse ja lõhn meeldiv.

Võrdluseks avati ka üheratsiooniline karp. Selgus, et tolle konservi omadused olid üldiselt analoogilised proovikonservide omadustele.

Nõupidamine leidis, et esitatud proovikonservid on täiesti steriliseerunud ning maitse ja lõhna poolest analoogilised punaväes tarvitusel olevatele konservidele, ja otsustas:

- anda proovikonservid toiduainete kesklaboratoriumile keemilise analüüsi tegemiseks;
- lugeda otstarbekohaseks konservide valmistamist suurtes karpides rahva söögimajade jaoks;
- paluda rahvatoitumise komiteelt arvamisi konservide retseptuuri kohta, silmaspidades neid lihasorte, milliseid tuleks muretseda konservide valmistamiseks tarvitajate nõuete kohaselt;
- teha ülesandeks „Mjasohladooini“

konserviosakonnale läbitöötada retseptuuri muutmise küsimus, et oleks võimalik vähendada konservide hinda peadikute tarvitusele võtmisega ja valmistada mitmesuguseid supikonserve;

- asendada silindrikujulised karbid nelinurksetega, mis soodustab konservide vedamist.

Õnnestunud katsed andsid asjale tõuke. Varustusvalitsus andis Kurgani konservivabrikule uue tellimise, kuid juba 5- ja 10-kilogrammiste karpide peale. Kahjuks ei ole veel teada katsete tulemused. Kuid on põhjusi kahelda konservide omaduste üle 10-kilogrammistes karpides. Nende steriliseerimine nõuab rohkem aega ja teatud kogemusi. Steriliseerimisest aga oleavad konservi omadused. Pikaajaline steriliseerimine kõrge temperatuuri käes annab konservile kõrvemaigu. Konserv steriliseerub mitteühtlaselt. Keskosa steriliseerub vähem.

Lõpuks olgu tähendatud, et lihakonservide valmistamine suurtes karpides ei ole punaväele uudiseks. See küsimus kerkis esile juba vene-jaapani sõja ajal. Proovikonservid olid valmistatud, kuid toleaeagne väliintendant Huber ei pooldanud asja. Ta teatas, et mitmeratsioonilised karbid ei sobi. See ei olevat korrapärase varustamise huvides. Pärast seda katkestati tähendatud konservide valmistamine.

Kr—m.

Kaitseväe elu.

Vabadusristi Vendade Ühenduse volinikudekogu koosolek 12. mail s. a. kell 1100 Ohvitseride Keskkogu ruumides.

Koosolekul olid esindatud Tallinna, Narva, Viljandi, Valga, Rakvere ja Haapsalu osakonnad. Puudusid Tartu ja Pärnu osakondade esindajad.

Koosolekut juhatas keskjuhatuse esimees kindral Laidoner. Ühingu aruande ja tegevuskava kandis ette koosolekul keskjuhatuse esimehe abi kindral-major Unt. Ettekandest selgus, et ühingul käesoleval aastal seisab ees vabadusristi ka-

valeride albumi väljaandmine. Et selle albumi väljaandmine sisuliselt kuulub Vabadussõja ajaloo korraldamise ülesannetesse, siis on kaitseminister nõusoleku annud, albumi väljaandmise kulud kaitseministeeriumi kanda võtta, kuna albumi korraldamise töö jääks ühingu hooleks.

V. V. ühingu organisatsioon nüüdsele kujul on alles aasta vana. Tema organiseerimine jätkub. Praegu on osakonnad avatud kõigis maakondades, peale Järvamaa, Saaremaa ja Petseri. Vabadusristi kavalere (väljamaalased välja arvatud) on peale 2000. * Nendest on ühingu ümber

koondunud vaevalt $\frac{1}{3}$ ja nendest rõhuv enamuse tegevus teenistuses kaitseväelased.

Tähtsamaks küsimuseks koosolekul oli vabadusristi päeva korraldamine. Ühendus pühitseb iga aasta vabadusristi aastapäeva 24. veebruaril. Käesolevast aastast peale hakatakse korraldama igal suvel traditsiooniliselt vabadusristi päeva, mille eesmärgiks on:

- vabadussõjaaegsete lahinguväljadena tutvunemine ja nende uurimine;
- vabadussõjaaegsete mälestuste alahoidmine ja uuendamine;
- vabadussõjaaegse vaimu levitamine;
- vabadusristi omanikkude vastastikune tutvunemine ja nende vahel kindla side loomine.

Vabadusristi kavalerid olid Vabadussõja kandvam element.

Vabadusristi päeva korraldamisega avaneb neile simene võimalus omavahel üle riigi kokku tulla, et veel kord üle elada neid tõsiseid silmapilke, mida nii rohkesti neil tuli läbi elada Vabadussõjas.

Vabadussõda algas Narvas ja rasked lõpuvõitlused peeti Narva ümbruses, sellepärast korraldab V. V. ühendus oma esimese vabadusristi päeva Narvas ja selle ümbruskonnas.

Päeva korraldamine on kindlaks määratud 23. ja 24. juuni peale.

Vabadusristi päeva üldist korraldamist juhivad ühingu keskjuhatus, kuna tegelikku korraldamist kohapeal juhivad 1. diviisi ülem kindral Tõnisson Narva osakonna kaasabil.

Vabadusristi päeva kava on järgmine:

23. juunil:

1. Kogumine Hermanni kindlusesse kell 0855.

2. Narvaeelsete positsioonide vaatlemine.

Refereerib kindral Tõnisson.

3. Sõit laevaga Narva-Jõesuht.

Möödumisel Riigikülalt ja Tõrvalast seletused laeval lahingutest neis raioonides.

4. Kuradimäe ümbruse lahinguväljade vaatlemine.

Refereerib kol.-lt. Šervel.

5. Sõit laevaga Narva tagasi.

24. juunil:

6. Joala lahinguvälja vaatlemine.

Refereerib kol.-lt. Leets.

7. Kulgu - Piimanina - Nisõi lahingud 1919. a.

Refereerib major J. Kurvits.

8. Sõit laevaga Väskasse ja Kriuši.

Väska-Kriuši lahingutest refereerib major Balder.

9. Sõit Kriušist laevaga Narva tagasi.

10. Ärasõit Narvast kell 2140.

Ühenduse keskjuhatus on palvega pööranud Vabariigi Valitsuse poole prii sõidu saamiseks raudteel Narva ja tagasi vabadusristi päevast osavõtjatele.

Samuti on keskjuhatus pööranud kaitseministri poole vabadusristi päevast osavõtjatele Narvas prii korteri saamiseks kaitseväe kasarmutes ja prii toidu muretsemiseks sõduri toidu näol. Prii korteri saamine Narvas on juba lubatud.

Vabariigi Valitsuse ja kaitseministri vastutulek võimaldaks ka osavõtu paljudele neile vabadusristi omanikkudele, kes muidu sõiduga ühenduses olevate kulude tõttu osa võtta ei saaks.

Eesti Kummitööstuse O.Ü.

suvikingad

on kerged ja vastupidavad, nägusad ja mõnusad suviseks kandmiseks.

Nõudke igal pool.

Kõik vabadosristi kavalerid, kes soovivad 23. ja 24. juunil Narvas toimepandavast vabadosristi päevast osa võtta, peavad hiljemalt 1. juuniks s. a. vastava maakonna vabadosristi vendade ühenduse osakonda sellest teadustama. Osakonnad on seni avatud:

Tallinnas, „Sõduri“ toimetus.

Rakveres, Rakvere metskond, Rakvere.

Narvas, I diviisi staap.

Tartus, 2. üks. jal. pataljoni staap.

Valgas, 2. soomusr. rüg. staap.

Võrus, 7. jal. rüg. staap.

Pärnus, 1. brigaadi staap.

Viljandis, 5. suurt. grupi staap.

Haapsalus, Piirivalve jaosk. staap.

Maakonnas, kus seni osakonda avatud pole, võivad vabadosristi kavalerid endid vabadosristi päevale sõitmiseks üles anda lähemasse osakonda või keskjuhatusesse Tallinna. Kindralstaabi VI osakonda.

Tartu „Sõdurite Kodu“.

Aprilli kuu tegevuskavas olid omapärasteks vahepaladeks res. ltn. Looritsa loengud ookeani teekondadest ja õnne-
maa — Ameerikast, hoopis midagi muud, kui sellest varem kuuldud ja kirjutatud.

Sõjakirjandust.

Inglismaa.

The Army Quarterly. Aprill 1929. a.

Toimetuse poolt. Sõjapolitiline ülevaade Inglismaalt ja välisriikidest möödunud vcerand-aasta eest.

Ülevaates puudutatakse põhjalikumalt sõjaväelis-organisatsioonilisi küsimusi, eriti aga „mehhaniseerimist“, mis sai alguse Inglise sõjaväes juba 1921. a. Praegusel ajal on täielikult mehhaniseeritud ratsaväe rügementide r. k. eskadronid ja rügemendi voor, 5 keskmise kalfibri ja 2 välisuurtükiväe brigaadi. Teiste suurtükiväe osade, jalaväe r. k. üksuste ja inseneriväe mehhaniseerimine on nraegu käsil ja teostub osaliselt sel aastal. Erilist tähelepanu on pööratud sideosade varustamisele kiirete mehaanilise liikumise abinõudega. Tankide alal on tehtud tunduvaid edusamme: autoriteetlikkudest ringkondadest avaldatakse arvamist, et autotanki-, jala- ja ratsaväeosadest moodustatud väekoondised võivad edukalt teotseda igasugusel maastikul, niihästi puht passiivse iseloomuga kaitse-ülesannete täitmisel kui ka pealetungil, vastase piiramisel ja tema jälitamisel — ka siis, kui see nõuab erilisel kiirel tegevust.*)

*) Riigisekretäri (The Sekretarv of State) kõne alamkojas.

Ltn. Loorits lahkus paar aastat tagasi kodumaalt, rännates läbi „hea lootuse peale“, sendita taskus, Euroopa, siis mere-mehena Lõuna-Ameerika, Argentiina, Aafrika, kust Euroopa kaudu siirdus Ühendriikidesse, putkas laevalt minema, kattis jalgsi, matkates 300 km, ja jõudis lõpuks igatsetud paika — New Yorki. Siin algasid mehel kibedad päevad, täis korduvaid pettumusi ja puudust. Töötas tükk aega „luuamehena“, siis vabrikus, söekaevandustes ja lõpuks ehitus- ja remonttöödel. Kõlkus sedaviisi 6—7 kuud pilvelõhkujate seintel ja katustel, vahel taeva ja maa, 16—18 tundi täevas. Äärmiselt kokkuhoidlikult elades kogus võrdlemisi korraliku summakese, millega nüüd poolelijäänud õpingut ülikoolis jätkab.

Referent käsitas huvitavas vestetoonis, objektiivselt ja asjalikult reisivintsu-tusi, puudutas töövõimalusi kõikides maa-des ja kõikidel aladel. Õnne pole kusa-gil ootamas, kõigevähem aga Uues Ilmas, kus tulunduse-olud küll avatlevad, kuid nõuavad erakordset, sisserändajale hoopis võõrast ja harjumatu tööd ning pingutust. „Hea on mõelda ja lugeda seik-lustest mereteekonnal ja imede maast, kuid ise ei sooviks neid küll enam läbi-teha.“ A. K.

Väärrib tähelepanu toimetuse seisukoht tunneli küsimuses Inglis- ja Prantsusmaa vahel. On üldiselt teada, et kaubavedu laevadel on märk-sa odavam kui raudteel, kuna teisest küljest on tõenäolik, et reisijate liikumine tulevikus suun-dub õhuteid mööda, kuigi leiduks neil, kel puu-dub usaldus reisulennuki vastu, siis ometi paljud saavad eelistama meeolurikkamat laevasõitu üle kanali õhuvaesele merealusele teele. Sõja-ajal saaks tunnelit kaitsta ainult siis, kui lae-vastik valitseb Doveri merekitsust, kuid sel juhul poleks ka erilist tarvidust tunnelis... Seega tekib küsimus, kas tunneli ehitamine on üldse tarvilik?

Kindr.-major F. Maurice. Sõjalised ope-ratsioonid Palestiinas ja Egiptuses 1914—1918 ja nende osa üldises sõja strateegias. Kui Suez kanalil üldiselt loetakse Briti maailmariigi elusooneks, siis on see igatahes liialdatud. Maailmasõjas, kui Vahe-mere teid ähvardas vaenlase veevalune laevastik ning kanali polnud võimalik kuude kaupa kasu-tada, selgus, et ühendust Indiaga ja Austraalia saab edukalt pidada ka ümber Aafrika, kuigi see oli seotud suurema ajakuluga.

Seega pole õigustatud arvamised, et sõja-lised operatsioonid Palestiinas ja Egiptuses 1914 kuni 1918 olid ette võetud ainult Inglismaa kit-sastes erihuvides. Ümberpöörduvalt, nad olid kindlas ühenduses sõja üldiste strateegiliste plaanidega. Nii 1916. a. alul liitlaste Dardanellide

operatsiooni äpardudes vabanesid võrdlemisi suured türgi jõud, mida keskriigid oleksid võinud ära kasutada kusagil Lääne- või Idarindel. Et seda takistada, algasid inglased pealetungi Egiptusest Palestiina suunas... Kui 1916. a. Somme'i lahingud kujunesid liitlaste kahjuks ja suur osa Rumeeniast okupeeriti sakslaste poolt, sai Egiptuse armee käsu sisse tungida Palestiinasse... Pärast Nivelle'i ebaedu tehakse Allenbyle ülesandeks vallutada Jerusalemit... Lõpuks oli 1918. a. türklastelt äravõetud Süüria tähelepanuväärt raskuseks liitlaste vaekausil rahu läbirääkimistel Versailles'is...

Baieri kroonprints Ruprecht'i sõjapäevaraamat. Oktoobrikuust 1914. a. kuni sõja lõpuni kroonprints, alul 6. armee ja siis armeegrupi juhatajana tegutses inglaste vastu, mispärast tema päevaraamatus leiduvad mõtteavaldused Briti väejuhatuse, võitlusviiside ja sõdurkonna lahingomaduste kohta on eriti huvitavad inglaste tegevuse hindamiseks Lääne-rindel.

Veel Marne'i kohta sakslaste seisukohast vaadatuna. Artiklis käsitletakse kokkuvõtlikult saksa kaardiväe korpuse ja 3. armee parema tiiva tegevust 5. kuni 8. septembrini 1914. a. Allikana on autor kasutanud saksa ametlikku monograafiat „Das Marnedrama 1914.“ I Abschnitt des 3. Teiles. (v. The Army Quarterly“ juuli 1928. a. ja jaanuar 1929. a. ja „Sõdur“ nr. 14/15, 1929. a.).

Kindr.-major W. D. Bird. Wellingtoni strateegilisi probleeme. (Algus „The Army Quarterly“, jaanuar 1929. a., v. „Sõdur“ Nr. 14/15, 1929. a.). Kirjeldades Wellingtoni operatsioone prantslaste vastu 1812. a. Hispaanias, autor tuleb otsusele, et selle sõjakäigu lõpp oli kahvatu, võrreldes eduga, mis osaks sai inglastele alul pärast maandumist Pirenei poolsaarel. Kuid — ütleb autor — sõjas võib harva saavutada täielikku edu; operatsiooni plaan harilikult baseerub oletustel, mitte aga kindlatel faktidel ja operatsiooni ennast pole võimalik läbi mängida mugavas kabinetis malelual, vaid see peab sündima muutuvais maastiku ja ilmastiku oludes, olenedes veel suurel määral sõdurite väljaõppest. Kõik need tingimused polnud aga mitte alati, eriti just sõja lõpu poole, Wellingtoni kasuks.

Brev. kol.-lt. H. E. Franklyn. Territoriaal probleem. Autor seab omale ülesandeks lähemalt tutvustada regulaarväe ohvitseride territoriaalarmee, selgitades selle eksisteerumise eesmärki, väljaõppe viise ja vahekordi regulaarväega, nii viisi informeerides neid,

kes sooviksid üle minna teenistusse territoriaalväkke.

„Benweld“ ja „Chrislanke“. Operatsioonid Bruche'i orus 1914. a. Artiklis kirjeldatakse prantsuse 1. armee tegevust Vosges'i mägedes 1914. a., eriti aga 13. jlv. diviisi operatsioone Donon'i kitsaste piirkonnas. Lahingutegevus siin sündis künklikel ja metsaga kaetud maastikul ning kujunes välja sõna tõsisel mõttes üksikvõitluseks mees mehe vastu, kus automaatreivad kaotasid oma tähtsuse. On tõenäolik — arvab autor — et ka tuleviku sõjas sarnaseid kinnise iseloomuga maakohti meeleldi kasutatakse lahingupidamiseks, sest et siin arviliselt nõrgem jalavägi, kes on õppinud osavasti tarvitama püssi ja tääki individuaalvõitluses, võib edukalt vastu panna mitukorda tugevamale vastasele.

Ajalugu kordub — ütleb autor. Läänerindel püss asendati tihti käsigranaadiga; tänapäev pannakse suuri lootusi automaatreivadele, kuid poleks siiski mõistlik jätta unustusse püssi ja tääki.

Brev. kol.-lt. R. H. Beadon. Sõduri enesearmastus. Oma mõttekäiku selles artiklis autor iseloomustab ühe möödunud aegade suure filosoofi sõnadega, kes arvab, et maailma edasi viinud arenemisteel on tagasihoidlikkude inimeste mõtted ja töö, mitte aga need, kes armastavad teha kära...

Prantsuse ametlik aruanne Salonika operatsiooni kohta. Lühike kokkuvõte raamatust: Les Armées Françaises dans la Grande Guerre, Tome VIII, La Compagne d'Orient — Dardanelles et Salonique. Vol. I. (Kokkuvõte järgneb.)

Brev. kol.-lt. S. T. Lucey. Vahekohtunikud ja nende tegevus. Artikkel sisaldab praktilisi näpunäiteid neile ohvitseridele, kellele tuleb teotseda vahekohtunikuna, ning kes pole selleks saanud erilist ettevalmistust. Autor käsitleb küsimust peamiselt jalaväe kui tähtsama väeligi tarviduste seisukohalt; sellel alal vahekohtunikku ülesanded ja tegevus üldiselt ei lähe palju lahku sellest, mis meile juba tuntud.

Kol. H. I. Powell Edwards. Tagavara suurtükiväe brigaad*) manöövril. Autor annab lühikese ülevaate nimetatud suurtükiväe üksuse tegevusest Aldershoti manöövril (Inglismaal), kus tehti laialatulisemaid katseid „mehhaniseeritud“ üksustega. Omas kokkuvõttes autor tuleb otsusele, et on veel varajane

*) Yeomanry artillery brigaade. (?)

Tallinna Vastutavate Ametnike Ühing

Tallinn, Suur Karja nr. 18, telefon 15-48.

Soovitab oma liikmete hulgast ärijuhte, raamatupidajaid, laeka- ja laduhoidjaid, kaubareisijaid ja muid vastutavaid ametnikke ning vastutab nende kätte usaldatud varanduste eest.

Ühing on asutatud 1920 aastal.

rääkida hobuse asendamisest masinaga, õigem oleks selgitada, kuidas neid liikumisvahendeid otstarbekohasemalt rakendada kooskõlastatud tööle lahingtegevusel. Nimetatud manöövrivite kogemused igatahes näitavad, et sel alal on juba saavutatud häid tagajärgi.

Kol.-ltm. C. G. Maude. Sõja ökonomia. Autor arvab, et desarmeerumise küsimuses (v. „The Army Quarterly“, jaanuar 1929. a. ja „Sõdur“ 16/17, 1929. a.) mängib väga tähtsat osa just majanduslik küsimus. Sõja põhjus peitub kõigepealt meie praeguses finantsüsteemis ja ei või enne kaduda, kui see pole põhjalikult muudetud. Nii kaua, kui siin pole ette võetud uuendusi, ähvardab maailma hävinemine ning langemine tagasi barbarismi ajajärku.

Kapt. C. R. Mojar. „Rohkem meetodit“. Artiklis selgitatakse, kuidas oleks otstarbekohasem süstematiseerida luureandmeid sõja ajal, nii et see oleks hästi ülevaatlik ja ka kõrvalised, luureteenistusega mitte seotud, isikud suudaksid kogutud materjalist kergesti orienteeruda.

Emotsiooni tähtsus ja väärtus. Sõja edu ripub suurel määral inimese iseloomu tundmisest, — see on arvamine, mis praegusel ajal ei vaja erilist tõestamist. Omakorda iseloomu tundmisel emotsioonid mängivad tähtsat osa, mis pärast autor omas artiklis püüab selgusele jõuda nende iseloomu ja tegevuse kohta, kasutades näiteid sõja- ja poliitilisest ajaloost.

Ühe kindrali tsenseerimata sõjapäevaraamat. Lakoonilisi ning tabavaid, paiguti humoristlikke ja sarkastilisi märkeid elu ja tegevuse kohta Läänerindel.

Välismaade sõjakirjanduse ülevaade.

Uuemate (inglise) sõjalise sisuga raamatute ja artiklite ülevaade.

Parlamendi märked.

Lisad.

Prantsusmaa.

REVUE MILITAIRE FRANCAISE Nr. 93.

1. märts 1929. a.

„Montdidier, 8. august 1914. a. 42. diviisis“. Kirjeldatakse 42. diviisi osade tegevust kallale tungil — Moreuil metsa vallutamisel. (Artikkel on järg.)

„Vanast ja uuest tervishoiu määrustikust“. San.-kindral Uzac lõpetades oma kirjatööd jõuab otsusele, et:

- iga arst, olgu ta spetsialiseerunud mistahes erialale või määratud mõne vähema väeüksuse juure arstiks, peab olema huvitatud sanitaarteenistuse üldtegevusest,
- ohvitserid, eriti aga kindralstaabi ohvitserid, peavad omama üldised teadmised sanitaarteenistuse korraldusest, ülesannetest ja tegevusest lahingväljal samal määral, nagu nad neid omavad teiste väeliikide tegevuse kohta,
- vägede juhatus tunneks sanitaarteenistuse funktsioone ja teaks, et viimased on tihedalt seotud operatsioonide käiguga.

„Uus dokument Poola-Vene sõjast 1920. Kindral Sikorski raamat.“ Mõõdunud aasta oktoobrikuul Pariisis, Payot kirjastusel, ilmus poola diviisikindral Sikorski raamat, mille eessõna on kirjutanud maršal Foch. Nimetatud raamatus kirjeldab autor operatsioon, milliseid isiklikult juhtis juuli ja augusti kuudel esialgu

Poleesija grupi ja pärast V-da armee juhina. Prantsuse kindral Faury, uurides lähemalt kindral Sikorski tööd, seab enesele eesmärgiks selgitada olukorda, milles tekkis Poola sõjaväeline jõud ja neid eritingimusi, millistes asusid sõdivad pooled, et sellega ära hoida võimalikke eksitusi järelustes, missugusi võiksid teha tollaegsed Poola olukorda mittetundjad prantsuse lugejad.

Kindral Faury tähendab, et Poola sõjavägi kujutas enesest 1920. a. õige kirjut pilti nii üksuste organisatsiooni, relvastuse kui maksvate sõjaväeliste doktriinide suhtes. Puudus ka ühine sõjaväeline keel — terminoloogia. Sagedased olid juhused, kus endises Austria sõjaväes hariduse saanud ohvitseril antud käsk oli arusaamatu näiteks endises Vene või Saksa sõjaväes hariduse saanud ohvitserile. Vormeeritavates üksustes olevat puudunud vajalik kaader; ka väljaõpe neis üksustes olevat olnud õige puudulik. Üldiselt olevat aga organiseeritud väeosi olnud Poolal vähe, mistõttu rinne kujunenud välja õige õredana. Võrdluseks toob kindr. Faury järgmised andmed: läänesõjateatril oli Maailmasõja päevil 650 km pikkusel rindel — umbes 100 diviisi, Poola sõjateatril 1920. a. aga 1000 km pikkusel rindel — 29 diviisi. Sarnane õredus ei jätnud mõju avaldamata taktikale ja ka strateegiale. Lääne sõjateatril suurte materjalsete jõududega varustatud ja katkestamatul rindel oli hõlbus strateegilise julgeoleku tagamine. Poola sõjateatril oli aga ülaloodud põhjustel seisukord hoopis teistsugune, mistõttu nad olid sunnitud loobuma kaitsest koha peal ja teostama strateegilist kaitset — taktikalise pealetungiga.

Edasi vaatleb kindral Faury kindral Sikorski tööd järgmise jaotuse kohaselt:

- poolakate taandumine riigipiirilt,
- lahing Buugi jõel,
- Vistuli manööver ja V armee lahing Wkra ja Narevi jõgede vahel ja
- edu ärakasutamine ning enamlaste armeede purustamine.

„Prantsusmaa anduvus asumaade soetamisele.“ Autor tähendab, et Maailmasõda mõjus kaasa õige arusaamise tekkimisele Prantsusmaal asumaade tähtsusest. Prantsusmaa poolt on võetud tarvitusele rida abinõusid asumaade majandusliku jõukuse tõstmiseks. Väliskaubanduse bilans asumaadega oli 1925. a. 20 miljardit franki (sissevedu 12 ja väljavedu — 8 miljardit franki). Aafrika asumaad andsid Prantsusmaale Maailmasõja kestvusel — 500.000 sõdurit.

Sõjakirjandust.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest. R. Tck.

La revue d'infanterie

Nr. 74,

1. veebruar 1929. a.

„Väikekaliibriline suurtükk“. (Major Laffargue). Autor seab enesele eesmärgiks selgusele jõuda, kas 37 m/m suurtükid, Maailmasõjas omandatud kogemuste alusel, peale mõningate paranduste konstruktsioonis ja kasutamiseviisis, jäävad veel püsima väeosade relvastusena või peavad nad kaduma lahinguväljalt relvana. Selle eesmärgi saavutamiseks peatub autor kokkuvõtlikult Maailmasõjas omatud kogemuste juures, milliseid jaotab kolme klassi:

- saatesuurtükki iseloomustavad andmed,
- väikekaliibrilise suurtüki kasutamise tingimused jalaväe saatesuurtükina ja
- teenistusse rakendada vajalikkude suurtükkide arv,

Saatesuurtükk oma iseloomult (konstruktsiooniliste omaduste tõttu) peab võimaldama temaga tegetsemist raskekuulipildujale sarnanevates lahingutingimustes.

Kui raskekuulipilduja kaalub praegu 50 kg, 37 m/m suurtükk aga 100 kg, siis tuleviku saatesuurtükk ei tohivat kaalult ületada 60 kg.

Saatesuurtükke tulevat varustada periskoopilise sihtimiseadega, mis võimaldaks sihturile, olles ise varjatud, oma suurtüki suunimist otse-sihtimisega tulistatavale märgile.

Vajalik olevat tõsta saatesuurtükkide mürskude läbitungivõimet, et tagada ta kasutamist võitluseks tankide ja raskete kuulipildujate vastu.

Väikekalibriliste suurtükkide kasutamise alal seab autor põhitingimusega üles nõude, et saatesuurtükk peab liikuma jalaväe ridades, olles valmis õigel ajal ja mõjuvalt oma tulega toetama jalaväe edasilikumist.

Mis puutub saatesuurtükkide arvasse lahingülesannete täitmisel, siis arvab autor, et saatesuurtükke tuleks kasutada massiliselt. Üksikute saatesuurtükkide lahingusse saatmine olevat ainult asjatute kaotuste põhjuseks. (Artikkel on järg.)

„Jalaväe uus (1928. a.) määrustik ja väikeste üksuste manööver“. (Kolonel P. A. Court.) Autor võtab vaatluse alla Jalaväe määrustiku ilmunud I osa (tehniline väljaõpe), käsitades seejuures peaaesjalikult jalaväe väikeste üksuste väljaõpet. Ta leiab, et määrustikus toodud põhimõte, mille järele väikeste üksuste tegevust lahingus tuleb uurida ja õpetada täiesti iseseisvalt, ilma neile harilikult juureantavate lahingabinõudeta (tankid jne.) olevat õige. Olevat vaid tarvilik, et jalavägi rahuajal õpiks lahingus lootma ainult enese peale. Jalaväe väljaõpetamise ajajärgul rügemendi ja pataljoni koosseisus olevat vaja ka tankide ja suurtükiväe kaasatõmbamine õppustest osa võtmiseks.

1924. a. tüüpi kergekuulipilduja tarvituselevõtmine on võimaldanud uues määrustikus põhimõtte ülesseadmist, et: „ei ole edasilikumist ega manöövrit ilma tuleta. Iga raku (jagu — R. Tck.) on tule element, mis edasi liigub.“ Seega on prantsuse jalaväe rühmas kõik (3) jaod varustatud kergeke kuulipildujatega. Autor loeb seda suureks paremuseks, võrreldes saksa ja Itaalia rühma organisatsiooniga (2 k.-klp. ja 2 laskurjagu, nagu meilgi — R. Tck.). Sellest välja minnes loeb määrustik tähtsaimaks lahingu argumendiks — tuld. Väikeste jalaväe üksuste manöövri kohta ütleb sama määrustiku § 255: „Rühm on jalaväe väiksem üksus, mis veel võimast manööverimiseks, s.t. suunima tema koosseisu kuuluvaid allüksusi ühise eesmärgi saavutamisele, andes neile mitmesuguseid ülesandeid.“ Järelikult uus määrustik ei keela jalaväe väikestele üksustele manööverimist, kuid ta mõistab manööverimise all manööverimist rühmaülevalt kätkendatud märkidele jne. Samal ajal tehakse uues määrustikus täpset vahet vastulöögi ja vastukallaletungi vahel. Määrusliku eessõnas on öeldud: „Vastulöögi teostamise võimalus on antud rühmale ja kompaniile. Vastulööki antakse tule abil, seega on vajalik ettevalmistamine all mõistetakse ainult jalaväe orgaanilisse koosseisu kuuluvate relvade tule kasutamist. Vastukallaletunge teostavad jalaväe suuremad üksused, alates pataljoni.“

Edasi peatub autor lühidalt varude kasutamise juures — läbimurrete teostamisel.

„Raskete kuulipildujate taktikaline kasutamine.“ (Kolonel Tonnet.) Autor oma eelmises artiklis (v. „Sõdur“ nr. 9/10 s. a.) toodud väidete tõestamiseks kirjeldab raskete kuulipildujate kasutamise mõttes 78. rüg. I pataljoni tegevust 15. 6. 18. a. — Asiago platool (Itaalia rindel).

„Inseneriväe taktikaline kasutamine.“ (Kolonel Baills.) Käsitatakse inseneriväe taktikalist kasutamist kallaletungil, jälitamisel ja kindlustatud positsiooni vallutamisel, mille ees puuduvad loomulikud tõkked. Autori arvamusel on kalletungil pioneeride asukoht varu juures. Alles väljajõudmisel viimasel määratud märgile ja seal peatumisel on otstarbekohane pioneeride tööerakendamine juhatuselle tähtsate punktide kindlustamiseks.

Jälitamisel tulevat anda pioneeridele ülesandeid peaaesjalikult liikumisteede ja sildade kordaseadmise alal. Samasuguse iseloomuga ülesandeid tulevat anda ka pioneeridele, alates kindlustatud positsiooni läbimurdumisest. (Artikkel on järg.)

„Esternay'st kuni Saint Gond'i soodeni.“ (Major Koeltz.) Episood Marne lahingust.

„Väljaõpe jalaväes. Üks meetod lühikeseajaliseks teenistuseks.“ (Kapten Alford.) Autor leiab, et lühikeseajalise teenistuse juures väljaõpe peab olema individuaalne tervel teenistusajal kestvus (1 aasta). Õpetada tulevat ainult seda, mis vajalik lahingus. Autor seab üles küsimuse, mis sõdur teeb siis lahingus? Vastused: ta vaatleb vaenlast, kasutab oma relva vaenlase hävitamiseks, kindlustab omale enesekaitset. Järelikult sõdurile tuleks rahuajal õpetada:

- vaatlust,
- laskmist,
- maastiku kasutamist,
- gaasitorbikuga ümberkäimist ja selle eest hoolt kandmist.

Need alad moodustaksid sõduri tehnilise väljaõppe. Sõduri lahinguväljaõpe peab talle andma ainult hädatarvilikud teadmised kollektiiv tegevuseks lahingus.

Edasi peatub autor üksikasjalikult iga soovitatud väljaõppe ala juures.

Artikkel on huvipakkuv ka meile. Soovitatav lugemiseks.

Ülevaade välismaade sõjakirjandusest.

Ametlik osa.

Ülevaade prantsuse sõjakirjandusest.

Bibliograafia. R. Tck.

Saksamaa.

MILITÄR-WOCHENBLATT Nr. 41 — 4. V. 1929.

Major P. Buhle: „Veetavate relvade liikuvusest.“ 1917. a. Genfis l'Étoile Rouge — Loomakaitse Seltside Rahvusvaheline Ühing Sõjas (Alliance internationale des Sociétés pour l'Assistance des Animaux sur le champs de bataille) avaldas oma asjatundjatel rahvusvahelise bületäni Maailmasõjast osavõtjate sõjavägede kaotuste kohta hobustes 1914—1917. Ühingu asjatundjad leidsid juba siis, et kõigis vägedes; väljaarvatud Inglise sõjavägi, hobuste jõudu ei kasutata otstarbekohaselt ja sellest on tekkinud suured kaotused hobustes. Põhjus peituvat selles, et kui ohvitserid, allohvitserid ja meeskond, kellel tegemist hobuste kui veoloomadega ja ratsudega, pole õpetatud kasutama ja kokku hoidma hobuse jõudu

ning hobuse eest vastavalt hoolitsemata. Hobusele veoks määratud koorem, mis jõukohane teatud riigis ja teatud teedel, võib osutada täiesti ülejõu teistes oludes ja teistel teedel. Näiteks, suur-tükkide veoks määratud hobuste arv Saksamaa teedel, osutus väheseks Galiitsias Vene teedel, halvates seega suur-tükkide liikuvust sel sõjaväeljal. Sellega tuleb arvestada kõrgematel staapidel. Kuigi kol. Fuller ja ta poolehoidjad ei tahtvat anda tulevikusõjas hobusele kuigi suurt osa liikuvuse alal, asetades teda mootoriga, näib autorile siiski olevat tõenäoline, et ka tulevikusõjas kiiresti liikuvad väeliigid ja veetavad relvad vajavad hobuse abi. Hobuse jõu otstarbekohaseks kasutamiseks ja hobuse eest hoolitsemiseks tulevat õpetada ja kasvatada kui ohvitseri nii meeskonda, kellel hobustega tegemist.

Artikkelis „Lennuasjanduse ülevaade“ märgitakse eralennuasjanduse edu Saksamaal. Inglismaa lennuväe eelarve 1929./30. a. peale = 393 miljonit RM, eelmise aasta eelarvest suurem 10 milj. RM võrra. Pööratakse erilise tähelepanu lennuharjutustele suurte distantsidel. Lend — Singaporest ümber Austraalia üle Filipiinide Singaporei tagasi, mis kestis veebr. 1928. — jaan. 1929. a. ja millisel lennati ära 43.000 km, on tõendusi Inglise lennuväe kui masinate nii lendurite tugevusest.

Prantsuse lennuasjandus teeb edusamme, kuid vähemal määral kui Inglismaal. Prantsuse lennuasjanduse arengut takistavat avaliku arvamise vahelesegamised mõningate suuremate lennuõnnetuste puhul.

Põhja-Ameerika Ühendriikide sõja lennuasjandus areneb kaugelendude suunas. Mõõdunud aastal tegid 74 lendurit kaugelendusi 4 6000 km, või 74 lendurit kokku lendasid 473.000 km, kui enesele nii masinatele kahju sünnitamata.

Dr. Heigl: „Madseni 2 cm-kahur M. 28.“ Konstruktsioon ideeliselt sarnaneb Madseni k. k. konstruktsioonile. „Madseni 2 cm-kahur M. 28“ on konstrueeritud võitluseks tankide ja lennukite vastu, mida võimaldab ta lafeti eriline konstruktsioon. Tähtsamad andmed: tulikaal 150 kg, mürsu kaal 160 g, tulekiirus 300—350 lasku minutis, algkiirus (V₀) 780 m/sek., kaugus 6000 m. Soomuselämbistamise võime on M. 28-ga proovimata, kuid eelmine (M. 27) lämbistas 175 m peal 25 mm soomuse. Renault kerge-tank N. C. M. 27 omab elulistematel osadel 30 mm-lise kõrgevärtusliku soomuse, seega juba väljaspool „Madseni 2 cm-kahuri“ tule mõjust.

Kapten Hans Wagner: „Türgimaa raudteedest.“ Türgi raudteede võrk oli arenenud peamiselt riigi lääne osas. Pealinna üleviimisega Angorasse arendatakse teede võrku ka ida-poolle. Seni oli Türgil laiaroopalisi teid 4055 km, 1932. aastani on kavatsatud juurde ehitada 2570 km ja peaaegu kõik Angorast idapool seisvale territooriumile.

Kindralleitnant v. Metzsh'i: „Tõde võitluse“ on arvustavaid märkmeid Wolfgang Foerster'i äsjailmunud teose „Meie võitlejad Maailmasõjas“ suhtes. Raamat, mis kirjutatud Rügiarhiivi materjalidel, sisaldavat üle 300 sõjamehe kirja ja päeviku kokkuvõtte ja andvat tõhuse pildi rinde elust ja meeleoludest Maailmasõjas.

Artikkelis „Moodsast kuulipildujate taktikast“ näidatakse, et k. k. rohkuse ja liikuvuse tõttu laskurkompaniides tuleb r.-k. kompanii anda patüli käsutusse, kes selle tule otsustaval

momendil ja kohal kasutab tule ülekaalu saavutamiseks.

Sõjakirjandust.

Sõjaväelised teated.

Mitmesugust.

K.

Deutsche Wehr (end. „Deutsches Offizierblatt“). Maa- ja mereväe häälekandja, ilmub 4 korda kuus.

Nr. 16 — 24. 4. 1929. sisu:

„Õpiseid sõjaajaloost“.

Hauptmann Boehring: „Hävitus-töödest Prantsuse 5. armee operatsioonides 20.—27. 8. 1914.“

„Tähtpäevi“.

Heinz Wulff: „Soomlased saksa väli-vägedes“. Kuninglik Preisi Jäägrite pataljon nr. 27. Kuninglikud jäägrid võitlesid Vene vastu, Põhjarindel (Riia plats-darmil).

Edmund Marhefka: „Kas oli marssal Foch võitja või võidurikka sõja lõpuleviija? Autori arvates oli, Ameerika Maailmasõtta astudes, juba liitlaste võit otsustatud; Foch'ile sai osaks vaid au panna punkt saatusele ettekirjutatud teosele.“

„Sõjapolitikast“.

Major v. Keiser: „Prantslaste kartusi Saksamaa relvastumises“... Kartused olevat naeruväärt, sest Saksamaa olevat täiesti desarmeeritud...

„Õhusõja küsimusi“.

„Prantsuse õhukaitse korraldusest.“

„Väljaõppe küsimusi“.

Hauptmann Siebert: Teoreetilisest õppetööst suvel“.

„Sport Sõjaväes“.

Tagasivaade ja väljavaateid spordis.

Tähtsamaid uudiseid sõjakirjanduses.

K.

Schveits.

Revue Militaire Suisse nr. 4. Aprill 1929.

Diviisi-kolonel Jean-Louis-Hippolyte Aubert: „Mu teenistuskäik sõjaväes“. Kokkuvõtte kol. Aubert'i memuaaridest. Kol. Aubert sündis 15. 10. 1813. ja elades kindralstaabi ohvitserina kaasa sõjalise mõtte arengu 19. sajandis, annab oma memuaarides sellest huvitava pildi. (Kokkuvõtte 1847-ni; järgneb.)

Kol. Rilliet: „Vahekohtust“. Selle tähtsusest. Korraldamisest. Seni tehtud vigadest vahekohtu korralduses Schveitsis Kaitsejõudude õppustel.

Kol.-leitn. Iselin: „Tulistamisest suur-tükkidest kahepoolsetel tegevusel“. Rahuaja väljaõppe tulistatakse suur-tükkidest sageli ühelt poolt. Vaatluse õpetamiseks olevat soovivat märkida mõlemate poolte jalaväed ja avada suur-tükitali märgitud jalavägede pihta mõlemilt poolt. See tegevat suur-tükitalu vaatluse raskemaks, kuid õpetlikuks.

Kapt. G. Däniker: „Jalaväge saatvaid relvu“.

Schveitsi ja Prantsuse sõjaväe kroonika.

Bibliograafia.

—e.

Sport.

Laskevõistlused allohvitseride kooli ja kaitseliidu Tallinna maleva vahel.

Tondil, 12. mail 1929.

Võistluste alguseks oli määratud kell 0900. Juba aegsasti olid ilmunud võistlejad pooled, et kohaneda ümbrusele ja oludele. Päikesepaistne vaikne kevadpäev ja õppeasutuste eeskujulik laskerada avatlesid võistlustele. Võistlusi, peale rohkearvuliste külaliste, jälgisid Kv. Ü. O. ülem Kindralmajor G. Jonson ja Kaitseliidu ülem Kindralmajor J. Roska. Allohvitseride võistlejaid esitas ja võttis võistlustest osa kooli ülem kol.-leitn. I. Siir, Tallinna Malevat — Maleva pealik kol.-leitn. H. Pinka. Vanemaks vahekohtunikuks oli pataljoniülemate kursuste ülem Major H. Freiberg.

Auhindade väljajagamine.

Kindral G. Jonson õnnitleb hra Passupit (vanahärra kaitseliitlane) I auhinna saamise puhul võistlustest püstolitest. Paremal (tagaplaanil) kol.-leitn. Siir saavutatud võitudega.

Võistlusest vintpüssidest 300 m peale, 3 asendist à 10 lasku, 10-ringlisse rahvusvahelisse märklau-da võtsid osa: Hra Silber (Tall. mal.), kpt. Haber (A. kool), hra Trumm (Tall. mal.), veltv. Villbert (A. kool), hra Passup (Tall. mal.), allohv. Tomson (A. kool), hra Lillep (Tall. mal.), allohv. Limberg (A. kool), hra Loun (Tall. mal.) ja kol.-leitnant I. Siir.

Esimese asendi (lamades) esimeste laskude seeria tagajärg: malevlased 208, allohv. kool 206, seega Tallinna Maleva 2 punktiga ees; teises seerias — maleva 190, ak. — 211, seega allohv. kool 21 p. ees.

Teises asendis (põlvelt) sai allohv. kool +44 p. Kolmandas asendis (püsti) võitis allohv. kool 36 punktiga. Kuid 3. asendi märklauade kontrollil selgus, et kpt. Haberi lauas oli üks tabavus rohkem, kui laskude arv. See juhtum tekitas pikki vaieldusi ja ei mõjunud ka kuigi hästi kapten Haberi meeleolule, kes oli

silmade arvult (231) esikohal, samuti kol. Siirile, kui kooli esindajale ja võistlejale.

Vahekohus otsustas lubada kapten Haberial korrata 3. asendi 2. seeriat; tulemus oli Haberi halb — 37 punkti asemel 20 punkti. Siiski saavutas allohvitseride kool vintpüssidest 81-punktilise ülekaalu — 1051 (a.k.), 971 (Tallinna maleva).

Esikohale vintpüssidest tuli kol.-leitn. I. Siir 223 p. (möödunud sügisel 214); kapt. Haber 214, allohv. Tomson 210, Limberg 207. Hra Loun tuli malevlastest esikohale 203 silmaga. Teiste võistlejate, kui malevlaste nii veltveebel Vilberti saavutised olid lähedad kahesaja silmale.

Head tulemused võistluses vintpüssidest sünnitavad tõsist headmeelt, sest püüsi kui relva tähtsust hakatakse sõjanduses uuesti alla kriipsutama, eriti aga väikeste rahvaste kaitsevõttes, kus puudub sõjatööstus ja seega kallid

relvad ja kallis laskemoon. Igasuguse relva lõppe märk on vastast reast välja lüüa. Sugi pole tähtis kas saame selle mõne 42 cm ülikahuri või vintpüssiga. Vintpüssiga manööversõja oludes on kindlam. Hea kütt ei jäta vastasele ka sunnitud taandumisel püssist „pirni“ panemata.

Võistluses püstolitest 25 m peale näitasid malevlased suurt ülekaalu, nimelt 540 p. allohv. kooli 489 vastu, seega ülekaal 51 p.

Esikohale püstolitest tuli vanahärra Passup 116 p., teine koht — hra Pedaja, 3. — n.-leitn. Kask, 4. — kol.-leitn. Siir.

Spordipüssidest 50 m peale tuli esikohale allohv. Miller (a. k.) 253 p., 2. — kol.-leitn. Siir 246, 3. — härra Trumm (Tall. mal.) 245, 4. — hra Kõrts (Tall. mal.) 240 p.

Kokku löödi välja spordipüssidest allohv. koolilt — 1193, Tallinna malevalt — 1189; a. kooli ülekaal 4 punkti.

Siin tuleks märkida, et vintpüssidest käes-

Moment võistlustest.

olevatel võistlustingimustel on ühe võistleja-poolse maailmarekord 1200 punkti, seega puudub allohvitseride koolil maailmarekordist kõigest 7 punkti!

Võistluste üldkokkuvõte.

Allohvitseride kool saavutas 2733 punkti, K.-L. Tallinna maleva 2700 punkti; allohvitseride kool saavutas seega 33-punktilise ülekaalu.

Tuleks ära märkida võistlejate juures allohvitseride koolist väljapaistev stiilsus laskeasendites, võistlejate juures üldse — häid närve ja suurt vastupidavust.

Suuremad auhindade saajad olid: kolleitm. I. Siir: I vintpüssidest, II spordipüssidest, IV püstolitest; härra Passup — I püstolitest; allohv. Miller — I spordipüssidest, Hra Trumm — III spordipüssidest, hra Kõrts — IV spordipüssidest, hra Pedaja — II püstolitest, n.-leitnant Kask — III püstolitest.

Kuigi võistlus oli hoogne, võis kõrvaltvaataja tähele panna kui võistlejate eneste nii pealtvaatajate ridades üldist heatahtlikkust mõlematele võistlejatele pooltele. Kaitseväge ohvitseridest hoidsid nii mõnedki päkka „Pinka meeste“ heaks eduks. Seda just peamiselt sellepärast, et mõnel malevlastest tuleb varsti kaitsta Eesti kütli au väljaspool Eestit korraldatavatel võistlustel. Kaitseväe enesestmõistetavalt tunnevad suurt rõõmu iga edusammu puhul, mida teeb kaitseväge sarnane tähtis asutus, kui seda on kaitseväge nooremate juhtide ettevalmistaja — allohvitseride kool. E.

Sport 4-as üksikus jal. pataljonis.

Kevade tulekuga algas pataljonis sportline liikumine kaunis varakult. Olgugi, et kompaniid üksteisest kaugel asuvad, tulevad kaitseväelased võistlustele suurel arvul. Ka kogub üsna palju kaitseväelasi, kes võistlust pealt vaatavad.

Esimene kevadine võistlus pandi toime 28. aprillil spordiringi poolt, mis oli granaadi viske kauguse peale.

Võistluse tingimused olid järgmised:

Individuaalvõistlus kauguse peale. Võistlusgranaat „Lemon“, raskus 645 grammi. Võistlusest võisid osa võtta ainult noored. Igale võistlejale anti kolm visket selgelt nähtava joone tagant, vaba viskega, kusjuures joon pidi jääma puutumata võistleja poolt. Visketest registreeriti üks kaugem viske. Riietus oli kuubedes, ilma rihmata.

Võistluse tagajärjed:

I Noor Isop 56,32 m, postkaartide album auhinnaks, 3. kompaniist.

II Noor Pertman 56,30 m, postkaartide album, 3. kompaniist.

III Noor Must 56,13 m, diplom 1. kompanii.

IV Noor Prussakov 54,30 m, diplom 2. komp.

V Noor Ambarson 54,10 m, diplom, 1. kompanii.

VI Noor Juns 53,00 m, üksusele 5 punkti, 1. kompanii.

VII Noor Rosin 52,71 m, üksusele 4 punkti, 2. kompanii.

VIII Noor Salmus 52,16 m, üksusele 3 punkti, 3. kompanii.

IX Noor Miller 51,98 m, üksusele 2 punkti, 1. kompanii.

X Noor Gruning 51,60 m, üksusele 1 punkt, 1. kompanii.

Punkte omasid üksused järgmiselt:

1. kompanii 22 punkti

2. kompanii 11 punkti

3. kompanii 22 punkti.

Et 3. kompaniil kaks esimest paremat kohta oli, omas ta veel suure diplomi, kui paremaid tagajärgi saavutaja üksus.

Üldse võistlusest võttis osa 30 noorsõdurit. Pataljoni ülem võistluse platsil andis kohalikele liikujatele auhindad välja. Et aga sportlist liikumist suurendada, lubas pataljoni ülem kõigile kümnele esimesele täieliku nelipühi pühade puhkuse.

5. mail korraldas spordiring murdmaa-jooksu Jõhvi mõisast Jõhvi jaamani ja tagasi. Jooksumaa pikkus oli umbes 5 km. Riietus oli vaba. Jooks oli A ja B klassile.

Võistlusest võttis osa A klassis 3 kaitseväljalast ja B kl. üle 35

Kohtadele tulid A klassis:

- 1 n.-allohvitser Kadak, aeg 21 min. 13 sek., kompanii.
- II n.-leitnant Baratašvili, aeg 21 min. 13,5 sek., kompanii.

B klassis:

I reamees Boltšakov, aeg 18 m. 51 sek., töökomandost.

II noor Pärn, aeg 19 m. 10 sek., 3. kompaniist.

III noor Harraka, aeg 19 m. 32 sek., 2. kompaniist.

Järgmistena tulid kelledel olid ajad 19 m. 45 sek. kuni 21 min. 40 sek. —as.

Bibliograafia.

Hannes Anttila: **Upseeri ja aliupseeri opettajana.** (Ohvitser ja allohvitser opettajana. Helsingi, 1929. a. 197 lk. Hind 45 Smk.).

Raamat jaguneb kahte ossa: esimene neist käsitleb pedagoogilist psühholoogiat (kasvatusest hingeteadust), teine didaktikat (õppeõpetust).

Essõnas esitab autor nõudmisi õpetaja „mina“ kohta, kõlbluse, iseloomu ja intelligentsuse suhtes. Ka on määratud ära õpetaja tegevuse

siht, mis oleks järgmine: kasvatada noorsõdurist isamaalik, kindlaseeloomuga, tahtejõuline ja kõlbline sõjamees.

Raamatu esimene osa on määratud peajalile kult õpilase, sõjamehe hingeeluga tutvumiseks. Sest enne kui asuda tööle, peab õpetaja tundma ainet, õpilast, et ta oskaks valida vastavad abinõud.

See on tavaline psühholoogiaõpetus, nagu seda õpetatakse koolides.

Pedagoogilises psühholoogias juhitakse tähelepanu õppeõpetuse suurtele põhimõtetele ja õppeviisidele. Eriti suurt rõhku on pandud näitlikule õppeviisile, mis võimaldab õpilastele kergemini aine omandamise. Siia kuulub piltide, tabelite ja asjade käsitlemine. Samuti õpetaja kriidijoonised tahvilil. Joonistamise oskust tuleks nõuda igalt õpetajalt.

Teoreetilistele teadmistele lisaks on antud ka praktilisi näpunäiteid, nagu õppetunni kava kokkuseadmine ja õppetunni arvustamine.

Raamat on arusaadav ja näitlik ka sellele, kes pole varem süvenenud kasvatuse teosesse. Näitused on võetud sõduri elust ja ümbruskonnast.

Raamatut tuleb õieti tervitada, kui esimest teerajajat sõjaväe õpetuse alal.

—S.

SISUSTIK: C. M. Vericola. Ilma vankumata rahutahteta ei saa ära hoida sõdasid. — A. Vuorimaa. Soome kaitseväge lipupäeval. — E. Kuusela. Saksa sõjavägi kui tiivalöögi ja haaramise põhimõtte pooldaja ning teostaja Maailmasõjas 1914. a. — N. Rg. Võitlejate moraalne ja sõjatehniline ettevalmistamine Maailmasõjas. — H. V. Gaasimürsud aastal 1650. — J. O. Uuest kaitseväge kraamiga varustamise seadluse eelnõust. — Kr-m. SSSR'i punaväe korterivarustus rahu- ja sõjaajal. — N. B. Ratsaluurest meie oludes. — E. R. Raadio aerodroomide sidevõrgus. — K. Mõningat berberi hobusest. — Juhan Jaik. Kroonu-onu seiklusi. — Tükike endist kodu... — Vastused küsimustele. — Sõjaväelisi teateid. — Kaitseväge elu. — Sõjakirjandust. — Sport. — Bibliograafia.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri

Asutatud 1857. a.

Osaühisus.

Asutatud 1857. a.

Ketrusvärtnaid 500.000

Kangrutelgi 4.000

Valmistatakse:

puuvillariiet igat seltsi — pleekimata, pleegitud ja värvitud: lõnga, dukalõnga ja vatti.

Vabrik: Kreenholm, Narva kaudu.

Valitsus: Tallinnas, Pikk tän. 68, telefon 7-31 ja 32-95.

Ladu: Tallinnas, S. Karja tän. 13.

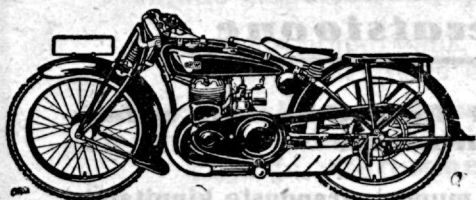
Kohale jõudnud maailma kuulsad
jalggrattad

Originaal.

Eesti erimudelid 1929

Inglise

D.R.W. mootorrattad ja
autobiilid

Kõik Dunlop kummidel.

Müügil igas linnas ja alewis.

Karl Tammann, Kentmanni t. 5. Telefon 31-25.

PARFUMS
EPHAG

Hambapasta

„Fsis“ kreem

„Fsis“ puuder

„Fsis“ seep

Kõik välismaa

lõhnaõlid

puudrid jne.

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju tän. 29 Avatud iga päev kella 9–2 Tel. 33-11, 33-69

Pank võtab raha hoiule, jooksvale arvele ja tähtaja peale, igasugustes summades ja maksab ajakohast protsenti. Pank diskonteerib vekslid, annab laene, toimetab **kõiki pangaoperatsioone**

Rahasaatmine kõikidesse Eesti linnadesse ja rahvavõõrkamatesse kohtadesse

Peale selle toimetatakse pangas majade ja muude varanduste kinnitamisest tule, varguse ja muude õnnetuste vastu ja võetakse Majaomanikkude Seltsi liikmeid ja liikmemaksu vastu.

Juhatus.

A.-S. „LIHAPRODUKT“

**Eksporttapamajad,
külmetushooned ja vorstivabrik**

Asub end. A.-S. „Külmetus'e“ ruumides,
Koplis, Bekkeri tehases nr. 1.

Telef.: 21-12 ja Koppel 22.

Linna kontor: Lubja tän. 7-a. Tel. 34-19.

★

Ostab:

**veiseid, sigu,
lambaid ja vasikaid**
sise- kui ka vällisturu jaoks.

★

Valmistab:

igapäev igasuguseid värskaid **vorste**
kui ka **suitsetatud sealihha** (sinke,
rulette, ribi jne.) sise- kui ka vällisturu jaoks.

A.-S. Lignumi tehased

Tallinnas, Telliskivi 61. Tel. 12-89, 19-57

Soovitavad oma

moodsast nisuveskist

nisupüüli

(pehmet ja sõredat) ja

mannat.

Meie veski töötab kõige uuemate
Schveitsi masinatega ja tema saadused
rahuldavad oma headusega igat
ostjat.

**Alati saadaval ka rukkijahu,
rukkipüüli, tangu, kruupe jne.**

PIKALAENU PANK

TALLINNAS, HARJU TÄN. Nr. 33.

Pank annab hariliku protsendiga (9%) laene :

põllumajandusele, tööstusele, ehitustegevusele, laevandusele, omavalitsustele ja ühistegelisele ühingutele

mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani ja kinnisvarade hüpoteekaarsel pantimisel 5 aastast kuni 20 aastani.

Peale selle annab pank tähtajalisi laene mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani

eritingimustel soodustatud (6—7%) protsendiga laevandusele, kalandusele, kalakaubandusele, ühispiimatallitustele ja seemnevilja ja väetisainete ostmiseks põllupidajatele.

Panga Keskasutuse asukoht on Tallinnas, kuid Pank tegutseb kogu Vabariigis oma volinikkude kaudu Eesti Panga osakondades : Haapsalus, Kuresaares, Narvas, Paides, Pärnus, Petseris, Rakveres, Tartus, Valgas, Viljandis, Võrus.

Masinaehitustehas

Franz Krull^{A/s}

Tallinnas, Kopli tän. 68.

Telefon 4-20, 19-73. Telegr. aadr.: Krull Tallinn.

Eriala :

Kunstjää- ja külmetus-sisse-seaded igasuguseks otstarbeks, eriti piimaühisustele.

Aurukatlad igat süsteemi, eriti piimaühisustele.

Lihne käsitus. Montöörid katelde ülesseadmiseks ja nõuandeks alati saadaval.

Aurumasinad.

Piimatallituse masinad.

Transmissioonid.

Majatarbed: pajad, pliivid, ahjuksed jne. Keskkütte radiaatorid, kanalisatsiooni torud ja kõik-sugu valamise tööd.

Sisternid, reservuaarid ja kõik-sugu katelsepatööd ja kõik tööd ja parandused masinaehituse alal.

Eelarved ja nõuanded tasuta.

„Opera“ ◦ „Pähkel“ ◦ „Assorti“ ◦ „Austriid“ ◦ Shokolaad

→ vahvlid ←

Shokolaadi- ja biskviiditehas

AKTSIA-SELTS

GINOVKER & Co

TALLINN

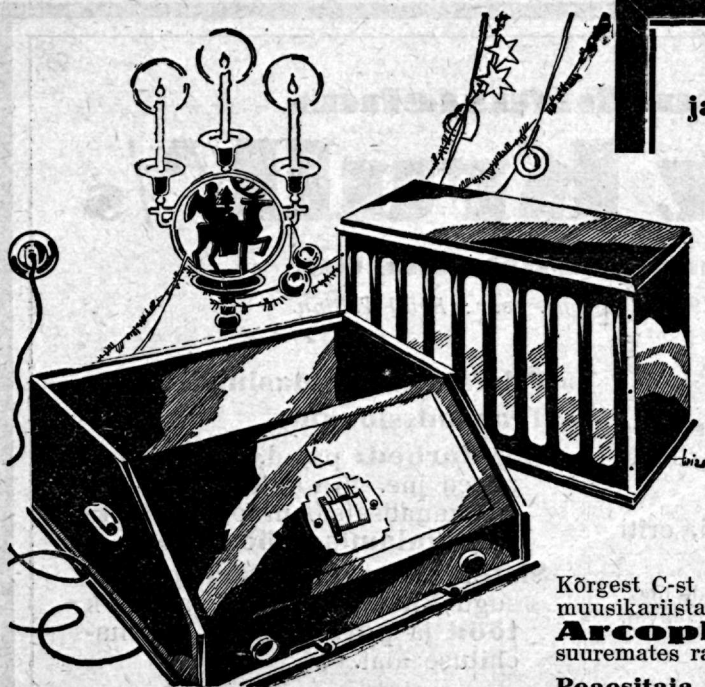
Vahvti-
pulgad

Vahvti-
tahvlid

„Edelstein“
vahvlid

„Lössnitz“
vahvlid

„Juust“
vahvlid

Ainult üks lüke
ja Euroopa mängib Teile!

Telefunken G

suursaadus

„TELEFUNKEN“ aparaatide osas —
toob Teile kõlarikkalt ja puhtalt
kuuldavale jaamu, mida teiste apa-
raatidega vaevalt kätte saate. Väli-
muselt kaunim mahagoon — sise-
muselt originaalne konstruktsioon
uusimate täiendustega, nagu gram-
mofoni ühenduse ja teiste tehniliste
peensustega.

Nõudke demonstreerimist.

Kõrgest C-st kuni madala passinoodini kuulete igat
muusikariista „TELEFUNKEN“ valjuhääldaja
Arcophon'iga. Mütik parimates ja
suuremates raadioärides.

Peaesitaja Eestis

ins. Hermann Oesterlein,

Tallinn Vene tän. 11
telefonid 7-84, 25-79

Siemens Schuckerti vabrikud A.S., Siemens & Halske A.S., Berliinis ja
„Telefunken“ Selts traadita telegraafi jaoks p. w. Berliinis, esitaja Eestis.

Kes korra on tarvitanud — tarvitab alati.

E. T. K. kohvid

E. T. K. sprotid

E. T. K. toosi- ja ämbrikilud

E. T. K. sõstra- ja õunaveinid

on leidnud üldise lugupidamise tarvitajaskonnas.

Nõudke igalt poolt

E. T. K. omatööstuse saadusi.

E. T. K.

Eesti Tarvitajate Keskuhisus

Müük igalpool

BONA,
PRIIMA,
ALFA ja
NORMA

PARIMAD
TAIME-
VÕID
EESTIS

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK: Tallinn, Suur Karja t. 7.

Osakonnad: TARTUS, VILJANDIS,
PÄRNUS, VALGAS, PETSERIS,
— NARVAS, HAAPSALUS. —

Pangal oma telefoni keskjaam väljakutsega „KOMMERTSPANK“.

Peale selle otseühendus panga juhatusga telefonid nr. nr. 9-89, 1-57 ja 22-09.

Telegraafi aadress: K O M P A.

Sissemakstud põhikapital
Kr. 1.400.000

Võtab raha hoiule

ja maksab kõrget ajakohast protsenti.

Annab laenusid

vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste väärtuste kindlustusel.

Ostab ja müüb

välisraha ja tshekke, Eesti Hüpoteegi Panga pantlehti, Eesti 1927. a. välislaenu pabereid.

Saadab raha

teistesse linnadesse kodu- ja välismaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades, alevites ja tähtsamates välismaa linnades.

Kiire pangatalitus.

PANGA JUHATUS.